MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
VIEŠOJO VALDYMO IR VERSLO FAKULTETAS
VADYBOS IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

DEIMANTĖ SKAČKAUSKIENĖ

PRIKLAUSOMYBĖS NUO AZARTINIŲ LOŠIMŲ PREVENCIJOS POLITIKA

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas
Doc. dr. Vytautas Dumbliauskas

VILNIUS, 2022

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
VIEŠOJO VALDYMO IR VERSLO FAKULTETAS
VADYBOS IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

PRIKLAUSOMYBĖS NUO AZARTINIŲ LOŠIMŲ PREVENCIJOS POLITIKA

Sveikatos politikos ir vadybos magistro baigiamasis darbas

Studijų programa 6211JX074

Recenzentas

_____

2022

Vadovas

_____ Doc. dr. Vytautas Dumbliauskas

2022 12 02

Atliko

_____Stud. Deimantė Skačkauskienė

2022 12 02

VILNIUS, 2022

Turinys

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS 5
LENTELIŲ SĄRAŠAS 6
SANTRUMPOS 7
PAGRINDINIŲ SĄVOKŲ ŽODYNĖLIS 8
ĮVADAS 9
1. AZARTINIŲ LOŠIMŲ IR PRIKLAUSOMYBĖS NUO ŠIŲ LOŠIMŲ PREVENCIJOS POLITIKOS SAMPRATA 13
1.1. Azartinių lošimų samprata, jų įvairovė ir raida 13
1.2. Priklausomybės nuo lošimo sąvoka. Patologinis lošimas. 15
1.3. Priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos samprata. 19
1.4. Priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos politikos samprata 21
1.5. Azartinių lošimų situacija užsienio šalyse 24
2. AZARTINIŲ LOŠIMŲ SITUACIJA LIETUVOJE 32
2.1. Lošėjų mastas 32
2.2. Azartinių lošimų organizatorių veiklos apžvalga 33
2.3. Priklausomybės nuo azartinių lošimų rodikliai 36
3. AZARTINIŲ LOŠIMŲ REGULIAVIMAS KAIP PRIKLAUSOMYBĖS NUO LOŠIMŲ PREVENCIJOS POLITIKOS DALIS 38
3.1. Azartinių lošimų įstatymo raida 38
3.2. Azartinių lošimų teisinis reglamentavimas 39
3.3. Pagrindinės ALĮ nuostatos ir ribojimai 42
3.4. Nuotolinių (virtualių) lošimų teisinis reglamentavimas 45
3.5. Lošimų priežiūros tarnybos veikla 47
3.6. Priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos ir pagalbos būdai 50
4. PRIKLAUSOMYBĖS NUO AZARTINIŲ LOŠIMŲ PREVENCIJOS POLITIKOS KOKYBINIS TYRIMAS 58
4.1. Tyrimo metodologija 58
4.2. Informantų nuomonės apie priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos politiką Lietuvoje tyrimo duomenų rezultatai 61
4.2.1. Azartinių lošimų situacija ir jų įtaka 62
4.2.2. Priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos politikos veiksmingumas. 67
4.2.3. Azartinių lošimų organizavimo apribojimai. 76
4.2.4. Galimybės mažinti socialinius neigiamus padarinius nuo priklausomybės azartiniams lošimams 82

IŠVADOS **90**
PASIŪLYMAI **92**
LITERATŪROS SĄRAŠAS **93**
ANOTACIJA **102**
ABSTRACT **103**
SANTRAUKA **104**
SUMMARY **105**
1 PRIEDAS **106**
2 PRIEDAS **107**

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Pagrindiniai ALĮ pakeitimai, siekiant apsaugoti lošėjus..... 43

2 pav. Lošimų priežiūros tarnybos veiklos kryptys..... 55

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Bendrųjų lošimų pajamų pagal lošimo rūšis pasiskirstymas 2021 metais.....35
2 lentelė. Informantų duomenys.....61
3 lentelė. Azartinių lošimų situacija Lietuvoje……...……..…62
4 lentelė. Azartinių lošimų teigiama ir neigiama įtaka……64
5 lentelė. Informacija apie lošimų keliamas grėsmes ir egzistuojančius pagalbos būdus.....67
6 lentelė. Lošimų prevencijos politikos vertinimas Lietuvoje.....70
7 lentelė. Lošimų priežiūros tarnybos veiklos vertinimas.....72
8 lentelė. Lošimų organizatorių, lošėjų, lošimų prevencijos politikos įgyvendintojų interesų derinimas 73
9 lentelė. Lošimų verslo organizatorių socialinė atsakomybė……..……...75
10 lentelė. Galiojančių azartinių lošimų organizavimo apribojimų vertinimas.....76
11 lentelė. Visą parą prieinamų lošimų paslaugų vertinimas.....78
12 lentelė. Lošimų rūšys, kurios turėtų būti griežčiau reglamentuojamos.....80
13 lentelė. Efektyviausios priemonės, siekiant sumažinti azartinių lošimų neigiamas pasekmes.....82
14 lentelė. Azartinių lošimų verslo ateitis Lietuvoje.....83

SANTRUMPOS

AL – anoniminiai lošėjai

ALĮ – azartinių lošimų įstatymas

APA – Amerikos psichiatrijos asociacija

DSM – Psichikos sutrikimų diagnostikos ir statistikos vadovas

EK – Europos Komisija

ES – Europos Sąjunga

ESTT – Europos Sąjungos Teisingumo Teismas

LR – Lietuvos Respublika

LPT – Lošimų priežiūros tarnyba

NLŽVA – Nacionalinė lošimų ir žaidimų verslo asociacija

PSDF – Privalomojo sveikatos draudimo fondas

PSO – Pasaulinė sveikatos organizacija

RPL – Respublikinė psichiatrijos ligoninė

RPLC – Respublikinis priklausomybės ligų centras

VLK – Valstybinė ligonių kasa

TLK – Tarptautiniai ligų kodai

PAGRINDINIŲ SĄVOKŲ ŽODYNĖLIS

Azartiniai lošimai - tai žaidimai arba abipusės lažybos pagal nustatytą reglamentą, kurių dalyviai, siekdami piniginio laimėjimo, savo noru rizikuoja netekti įmokėtos sumos, o laimėjimą arba pralaimėjimą lemia atsitiktinumas, kokio nors įvykio arba sporto varžybų rezultatas.[1]

Bingo – lošiama naudojant švieslentę ir skaičių korteles, laimėjimo dydis priklauso nuo visos įmokėtos sumos ir atsitiktiniu būdu parenkamų skaičių derinio.

Lažybos – lažinimasis dėl įvykio baigties, grindžiamos spėjimu, kada laimėjimo dydis priklauso nuo lošėjo įmokėtos sumos ir lažybų tarpininko iš anksto nustatyto lažybų santykio koeficiento.[2]

Lošimas A kategorijos automatu – žetonai metami į lošimo automatą. Lošimo rezultatas ir laimėjimo dydis nustatomas automato. Laimėjimas išmokamas žetonais.

Lošimas B kategorijos automatu – metami pinigai ir (arba) žetonai. Lošimo rezultatas ir laimėjimo dydis nustatomas automato. Laimėjimas išmokamas pinigais, žetonais.

Lošimų Priežiūros Tarnyba – tai įstaiga, kuri prižiūri ir kontroliuoja lošimus organizuojančių subjektų veiklą.

Nuotolinis lošimas – lošėjų statymai ir išmokėjimai, vykdomi naudojantis ryšio priemonėmis.

Patologinis/kompulsyvus lošėjas – asmuo, kuriam būdingas nuolatinis troškimas lošti vis iš didesnių sumų, kontrolės netekimas, nesėkmingos pastangos stabdyti lošimus, neramumas, bandant retinti lošimų skaičių.

Prevencija - tai veiksmai, būdai, priemonės, siekiant iš anksto užkirsti kelią problemoms.

Prevencijos politika – valstybinės valdžios veiksmai, sprendimai, kuriais siekiama reguliuoti veiklą.

Priklausomybė – tai be galo stiprus poreikis, liguistas potraukis, nenumaldomas noras vartoti alkoholį, tabaką, narkotikus, ar daryti tą pačią veiką, siekiant pasitenkinimo.

Totalizatorius – sporto varžybų rezultatų spėjimas, kai laimėjimo dydis priklauso nuo lošėjo įmokėtos sumos ir totalizatoriaus laimėjimų fondo santykio.

[1] „Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas“, LRS žiūrėta 2022 m. rugsėjo 5 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=-uwm4cds1r&actualEditionId=bSBeqffIYy&documentId=TAIS.133562&category=TAD

[2] *Ibid.*

ĮVADAS

Kiekvienas turi laisvę pasirinkti, kur ir kaip išreikšti save: skaityti, kurti, dirbti mėgstamą darbą, o gal tiesiog pasiduoti azartinių lošimų aistrai. Individui yra įprasta pasirodyti pranašesniam už kitus įvairiose veiklose, tarp jų ir azartinių lošimų srityje. Visuomenė nuolat susiduria su lošimais ir yra pažeidžiama.[3] Patologinis potraukis azartiniams lošimams apibūdinamas kaip dažnai pasikartojantys potraukio azartiniams lošimams epizodai, kurie gali užvaldyti žmogaus gyvenimą, jog jis atsisako socialinių, darbinių, materialinių ir šeimyninių vertybių bei įsipareigojimų.[4] TLK sąraše patologinis potraukis azartiniams lošimams žymimas kodu F63.0. Lošimai ir lažybos priskirtini prie problemų, susijusių su gyvenimo būdu, žymimi kodu Z72.6.

Temos aktualumas. Lošimų statistika pasaulyje teigia, kad 26% pasaulio gyventojų loša. Kitaip tariant, 1,6 milijardo žmonių loša. 4,2 milijardo žmonių visame pasaulyje loša bent kartą per metus.[5] Psichikos sveikatos specialistai teigia, kad azartiniai lošimai yra specifinis savęs išreiškimo būdas, įsitraukimas į aštrius azarto pojūčius, svajos apie galimai lengvai įgyjamas pajamas. Praloštas šeimos turtas, įsiskolinimai, ar netgi ištuštintos darbovietės sąskaitos - tokia lošėjų kasdienybė. Tai lyg mėginimas maskuoti blogas emocijas, bandymas užsimiršti. Įklimpę į azartinių lošimų veiklą, kenčiantys nuo psichosomatinių sutrikimų asmenys gana neretai įklimpsta į narkotinių medžiagų, alkoholio liūną, įsivelia į kriminalinius nusikaltimus, tokius asmenis lanko suicidinės mintys.

Kurdama prevencinę ir vykdydama socialinę politiką, kiekviena gerovės valstybė siekia mažinti piktnaudžiavimą lošimais, skatina žiūrėti į tai atsakingai, didina visuomenės informavimą, siūlo galimus problemų sprendimų būdus, kad visi piliečiai turėtų sąlygas į informavimą, gydymą, kvalifikuotos pagalbos suteikimą.

Pasak G. Navaičio, dalyvavimas lošimuose, lažybose ar loterijose, jų paklausa priklauso nuo minėtų veiklų prieinamumo, teisinio reguliavimo bei nacionalinių ir regioninių tradicijų. Sparčiai plėtojantis virtualioms technologijoms, augant azartinių lošimų rinkai, probleminių lošimų neigiamų pasekmių patirties skatinamos, reguliavimo institucijos turi skirti didesnį dėmesį prevencinėms priemonėms, apsaugos priemonių taikymo būdams, kad apsaugotų lošėjus, kontroliuotų nepilnamečius. Virtuali azartinių lošimų aplinka sukuria terpę klestėti nelegaliems lošimams, taip apsunkinant teisinį

[3] Petras Navikas *Azartinių lošimų priežiūros kronika: dienoraštis* (Vilnius: Atkula, 2006) 7-8.
[4] „TLK Kodai“ Ligų kodai pagal TLK-10, žiūrėta 2022 m. gegužės 14 d., https://tlk-kodai.lt/F63.0.html
[5] Nicolina Jeric „8 Gambling Statistics & Facts You Can Bet On“ *Lifestyle, Health & Fitness Magazine*, žiūrėta 2022 m. birželio 23 d., https://moderngentlemen.net/gambling-statistics/?fbclid=IwAR30FkpouuE-iKQLJF9VFb9hV3dFtsaNHaFHmdbYLTOuy3b03kohN0JTg4U

lošimų, lažybų ir loterijų reguliavimą.[6] Šiai dienai azartinių lošimų pramonė plačiai įsikūrusi lošimų internetinėje erdvėje. Daugeliui visatos gyventojų lošimai – tai socialinė veikla, dėl kurios plitimo gali atsirasti nemažai problemų.[7] Perteklinė paslaugų pasiūla, prieinamumas, reklamavimas rodo nepakankamą lošimo paslaugų politikos reguliavimą ir kontrolę, nepilnamečiams galimybę tapti patologiniais ligoniais. Net po dalinės azartinių lošimų, lažybų ir loterijų teigiamo bei neigiamo poveikio visuomenei apžvalgos, neišvengiamai kyla klausimas, kaip nustatyti ir išmatuoti šį poveikį.[8] Žinoma, azartinių lošimų, lažybų, loterijų verslas šalyse kuria darbo vietas, valstybių biudžetus pildo didžiulėmis sumomis, o nuotoliniai lošimai lošiami neišeinant iš namų aplinkos. Stebimas didėjantis skaičius asmenų, kurie galimai jau turi problemą - priklausomybę nuo lošimų. Savikontrolės netekimas, piktnaudžiavimas lošimais, prilygsta tokioms žalingoms priklausomybėms, kaip piktnaudžiavimas narkotikais ar alkoholiu. Lietuvoje didžiausias dėmesys skiriamas alkoholio, tabako, narkotikų priklausomybių sukeltoms problemoms, prevencijai, o priklausomybės nuo azartinių lošimų susijusiems procesams dėmesys nepakankamas.

Temos naujumas. Lietuvoje priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos politikos tema tyrimų pasigendama. Šio mokslinio tyrimo ir literatūros analizės metu siekiama ištirti prevencinės politikos modelį nuo priklausomybės azartiniams lošimams. Magistrinio darbo projektu atskleidžiamas priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencinės politikos vykdymas Lietuvoje. Nors azartinių lošimų priklausomybės prevencinei politikai Lietuvoje yra skiriamas dėmesys, stengiamasi užtikrinti šalies piliečių socialinį saugumą, veikla reglamentuojama įstatymu, vykdomos tam tikros prevencinės programos, tačiau nėra teigiamos statistikos. Tai yra akivaizdi problema, įstatymai turi trūkumų, kurių pagrindu didėja priklausomų lošėjų skaičius. Įstatymo trūkumai suteikia galimybes plėtotis galimiems finansiniams nusikaltimams, tai yra problemos, reikalaujančios aiškintis lošimų organizavimo spragas, kodėl prevencinė politika nuo priklausomybės lošimams neduoda pakankamo rezultato. Gausus paplitimas ir prieinamumas reiškinių, sukeliančių priklausomybes, skatina įsitraukti visuomenės pažeidžiamus sluoksnius. Neigiamos pasekmės apima ne tik asmenį, jo aplinką, bet ir valstybę. Asmuo ir jo aplinka turi ne tik finansinių, psichologinių ir socialinių bėdų, šalies biudžetas tuo pačiu praranda pajamas (tenka remti socialiai priklausomus asmenis ir jų artimuosius, nemokami mokesčiai). Lošimų priežiūros tarnybos iniciatyva atlikto „Vilmorus“ visuomenės ir rinkos tyrimo 2021 m. lapkričio mėn.

[6] Gediminas Navaitis *Azartas, lošimai, lažybos ir loterijos* (Vilnius: Studija be pykčio, 2018), 27.
[7] Guillou-Landreat Morgane, Karine Gallopel-Morvan, Delphine Lever, Delphine Le Goff, Jean-Yves Le Reste „Gambling Marketing Strategies and the Internet: What Do We Know? A Systematic Review*" SYSTEMATIC REVIEW article, Front. Psychiatry*,12 (2021), https://doi.org/10.3389/fpsyt.2021.583817
[8] Navaitis, *op. cit,* 21.

15-27 d. Lietuvoje gautas rezultatas – 76% lošusiųjų azartinius lošimus, teigia, kad minėti lošimai gali sukelti priklausomybę šiai veiklai.[9]

Lietuvoje priklausomybės sąvoką, jos formavimosi etapus psichologiniu ir sociologiniu požiūriu nagrinėja A. Bulotaitė, E. Subata. G. Navaitis tyrinėja kaip laimėjimai paveikia asmenis. N. Skokauskas, R. Satkevičiūtė ir B. Burba nagrinėja patologinį potraukį lošimams ir kitus psichikos sutrikimus. E. Meiženis ir J. Sondaitė nagrinėja patologinių lošimų keliamas problemas. N. Bagdonaitė gilinasi į gydymo, prevencijos programas. Asmenų, įsitraukusių į lošimus patirtį tiria D. Ruškytė. Lošimų neigiamą įtaką, teisinio reguliavimo problemas nagrinėja M. Arasimavičius. Lošimų raidą ir teisės aktus nagrinėja P. Navikas. A. Grėbliauskas, A. Kacas, L. Sesickas ir kt. lošimus analizuoja bei vertina ekonominiu, teisiniu ir socialiniu poveikiu. Priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos politikos tema pasigendama.

Užsienio šalių kontekste azartinių lošimų raidą, nagrinėdami jų įtaką visuomenei, analizuoja R. T. Wood, R. J. Williams, M. D. Griffiths, A. Blaszczynski. Patologinius lošimus ir jų keliamą žalą nagrinėja E. Langham, H. Thorne, M. Browne, P. Donaldson, J. Rose, M. Rockloff. M. Choliz analizuoja lošimų reguliavimo modelį, siekiant išvengti patologinio lošimo. Priklausomybės nuo azartinių lošimų gydymo metodais, terapijomis domisi S. Rizeanu. Prevencijos nuo patologinių lošimų metodais domisi J. B. Saunders, W. Hao, J. Long ir kt. Pagalbos būdus dėl patologinių lošimų aptaria S. M. Gainsbury, B. L. Abarbanel, K. S. Philander ir J. V. Butler. Priklausomybės sampratą, jos prevenciją bei gydymą, kuriuos orientuoja į žmogaus gyvenimo patirtį socialinėje aplinkoje, nagrinėja S. Peele, T. Nguyen, N. Craig. Azartinių lošimų reguliavimo politiką analizuoja A. Stern, D. Forrest. Prevencine politika nuo azartinių lošimų priklausomybės, teisinėmis reguliavimo priemonėmis domisi H. Wardle, G. Reith, E. Langham, R. D Rogers.

Tyrimo objektas: Priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos politika.

Tyrimo problema: Nors priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos politikai Lietuvoje skiriamas nemažas dėmesys, tačiau statistika teigia, kad didėja prašančių neleisti lošti asmenų skaičius: 2021m. gruodžio 31 d. duomenimis apribojusių savo galimybę lošti asmenų registre įregistruoti 24 833

[9] „Kaip pasikeitė lietuvių požiūris į lošimus ir loterijas?“ *Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*, žiūrėta 2022 kovo 1 d.,
https://lpt.lrv.lt/lt/naujienos/kaip-pasikeite-lietuviu-poziuris-i-losimus-ir-loterijas

prašymai neleisti lošti ir dalyvauti nuotoliniuose lošimuose, o 2022 m. spalio 31 d. duomenimis, gautų prašymų skaičius pasiekė 34 195.[10]

Darbo tikslas: Ištirti priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos politiką Lietuvoje.

Tyrimo uždaviniai:

1) Apibrėžti azartinių lošimų, priklausomybės nuo lošimų ir šios priklausomybės prevencijos politikos sampratas.
2) Apžvelgti azartinių lošimų situaciją Lietuvoje, jos dinamiką.
3) Atlikti teisinio reglamentavimo ir reguliavimo priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos srityje analizę.
4) Atlikti priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos politikos Lietuvoje kokybinį tyrimą.

Tyrimo metodai:

1. Mokslinės literatūros, teisės aktų ir kitų dokumentų analizė. Naudotasi tiek Lietuvos, tiek užsienio mokslininkų pateikta informacija, ataskaitomis, atliktais tyrimais, padedančiais analizuoti, susisteminti tiriamą reiškinį.

2. Kokybinis tyrimas.

Magistrinio darbo projekto dalys: darbą sudaro keturios dalys. Pirmoje dalyje aptariama azartinių lošimų, priklausomybės, prevencijos, prevencijos politikos samprata, trumpai apžvelgiama azartinių lošimų situacija kai kuriose užsienio šalyse. Antroje dalyje apžvelgiama azartinių lošimų situacija Lietuvoje. Aptariamas lošėjų, verslo organizatorių ir priklausomybės nuo azartinių lošimų mastas. Trečioje dalyje apžvelgiama lošimų įstatymo raida, teisinis reglamentavimas, aptariamos pagrindinės įstatymo nuostatos priklausomybės nuo lošimų prevencijos politikos srityje, nuotolinių lošimų teisinis reglamentavimas, Lošimų priežiūros tarnybos veikla, aptariami priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos ir pagalbos būdai. Ketvirtoje dalyje vertinamas priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos politikos Lietuvoje tyrimas. Pateikiami gauti rezultatai, išvados ir rekomendacijos, naudotos literatūros sąrašas.

[10] „Informacija apie Apribojusių savo galimybę lošti asmenų registrą“ *Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos,* žiūrėta 2022 m. liepos 12 d., https://lpt.lrv.lt/lt/apribojusiu-savo-galimybe-losti-asmenu-registras/informacija-apie-apribojusiu-savo-galimybe-losti-asmenu-registra

1. AZARTINIŲ LOŠIMŲ IR PRIKLAUSOMYBĖS NUO ŠIŲ LOŠIMŲ PREVENCIJOS POLITIKOS SAMPRATA

1.1. Azartinių lošimų samprata, jų įvairovė ir raida

Azartiniai lošimai yra gana populiarus laisvalaikio leidimo būdas. Elementariais žodžiais apibūdinant - tai žaidimai, lošimai ar statymai dažniausiai dėl pinigų, kada yra tikimybė, jog galima laimėti ar pralaimėti piniginę sumą. Azartiniai lošimai egzistuoja taip pat ilgai kaip atsiradusi žmonija.[11]

Kaip apibrėžiama Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatyme: *azartinis lošimas* – toks žaidimas arba abipusės lažybos, vykdomos pagal nustatytas taisykles, dalyviai, siekiantys piniginio prizo, savo noru rizikuoja prarasti tam tikrą piniginę įmoką. Laimėjimą arba pralaimėjimą nulemia atsitiktinumas, sporto ar kitų lažybų rezultatas.[12] Lošimo metu sukuriamas savęs atsiribojimas nuo kasdienio gyvenimo, ir tuo metu įtampos ir rizikos patyrimas. Su azartu siejamos rungtynės, lenktyniavimas, varžybos. Randama, kad žodis „*azartas*" prancūziškos kilmės, iš žodžio „hasard" arba arabiško „az zahr" - kauliukas arba žaidimas kauliukais.[13] Tie, kurie patiria jaudulį, linkę jaustis susijaudinę ir laimingi. Visos šios emocijos žmogui reikalingos. Intensyvus įsitraukimas lošti skatina saviraišką, kovą ar rungtyniavimą.[14] Žmogaus genuose slypi noras laimėti, prestižas, rizika. Kauliukais lošiama buvo jau net prieš 6000 metų šiandieninėje Kinijoje, tą liudija archeologiniai įrodymai.[15] Žvelgiant atgal į gilią praeitį, kapuose ir kitose vietose randami pėdsakai (įvairūs raštai, įranga) liudijantys, kad, kur buvo žmonių susibūrimai, ten vyko ir lošimai, lažybos. Senovės Kinijos, žydų Talmude ir Romos įstatymuose, taip pat islame ir budizme azartiniai lošimai buvo reguliuojami ir labai griežtai kontroliuojami. Senovės Romoje žaidimai su kauliukais, laikytini yda. Retkarčiais vykdyti vieninteliai žinomi baudžiamieji įstatai, kurie tai draudė.[16] Visu krikščionybės laikotarpiu sporto lažybos buvo atleistos nuo įstatymo nustatyto draudimo. Daugelis ženklų rodo, kad žmonės buvo azartiški, mėgo lošti, ir tų progų nevengė.[17] Maždaug 200 m. pr. Kr. Kinijos lošimo namuose buvo

[11] David G. Schwartz „Roll the Bones: The History of Gambling" *Journal of Gambling Issues*: Issue 21 (2008).
[12] „Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas" *supra note:1.*
[13] „Svaigalai ir azartiniai žaidimai", žiūrėta 2021 m. vasario 12 d., http://www.nitaigauracandra.lt/lt,svaigalai-ir-azartiniai-zaidimai
[14] Navaitis, *supra note:6.*
[15] Steliana Rizeanu *Cognitive-Behavioral Therapy for Gambling Addiction* (2018) 162-171 http://dx.doi.org/10.5772/intechopen.72671
[16] Ross Cormack „A Brief History of Gambling" Medium, žiūrėta 2022 vasario 22 d., https://medium.com/edgefund/a-brief-history-of-gambling-a7f46dbf4403
[17] Dan Glimne „History" Britannica, žiūrėta 2022 m. balandžio 30 d., https://www.britannica.com/topic/gambling/History

žaidžiama tik tada, jeigu gubernatorius suteikdavo tam leidimą, pelno procentą gaudavo pats gubernatorius, o laimėjimą panaudodavo valstybės iždui finansuoti. Teigiama, kad netgi Harvardo ir Jeilio universitetai iš pradžių buvo finansuojami iš loterijos pinigų, kuriais jie naudojasi dar iki šių dienų. Taip pat Europos istorijoje randama nemažai dekretų, įsakymų, kurie draudė, smerkė azartinius lošimus. Atsiradus pirmiesiems legaliems lošimų namams XVII amžiuje, Italijoje, Venecijoje jau imta domėtis žaidimais, kurie turėjo atsitiktinių imčių įrangą (pavyzdžiui, kauliukus, įvairias korteles). Šiek tiek vėliau JAV buvo sukurtas ir pirmasis lošimų automatas.[18] XVIII amžiuje pasaulis pamatė pirmąsias sporto lažybas. Begalinė aistra sportui privedė prie olimpinių žaidynių sukūrimo. Maždaug tuo pat metu atsirado oficialus požiūrio į azartinius lošimus pokytis nuo nuodėmės laikymo ir žmogaus silpnybės į tai, kad lošimai dažniausiai yra nekenksminga pramoginė veikla. Besivystant ir plintant lošimams, jie patapo labiau organizuoti ir reguliuojami. Be to, internetinės platybės atvėrė daugybei lošimų formų prieinamumą neregėtu mastu.[19] Randama informacijos, kad azartinių žaidimų mėgėjai buvo žymūs politikai ir meno veikėjai. Nepaisant to, kad nemažai įžymių praeities žmonių lošimų aistrai buvo neabejingi, tačiau tuometės valdžios ir Katalikų, Stačiatikių, įvairių konfesijų buvo kovojama su šiuo pomėgiu.[20]

Azartiniai lošimai skirstomi į dvi pagrindines kategorijas: **nuotolinius** (virtualius arba angl. „online gambling") ir **antžeminius.** Pagrindiniai tradiciniai lošimų tipai yra šie: kazino (žaidžiami stalo žaidimai ir atviro tipo lošimo automatai), lošimo automatai, lažybos, bingo, totalizatorius ir loterijos. Kazino skiriasi nuo lošimo automatų statymo dydžiu, laimėjimais, organizatoriaus pajamomis ir priklausomybės lošimams rizika.[21]

Apibendrinant, azartiniai žaidimai siejosi su žmonėmis visais laikais – keitėsi jų forma, priemonės: nuo paprasčiausių lažinimųsi, statymų rungtynėse iki specialių lošimų automatų ir internetinių žaidimų. Už nelegalų lošimų organizavimą atsakingi asmenys buvo baudžiami kalėjimu ir piniginėmis baudomis.

[18] „Azartiniai lošimai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje" baltiško tikėjimo ir kultūros forumas, žiūrėta 2022 m. gegužės 11 d., http://baltai.lt/kulturos_forumas/viewtopic.php?f=76&t=767&sid=361b29482c097bb02c832a6ec1469ace
[19] „History" *supra note:*16.
[20] „A Brief History of Gambling" *supra note,*15.
[21] „Lošimų rinkos Lietuvoje apžvalga: „Žalioji knyga 2021", *Nacionalinė lošimų ir žaidimų verslo asociacija* (2021)12 https://www.losimai.eu/zalioji-knyga/i-losimai-globalios-industrijos-portretas-siandien/

1.2. Priklausomybės nuo lošimo sąvoka. Patologinis lošimas.

Dar XX amžiaus viduryje tiek į alkoholio vartojimą, piktnaudžiavimą narkotikais ar į lošimus žiūrėta kaip į visiškai skirtingas problemas. Dabar pripažįstama, kad alkoholio, narkotinių medžiagų vartojimas, tiek azartiniai lošimai – priskirtina priklausomybėms. Priklausomybės sutrikimai, kaip sudėtinga fizinės, psichinės sveikatos ir socialinė problema neprarado savo aktualumo įvairiuose socialiniuose sluoksniuose ir kultūrinėse aplinkose.[22] Anot L. Bulotaitės priklausomai asmenybei būdingi saviti jausmai, elgesys, mąstysena. Atsiradę diskomfortą sukeliantys jausmai signalizuoja veikti. Tyrimų ir stebėjimų duomenimis, asmenys, turintys psichikos sveikatos sutrikimų, ar kitų priklausomybių, turi didesnę riziką tapti priklausomais lošėjais.[23]

Visame pasaulyje psichiatrai, psichologai, teisėtvarkos pareigūnai, priklausomybės ligų specialistai, socialiniai darbuotojai yra rimtai sunerimę dėl priklausomybės nuo lošimų. Į šią tyrimų sritį gilinasi tiek Europos, Amerikos, Australijos mokslininkai. Minėto patologinio sutrikimo liekamieji reiškiniai palieka žalą ne vienam asmeniui. Įrodyta, kad azartinių lošimų žala turi įtakos asmenims, šeimoms ir bendruomenėms.[24] Galbūt ne patys lošimai daro neigiamą įtaką, bet pats liguistas potraukis lošti. *Kompulsyvus lošimas* - tai liga. Puslapyje e - vaistinė *liga* apibrėžta kaip vidiniai ir išoriniai faktoriai, kurie gali įtakoti fizinę ir psichologinę pusiausvyrą. Liga yra šių faktorių neigiamo poveikio rezultatas – tai sutrikdyta organizmo darna, kurią reikia atstatyti.[25]

Priklausomybę būtų galima nusakyti kaip bet kokį besikartojantį elgesį, kuris trumpam padeda išvengti frustracijų ar jas susilpninti, bet per ilgesnį laiką sukuria nusivylimą.[26] Priklausomybės nuo lošimų sutrikimas turi daug bendrų bruožų su priklausomybėmis dėl psichoaktyvių medžiagų, alkoholio. Funkcinis neurovaizdavimas įrodo, kad asmenims suaktyvėja panašios smegenų sritys.[27] Azartinių lošimų sutrikimas, susijęs su socialiniu suvokimu, turi įtakos probleminiams lošėjams ieškoti

[22] Toma Z. Jasiukevičiūtė ir kt. „Visuomenės sveikata“ *Higienos instituto Sveikatos tyrimų centras*, 2010/3(50): 90.
[23] Laima Bulotaitė *Priklausomybių anatomija.* (Vilnius: Tyto Alba, 2009) 194.
[24] Erika Langham, Hannah Thorne, Matthew Browne, Phillip Donaldson, Judy Rose, Matthew Rockloff., „Understanding gambling related harm: a proposed definition, conceptual framework, and taxonomy of harms” *BMC Public Health:* volume 16, number: 80 (2015).
[25] „Kas yra liga?“ e-vaistinė, žiūrėta 2022 m. birželio 2d., http://www.e-vaistine.lt/negalavimai
[26] „Kas yra priklausomybė?“ *Krikščioniškas žurnalas apie Dievą ir jo pasaulį,* žiūrėta 2022 m. birželio 21 d., https://www.prizme.lt/zurnalas/?p=1159
[27] John B Saunders, Wei Hao, Jiang Long ir kt. „Gaming disorder: Its delineation as an important condition for diagnosis, management, and prevention“ *Journal of Behavioral Addictions* 6,3 (2017) 271 – 279 , žiūrėta 2021 m. rugsėjo 14 d., https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/28816494/

pagalbos.[28] Pas daugumą, kenčiančių nuo priklausomybės, aptinkama ir „fobinė baimė“, iš ko pasireiškia patologija su lydinčiomis baimėmis, nusivylimais.[29]

Seimo TS-LKD frakcijos narys M. Majauskas teigia: *ludomanija* arba *priklausomybė* nuo azartinių lošimų gali turėti katastrofiškų padarinių asmenų finansinei būklei ir socialiniams ryšiams bei įtraukti žmones į nesibaigiantį lošimo, turto užstatinėjimo, skolinimosi ar net bandymo patenkinti savo potraukį neteisėtai gaunamomis pajamomis, ratą.[30] Ieškodami priežasčių, stengdamiesi suvokti kas visgi lemia priklausomybę nuo azartinių lošimų, randame psichologų, psichiatrų nuomonių, jog tai nulemia visas kompleksas priežasčių. Gausu teorijų, kad dar vaikystėje juntamas nepilnavertiškumo kompleksas, motinos jautrumo stoka ankstyvais vaikystės metais, vėliau kompensuojamas svajomis apie savęs visagališkumą, aukštinimą. Vidinė įtampa ir nerimas susidūrus su gyvenimo sunkumais, taip pat gali įtakoti postūmį lošti. Asmuo, priklausantis nuo azartinių lošimų, išsiskiria sumažėjusiu gebėjimu valdyti savo impulsus.[31]

Garsus psichologas S. Peele „*The Meaning of Addiction“* yra suformulavęs ir pritaikęs (įvairiuose kontekstuose) *priklausomybės* sampratą, jos prevenciją bei gydymą, kuriuos orientuoja į žmogaus gyvenimo patirtį socialinėje aplinkoje. Jis vertina *priklausomybę* taip, tarsi ji egzistuotų tik žmogaus smegenyse ir kūne, o ne žmogaus mintyse ir sieloje.[32] Anot psichologo T. Nguyen *priklausomybė* – tai pačių žmonių problema. Anoniminių lošėjų teigimu, priklausomybė nuo azartinių lošimų yra *emocinė liga*, o viena iš pagrindinių priežasčių - kompulsyvaus lošėjo charakterio trūkumas.[33] Tuo tarpu psichologas N. Craig teigia, kad priklausomybės turi bendrų požymių, pvz., gavus ko trokšti -pagerėja nuotaika, negavus - pablogėja. Jis apibrėžia *priklausomybę* - kai dėl geresnės savijautos ar būsenos palengvinimo imama vartoti kažkokią medžiagą arba pradedama kažko siekti tam tikru elgesiu.[34]

---

[28] Lopez-Gonzalez Hibai, Estévez Ana, Griffiths D. Mark., „Can low stigma and positive social perception be a problem in sports betting? A focus group study with Spanish bettors undergoing treatment for gambling disorder“. *Journal of Gambling Studies, Epub ahead of print* (Springer Science, Business Media, 2018).

[29] „Психология игровой зависимости“, *Козлов Владимир Васильевич,* žiūrėta 2022 m. vasario 2 d., https://www.labirint.ru/books/263929/

[30] Mykolas Majauskas „Kaip nepralošti gyvenimo“ lsveikata.lt, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 18 d., https://lsveikata.lt/komentarai/kaip-nepralosti-gyvenimo-11356

[31] „Patologinis potraukis azartiniams lošimams“ *Neuromeda*, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 18 d., https://www.neuromedicina.lt/patologinis-potraukis-azartiniams-losimams/

[32] Stanton Peele „The Meaning of Addiction, Compulsive Experience and Its Interpretation The Meaning of Addiction: An Unconventional View (1998 edition)” *San Francisco: Jossey-Bass*, 1998 (originally published, MA: Heath, 1985).

[33] Ngueyn Trung *Understand and Overcome Gambling Addiction* (Genre: Health & Well-Being) 142 https://play.google.com/books/reader?id=kHsUDAAAQBAJ&pg=GBS.PT5_80&hl=lt&printsec=frontcover

[34] Craig Nakken *The Addictive Personality: Understanding the Addictive Process and Compulsive Behavior* (Google Commerce Ltd, Simon and Schuster, Second Edition, 2009).

Psichiatrų teigimu, gebėjimą laiku pastebėti patologinį potraukį lošti, trukdo dažnas sutrikimo ryšys su kitais psichikos sutrikimais. Kiti psichikos sutrikimai gali užkirsti kelią ar užmaskuoti norą lošti.[35]

Daugelis priklausomų lošėjų turi keletą tarpusavyje susijusių priklausomybių, pavyzdžiui, kai kurie iš jų yra narkomanai ir alkoholikai vienu metu. Visuomenėje alkoholizmas, narkomanija socialiai smerkiama, prieš minėtas priklausomybes griežtai pasisakoma, o azartiniai lošimai dažnai traktuojami kaip normali veikla, nepaisant to, kad patologiniai lošėjai ne ką mažiau gali būti pavojingi, siekdami tikslų: būti agresyvūs, vogti ar plėšikauti.[36] Net ir suvokdami, kad laimėti maža tikimybė, lošėjai negeba pakeisti savo elgesio.[37] Asmuo, net ir turėdamas socialinių, ekonominių ar kitų problemų, lengvai savo elgesio lošti nesuvaldys. Tačiau ne visi lošiantieji yra vienodai įklimpę, priklausomi ir turintys rimtų bėdų.[38]

Lošėjai skirstomi į tris grupes: *socialinius lošėjus, probleminius lošėjus ir patologinius lošėjus*. Jie skirstomi į kategorijas pagal tai, kiek azartiniai lošimai yra svarbūs žmogui ir kaip tai veikia jo gyvenimą. *Socialiniams* lošėjams azartiniai lošimai nėra pagrindinė laisvalaikio veikla, jie kartas nuo karto užsuka į lošimo įstaigas pabūti su draugais, malonioje aplinkoje. Lošimai *socialiniams* lošėjams paprastai nedaro žalos, netrikdo kasdienio gyvenimo.[39] *Probleminių* lošėjų grupė jau turi keletą patologiniams lošėjams būdingų problemų ar simptomų.[40] Šie gali bet kada mesti lošti ir pamiršti visas turimas problemas, deja gali nutikti taip, kad ir toliau loš, nesijausdami įnikę ir nepasiekdami patologinio lošėjo lygio. Psichiatrai teigia, kad patologinis lošimas yra nekontroliuojamas, o *patologiniai lošėjai* yra žmonės, kurie negali kontroliuoti savo impulsų. Negebėjimas kontroliuoti savo azartinių lošimų veiklos, lemia reikšmingas, žalingas ir psichosocialines pasekmes: asmenines, šeimynines, finansines, profesines ir netgi teisines.[41] Patologiniai lošimai – asmens impulsų valdymo

[35] Norbertas Skokauskas, Regina Satkevičiūtė, Benjaminas Burba, „Patologinio potraukio azartiniams lošimams susibendrinimas su kitais psichikos sutrikimais", *Medicina,* 39, 9 (2003) 838.
[36] Kęstutis Dvareckas, Justina Kymantienė, ir Andrius Navickas *nePasmerkti: Apie priklausomybę, kopriklausomybę ir sveikimo kelią*. (Vilnius: Aštuntoji diena, 2019) 328.
[37] Sally M. Gainsbury, Brett L. L. Abarbanel, Kahlil S. Philander ir Jeffrey V. Butler „Strategies to customize responsible gambling messages: a review and focus group study", *BMC Public Health* 18:1381 (2018)15, https://doi.org/10.1186/s12889-018-6281-0
[38] Egidijus Meiženis, Jolanta Sondaitė „Įsitraukimas į azartinius lošimus skatinančių ir mažinančių veiksnių kokybinė analizė" *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai* 16, 2 (2015), žiūrėta 2021 m. gegužės 3 d., http://dx.doi.org/10.7220/2029-5820.16.2.6,
[39] *Ibid*.
[40] Laima Bulotaitė *supra note:*23.
[41] David M. Ledgerood, Nancy M Petry „Psychological experience of gambling and subtypes of pathological gamblers", Psychiatry Research 144,1/30 (2006) 17-27.

sutrikimas, šiai dienai sulaukiantis vis daugiau dėmesio.[42] Liga dėl lošimų priklausomybės apibūdinama kaip nuolatinis, besikartojantis probleminis lošėjo elgesys, pasireiškiantis kliniškai reikšmingo sutrikimo ar baimės sukėlimu.[43]

Išskiriamos trys patologinio lošimo stadijos. **Pirmajai** stadijai priskiriamas nuotykis (džiugesys išlošus, savimi pasitikėjimo augimas). **Antroji** – tai desperacijos stadija (kada pralošiama daugiau nei išlošiama, tačiau viltis išlošti vis tiek nemiršta, tuo tarpu kartu didėja rizika, kaltės ir baimės jausmai). Nusivylimas, kuris dažnai baigiasi asmeninių santykių žūtimi, kriminaliniais nusižengimais, savižudybe priskiriami **trečiajai** stadijai.[44]

Pirmą kartą patologiniai lošimai kaip psichinės sveikatos sutrikimo diagnozė, į Psichikos sutrikimų diagnostikos ir statistikos vadovą (DSM), oficialų Amerikos psichiatrų asociacijos leidinį kaip „patologinis potraukis lošimams“ suformuotas terminas daugiau nei prieš keturiasdešimtmetį (1980 m). Tarptautinėje sutrikimų klasifikacijoje TLK - 10 žymima kodu F63.0. Tai buvo apibūdinta kaip lėtinis ir progresuojantis negalėjimas atsispirti azartiniams lošimams, pasižymintis nepageidaujamais rezultatais. Lošimai ir lažybos priskirtini prie problemų, susijusių su gyvenimo būdu, ir žymimi kodu Z72.6. Patologinių lošėjų gydymas paprastai grindžiamas laipsniško gydymo modeliu, kai lošėjai pagal poreikį pereina nuo mažo iki didelio intensyvumo intervencijų. Papildant psichosocialinį gydymą gali būti naudojami vaistai.[45] LPT prie LR finansų ministerijos internetiniame puslapyje teigiama, kad kompulsyvūs lošėjai lošia nepaisydami savo finansinių galimybių ir nuotaikų.[46]

Kaip teigia Amerikos Psichiatrų asociacija (APA), bent penkis iš žemiau išvardintų patologinių lošimų kriterijų atitinkantys asmenys, priskiriami prie patologinių lošėjų:

- Poreikis lošti statant vis didesnes pinigų sumas, norint pasiekti norimą jaudulį.
- Pakartotinės nesėkmingos pastangos kontroliuoti, mažinti ar sustabdyti lošimus.
- Neramumas ar irzlumas bandant retinti ar visiškai nutraukti lošimus.

---

[42] „Gambling Disorder“ *American psichiatric association,* žiūrėta 2022 m. birželio 14 d., https://www.psychiatry.org/patients-families/gambling-disorder

[43] Sally M. Gainsbury, Brett L. L. Abarbanel, Kahlil S. Philander ir Jeffrey V. Butler, *supra note:*38.

[44] Renata Sadauskaitė, „Azartinių lošimų manija“ *Lietuvos bendrosios praktikos gydytojas KMU Visuomenės sveikatos fakultetas,* 9,11 (2007).

[45] „Pathological Gambling“ *Sciene direct* žiūrėta 2021 m. gegužės 30 d., https://www.sciencedirect.com/topics/neuroscience/pathological-gambling#:~:text=Gambling%20Disorder,Biobehavioral%20Psychology%2C%202021

[46] „Pagalba lošėjams” *Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos,* žiūrėta 2021 m. gegužės 30 d., https://lpt.lrv.lt/lt/apribojusiu-savo-galimybe-losti-asmenu-registras/pagalba-losejams

- Azartinių lošimų naudojimas kaip būdas siekiant išvengti problemų, ar siekiant palengvinti disforinę nuotaiką (pvz., kaltės jausmo bejėgiškumo, nerimo, depresijos jausmas).
- Pralošus pinigus dažnai grįžtama kitą dieną bandyti atsilošti.
- Norint nuslėpti dalyvavimo lošimuose mastą, meluojama šeimos nariams, artimiesiems, kolegoms, gydytojui.
- Neteisėti veiksmai, tokie kaip klastojimas, vagystės ar grobstymas, sukčiavimas, siekiant finansuoti azartinius lošimus.
- Asmeninių santykių, darbo, išsilavinimo ar karjeros galimybių dėl lošimo netekimas.[47]

Patologiniai lošimai gali tiesiogiai sukelti ar paūminti depresijos, įtampos, nerimo ar kitų asmenybės sutrikimų simptomus.[48] Priklausomybė yra psichologinis simptomas, gydomas psichoterapija. Tai nėra genetinė, biologinė ar moralinė problema. Iš esmės nesiskiria nuo kitų priverstinio elgesio ar priklausomybių.[49]

Apibendrinant, šiuolaikinio pasaulio elgesio problema, sukelianti priklausomybę - viena iš sunkiausiai įveikiamų ir viena iš painiausių. Patologiniai lošimai, ypač tarp jaunų asmenų, yra besivystanti tendencija visame pasaulyje. Deja, kai kurie lošėjai be kitų asmenų pagalbos negali sustoti lošti. Priklausomybės elgesio sunkumas yra viena iš deviantinio elgesio rūšių, kai valdo noras bėgti nuo realaus pasaulio, dirbtiniu būdu keičiant psichinę būseną, susikoncentruojant į lošimo veiklą, kuriant intensyvias emocijas. Visuomenėje nėra įprasta plačiai kalbėti apie priklausomybę nuo azartinių lošimų. Galbūt jos mastai dar nėra tokie dideli kaip pavyzdžiui, alkoholizmo, tačiau nereikia manyti, kad azartinių lošimų priklausomybės problema nereikšminga. Į šią bėdą, be pačių lošėjų, yra įtraukta daug aplinkinių asmenų, kurie dažnai nukenčia ne mažiau už pačius lošėjus.

1.3. Priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos samprata.

Tarptautinių žodžių žodyne sąvoką „*prevencija*" (lot. „Praevenire" reiškia pralenkti, ateiti pirma) randame apibrėžtą kaip išankstinį kelio užkirtimą, veiksmą, užbėgant už akių, ypač teisės normų pažeidimuose. Socialinėje srityje tai apibūdinama kaip veikla, kuri apima sveiko, sėkmingo ir

[47] Christine Reilly and Nathan Smith *„National Center for Responsible Gaming, The Evolving Definition of Pathological Gambling in the DSM-5"* National center for responsible gaming, 2013, 1 – 5.
[48] Aistė Diržytė „Kas yra priklausomybė nuo lošimo?" *Vadybos ir psichologijos institutas,* žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 24 d., http://www.vipinstitutas.lt/concrete/index.php/veiklos/psichologinis-konsultavimas/kas-yra-priklausomyb-nuo-lo-imo/?fbclid=IwAR0prChUp5aVS0ff_BNwHQ0T9OOOEzRrjm-wJqLLTSUD2S9tJoKs8ihjTqw
[49] „Gambling Addiction: Stats, Symptoms, and Treatment Options" *PSYCOM,* žiūrėta 2021 m. liepos 26 d., https://www.psycom.net/drug-alcohol-addiction-treatment/gambling-addiction

pozityvaus elgesio skatinimą.[50] *Prevencija* - pati geriausia investicija, kokią gali padaryti šalis, ir tą daryti reikia dabar. V. Karlienė teigia, jog prevencija gali būti kuo sėkmingiausiai įgyvendinama pradedant draudimu, po to apmokestinimu ir užbaigiant - savęs valdymu. Skirtingai žvelgiant į prevenciją, su skatinimu prevencijai, kurią siūlo valstybė ir sveikatos priežiūros įstaigos, derinama asmeninė atsakomybė. Analizuojant sąvoką *prevencija* randama, kad tai apibūdinama skirtingai ir keičiasi nuo išplėstai apibūdinamos socialinės veiklos (būdai, priemonės, metodai siekiant užkirsti kelią ankstyvoms problemoms vystytis), pristabdyti esamų problemų egzistavimą (reabilitacinės programos), iki priemonių, kuriomis siekiama ugdyti ir formuoti išankstinius įgūdžius. *Prevencija*, priklausomai nuo poveikio sveikatai, gali būti vykdoma visuomenės mastu arba tiesiogiai skiriama tam tikroms rizikos grupėms, o galbūt netgi atskiriems individams. Veikla gali būti vykdoma per įvairius projektus, programas, visuomeninius informacinius renginius. Stokojama supratimo, kad reklamos ir žaidimų prieinamumas skatina lošti. Visų priklausomybių prevencija susideda iš dviejų dalių: paklausos ir pasiūlos mažinimo. Tai galima pasiekti per švietimą. Mažesnė paklausa, mažesnė pasiūla mažina patrauklumą.[51]

Visai neseniai lošimų poveikis asmens sveikatai buvo laikomas individualia liga, kuri pagal klinikinius požymius ar elgesį skirstoma į kategorijas, pvz., lošimo problemos, nepavykę bandymai atsikratyti lošimo, toleravimas lošimų, siekiant išvengti problemų, kurios išdėstytos APA psichikos sutrikimų diagnostikos ir statistikos vadove. Tačiau iš šios perspektyvos tik nedidelė dalis žmonių praneša, kad turi problemų dėl lošimo. Tai, kartu su sveikatos stiprinimo idėja, nukreipė politikos dėmesį į *probleminių lošėjų* mažumą ir *atsakingo lošimo* bei savikontrolės skatinimą.[52]

Besiplečiant azartinių lošimų paslaugų prieinamumui, vis aktualesne darosi jaunesnių asmenų priklausomybės problema. Psichologai L. Bulotaitė ir O. Mackevič prevenciją siūlo pradėti vykdyti dar mokymosi įstaigose. Daugelis prevencinių programų remiasi panašia schema: tai informavimas apie problemą, žalą, gyvenimo įgūdžių ugdymas ir nuostatos. Socialiniai įgūdžiai, kurie yra svarbūs priimant atsakingus sprendimus dėl lošimo ir užkertant kelią lošimui, yra tie patys socialiniai įgūdžiai, kurie padeda užkirsti kelią alkoholio, tabako, psichoaktyviųjų medžiagų vartojimui, nusikalstamumui.

[50] „Prevencinės programos, jų vieta mokyklos gyvenime“ *Švietimo ir mokslo ministerija, Švietimo aprūpinimo centras* 11, 9 (133) (2015) 3.
[51] Jonas Fugalis „Loterijos irgi yra azartinis lošimas” *Lietuvos priklausomybės ligų institutas*, žiūrėta 2022 m. spalio 12 d., https://lpli.lt/lietuvio-losejo-portretas-jaunas-azartiskas-ir-linkes-nutyleti-pasekmes/
[52] Heather Wardle, Gerda Reith, Erika Langham, Robert D Rogers „Gambling and public health: we need policy action to prevent harm“ *the bmj*, žiūrėta 2022 m. sausio 19 d., https://www.bmj.com/content/365/bmj.l1807

Tai apima sąmoningumą, atsakingą mąstyseną, sugebėjimą atsisakyti, konflikto išsprendimą, komunikaciją.[53]

Apibendrinant, galime konstatuoti, kad prevencinės priemonės pažabojimui priklausomybę sukeliančiam elgesiui, yra svarbios. Labai naudingos edukacinės kompanijos, skatinančios visuomenės sąmoningumą apie galimą žalingą elgesio poveikį sveikatai, apie priklausomybės įvertinimo ir gydymo svarbą. Manytina, kad jau nuo pat ankstyvo amžiaus, šviečiant asmenis dar mokyklose, galima pasiekti tikslų. Vyriausybė yra pagrindinė priklausomybių prevencijos sritis. Būtinas nepertraukiamas visuomenės ir institucijų bendradarbiavimas.

1.4. Priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos politikos samprata

Azartinių lošimų rinka per pastaruosius 35 metus drastiškai išsiplėtė. Pati svarbiausia veiksmingos prevencijos politikos užduotis – nustatyti problemos mastą ir pobūdį. Lošimų vystymąsi skatina valdymo sistemos, pirmiausia atsakingos už, su lošimu susijusios asmeninės žalos reguliavimą. Sistema, kurią dažnai apibrėžia atsakingas lošimas, plačiai kritikuojama dėl visuomenės sveikatos ir vartotojų apsaugos problemų akcentavimo.[54] Teisės aktai ir reguliavimas yra pagrindinės sveikatos palaikymo politikos priemonės, atspindinčios platesnių struktūrinių priemonių ir reikalavimų, skirtų sveikatos elgsenai keisti, akcentavimą. Sveikatos apsauga nuo azartinių lošimų, panašiai kaip ir tabako ar alkoholio, dažnai gali atsispindėti politikoje ar praktikoje, skirtoje apsaugoti visuomenę (dažnai ypač pažeidžiamas grupes) nuo neteisėtos ir netyčinės žalos rizikos.[55]

Kiekviena valstybė kurdama ir vykdydama prevencinę politiką, siekia mažinti piktnaudžiavimą lošimais, skatina į tai žiūrėti atsakingai, gerina visuomenės informavimą. Turėtų siūlyti kuo daugiau galimų problemų sprendimų būdų, pagrindinį dėmesį skiriant kuo didesnei informacijos sklaidai. Priklausomybės prevencijos metodais siekiama: užkirsti kelią galimai žalai nuo azartinių lošimų, kol ji

[53] Laima Bulotaitė, Olegas Mackevič „Azartinių lošimų prevencija skirta bendrojo ugdymo mokyklų klasių vadovams, švietimo pagalbos specialistams ir mokytojams" (Vilnius: Nacionalinė švietimo agentūra, 2022).
[54] Jennifer Reynolds, Sylvia Kairouz, Samantha Ilacqua ir kt. *Critical Gambling Studies*. Vol. 1, No. 1, Responsible Gambling: A Scoping Review, Department of Sociology and Anthropology, Concordia University, J. Reynolds et al. / Critical Gambling Studies, 1 (2020) 23-39.
[55] Alex Price, Margo Hilbrecht, Rosa Billi „Charting a path towards a public health approach for gamblingharm prevention" *Journal of Public Health* 29,1 (2021), 41 https://www.researchgate.net/publication/348306119_Charting_a_path_towards_a_public_health_approach_for_gambling_harm_prevention)

nepasireiškusi, sumažinti žalą dar ankstyvosiose stadijose, susilpninti lošimų daromą neigiamą poveikį, trukmę asmeniui ir visuomenei.[56]

Priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos politika yra grindžiama rizikos apsauginio faktoriaus sistema. Politikos formuotojai turėtų kurti ir įgyvendinti finansuojamas strategijas, skirtas visuomenės galimos žalos prevencijai.[57] Valstybės valžios organams rekomenduojama kiek įmanoma plačiau skatinti lošimų organizatorių socialines iniciatyvas, akcentuojant verslą prisidėti prie socialinės atsakomybės. Azartinių lošimų rinkos kontroliavimas turėtų aprėpti visą visuomenę, orientuojantis į negatyvių efektų eliminavimą arba nors neutralizavimą.[58] Nepaisant to, kad valstybės ir lošimų verslo organizatoriai įgyvendina strateginius planus, grįstus atsakingo lošimo modeliais, nepakanka užkirsti kelią lošimų priklausomybės atsiradimui, tai trikdo visuomenės sveikatą. Visame pasaulyje padaugėjo azartinių lošimų, o vykdomos iniciatyvos, pagrįstos atsakingo lošimo modeliais, mažai susijusios su žalos prevencija. Kaip teigia atliktų tyrimų duomenys, tyrinėtojai, bandantys įrodyti geresnius būdus visuomenės saugumui, yra ignoruojami politikos formuotojų.[59]

Priklausomybės nuo lošimų prevencijos politika įgyvendinama per reguliavimą. Azartinių lošimų reguliavimo politika yra viešosios politikos sritis. Viešoji politika paprastai gali būti apibrėžta kaip įstatymų, reglamentų, veiksmų planų ir finansavimo prioritetų tam tikra tema sistema, išleista vyriausybės subjekto arba jos vardu.[60] Tai specifinė veiklos sritis, kurioje nustatomos priežastys, sprendimai ir jų įgyvendinimas. Politologo V. Dumbliausko teigimu, sąvoka *politika* yra paini, viena vertus, tai reiškia sąveiką tarp individų ar veikėjų grupių, vadovaujamų skirtingų ar panašių interesų, ir pasireiškiančią kaip galią, kovą, įtaką ar valdžią. Terminas *politika* apibrėžia asmens ar organizacijos veiksmų planą.[61] Reguliavimo požiūriu lošimas paprastai apibrėžiamas kaip veikla, kai lošėjas prisiima

[56] „This Strategy has been prepared by the ACT Gambling and Racing Commission", žiūrėta 2022 m. gegužės 12 d., https://www.gamblingandracing.act.gov.au/__data/assets/pdf_file/0009/1436580/Strategy-for-gambling-harm-prevention.pdf
[57] Heather Wardle, Gerda Reith, Erika Langham, Robert D Rogers, *supra note:53.*
[58] Artūras Grėbliauskas, Samoilas Kacas, Aidas Petrošius, Linas Sesickas *Lošimų reguliavimas: tarpdisciplininė azartinių lošimų studija.* (Vilnius: Žara, 2008) 138, 148.
[59] Mariano Choliz „A Necessary New Point of View of Gambling in Public Health Policies" *Public Health*, 2018, https://doi.org/10.3389/fpubh.2018.00012
[60] „National Violence Against Women Prevention Research Center", žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 29 d., https://mainweb-v.musc.edu/vawprevention/policy/definition.shtml
[61] Vytautas Dumbliauskas „Valstybė, rinka ir viešoji politika" *Politologija* 3,19 (2000): 115.

tam tikrą riziką dėl nenuspėjamų rezultatų (dažniausiai dėl atsitiktinumo, dėl galimo piniginio atlygio).[62]

Azartinių lošimų įvedimas šalyje apskritai turi teigiamos įtakos vietos verslui, nes vietinėse apylinkėse auga verslo pajamos ir bendras užimtumas.[63] Demokratinėje valstybėje kiekvienas pilietis turi jaustis saugiai, daug kas priklauso nuo šalies vykdomos politikos, kaip ji yra reguliuojama. Skirtingos vyriausybės gali turėti ir skirtingus tikslus. Išskiriami pagrindiniai politiniai principai, kuriais remiantis siekiama lošimų reguliavimo: *siekti formuoti optimalią visuomenės nuomonę apie azartinius lošimus; visais įmanomais būdais saugoti žmones nuo lošimų sukeliamos žalos; mokesčiai turi būti pagrįsti ekonomiškai; skatinamas turizmas ir lošimo paslaugų eksportas.*[64]

Kalbant apie priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos politiką, skiriami lošimų reguliavimo modeliai: diversifikacija arba valstybės monopolija, arba licencijavimas. *Diversifikacija* – tai sisteminga probleminių lošimų kiekio kontrolės priemonė. *Valstybės monopolis* – kai visa lošimų rinka yra kontroliuojama valstybės. Ši taisyklė dažniausiai galioja loterijų ar atskirų lošimų rūšims. *Licencijavimas* – tai reguliavimo strategija, kai atskirų lošimo rūšių organizavimas vykdomas privačių subjektų valstybinių licencijų pagrindu, kurie atitinka nustatytus specialius reikalavimus. Anot A. Raipos, reguliavimas - elementas skirtas socialinei gerovei gerinti.[65] Pagal Von Herman, pirmenybė turėtų būti teikiama azartinių lošimų ir jų socialinio poveikio reguliavimo politikos kūrimui.[66]

Tyrimai rodo, kad kuo didesnis minėtų laisvalaikio užsiėmimų prieinamumas, tuo didesnis įsitraukimas, išleidžiama daugiau pinigų ir daugiau žmonių turi problemų su lošimu. Internetinių technologijų pažanga iš esmės pakeitė tai, kaip lošimų pramonės teikiamos paslaugos veikia vartotojus. Asmuo pasineria į 3D kompiuterinės raiškos interaktyvią aplinką, kur atsiriboja nuo realaus pasaulio, praranda laiko, pinigų leidimo kontrolę.[67] Nepaisant to, kad taikomi įvairūs apribojimai, azartinius

[62] Thorsten Teichert, Sally M. Gainsbury, Cordelia Mühlbach „Positioning of online gambling and gaming products from a consumer perspective: A blurring of perceived boundaries" *Computers in Human Behavior* 10.101 (2017) https://sydney.academia.edu/SallyGainsbury?swp=tc-au-33839406,

[63] Robert J. Williams, Jurgen Rehm, Rhys. M. G. Stevens, *The Social and Economic Impacts of Gambling,* žiūrėta 2022 m. sausio 4 d., http://hdl.handle.net/10133/1286

[64] Artūras Grėbliauskas, Samoilas Kacas, Aidas Petrošius, Linas Sesickas, *supra note:59,* 19.

[65] Diana Korskaitė „Viešasis interesas valstybinio reguliavimo požiūriu: sampratos analizė ir formulavimas" *Ekonomika* 76 (2006): 36.

[66] Artūras Grėbliauskas, Samoilas Kacas, Aidas Petrošius, Linas Sesickas *op cit,* 133.

[67] Sally M. Gainsbury ir Alex Blaszczynski „Virtual reality gambling: Implications for regulation and gambling disorders" *Gaming Law Review & Economics,* 21,4 (2017)318.

lošimus suvokiant kaip visuomenės sveikatos problemą, atsakingas lošimas išlieka dominuojančiu modeliu.[68]

Apibendrinant, priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos politika - tai valstybinės valdžios sprendimai ir veiksmai, siekiant reguliuoti azartinius lošimus ir teikti pagalbą nuo šių lošimų priklausomiems asmenims. Valstybės prevencine politika turi būti siekiama kuo efektyviau sumažinti piktnaudžiavimą azartiniais lošimais, skatinamas atsakingas lošimas, ir visais įmanomais kanalais plėsti visuomenės supratimą apie slypinčias priklausomybės nuo lošimų problemas, bei teikti rekomendacijas joms spręsti. Tarp esamų priemonių rinkti kurios yra efektyviausios, labiausiai pasiekiamos ir sąveikaudamos tarp savęs būtų optimaliausios siekiamų, teigiamų rezultatų įgyvendinimui. Tuo pačiu verslas turi nešti naudą valstybės biudžetui ekonominiu požiūriu. Visuomenės sveikatos priežiūra, priklausomybės sutrikimų turinčių piliečių prevencija ir gydymas yra konstitucinė vertybė, taigi valdžios organai yra įpareigoti skirti lėšų priklausomybių gydymo ir prevencijos paslaugoms finansuoti. Siekiant gerinti prevencijos sveikatos priežiūros paslaugų sistemos efektyvumą, valstybės turi užtikrinti nepertraukiamą ir augantį prevencijos finansavimą.

1.5. Azartinių lošimų situacija užsienio šalyse

Europos Komisija (EK) lošimus priskiria paslaugų sektoriui. Lošimų pramonė priklauso nuo valstybės požiūrio ir sprendimų. Siedamos lošimus su psichologiniu ir finansiniu vartotojų saugumu, siekdamos apsaugoti visuomenę nuo negatyvių socialinių pasekmių, šalys reguliuoja atskiras azartinių lošimų rūšis.[69]

Lošimų verslas vis dažniau tampa Europos Sąjungos (ES) politinių diskusijų centru. Valstybių narių politika jau seniai atspindi visuomenės susirūpinimą dėl azartinių lošimų, kaip laisvalaikio veiklos teisėtumo, ribojant lošimo formų skaičių ir išlaikant aukštus įkainius, taikant akcizus ar viešųjų paslaugų monopolijas.[70] Nepaisant to, kad Europa yra ekonominis blokas, kiekviena šalis turi savo teisės aktus dėl antžeminių ir internetinių lošimų pramonės. Šalims yra suteikta galimybė kelti ambicijas ir joms įgyvendinti priimti sprendimus. Šalys kelia azartinių lošimų reguliavimo politikos tikslus, nustato apsaugos lygį, privalo laikytis ES taisyklių ir principų bei vidaus rinkos teisių. Lošimai šalyse taip pat gali būti apriboti arba uždrausti dėl religinių, politinių ir socialinių veiksnių. Dažniausiai

[68] Jennifer Reynolds, Sylvia Kairouz, Samantha Ilacqua ir kt. „Responsible Gambling: A Scoping Review, Critical Gambling Studies“ *Department of Sociology and Anthropology, Concordia University* 1,1 (2020): 26.
[69] Lošimų rinkos Lietuvoje apžvalga: „Žalioji knyga 2021“ *supra note*, 21:12.
[70] David Forrest „Gambling policy in the European Union: Too many Losers” *FinanzArchiv/Public Finance Analysis* 64, 4, (2008):564.

reglamentai yra suskirstyti į tris kategorijas: *bendrojo lošimo prieinamumo apribojimai; apribojimai vartotojams, kas gali lošti; azartinių lošimų teikimo apribojimai*. Nors azartiniai lošimai kelia pavojų visuomenei, jie reglamentuojami ne dėl priklausomybės azartinių lošimų prevencijos, ir ne dėl vartotojų saugumo.[71] Šalyse, nedraudžiančiose azartinių lošimų paslaugų, valstybės lošimų neigiamus padarinius išmainė į tikslus gauti pajamas iš mokesčių, darbo vietų sukūrimo naudingumo, bei kitų ekonominės plėtros iniciatyvų.[72]

Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (ESTT) pripažino ES šalių teisę apriboti tarpvalstybinį tam tikrų paslaugų teikimą, kada tai yra neišvengiama, kai siekiama apsaugoti viešąjį interesą, nepilnamečius asmenis, siekiant kovoti su priklausomybe nuo lošimų, ar siekiant prevencijos nuo nusikalstamumo, sukčiavimo.[73] COVID-19 pandemija visame pasaulyje sukėlė psichikos sveikatos krizę. R. P. Rajkumar teigimu, nerimo ir depresijos simptomai nuo pandemijos pradžios pasireiškė dažniau. Stresą patiriantys izoliuoti asmenys, bandydami numalšinti savo neigiamas emocijas pandeminės krizės metu, ne tik dažniau vartojo alkoholį ir narkotikus, bet ir dažniau laiką leido lošdami.[74]

Neregėtai didelė internetinių lošimų paklausa paskatino ES įstatymų leidėjus parengti naujas gaires, skirtas informuoti apie valstybių narių viešąją politiką. Taip buvo sukurta nacionalinė teisinė sistema, skatinanti pramonę, ir tuo pat metu sauganti piliečius nuo nepageidaujamų internetinių lošimų padarinių.[75] Valstybės reguliuoja lošimus ir siekdamos užkirsti kelią nusikaltimams, kurie susiję su lošimais, kovai su pinigų plovimais.[76]

---

[71] Avi Stern „Gambling regulations in Europe“ *Jerusalem Post*, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 13 d., https://www.jpost.com/special-content/gambling-regulations-in-europe-679330

[72] Levi Pérez, Ana Rodriguez-Alvarez, Andrey Shmarev „Gambling Outlets Location in Urban Areas: A Case Study of Madrid“ *Journal of Gambling Studies* 38, 4(2021)1229–1242 https://www.researchgate.net/publication/356873632_Gambling_Outlets_Location_in_Urban_Areas_A_Case_Study_of_Madrid

[73] „Online gambling in the EU“ *Europos Komisija*, žiūrėta 2021 m. spalio 11 https://ec.europa.eu/growth/sectors/online-gambling_lt?fbclid=IwAR1WOW0I83tJpSOcpCtw3R-IMOVLRknzLgBh3y2_rRdTe74ISgZjKJka7M0

[74] Magaly Brodeura, Sophie Audette-Chapdelainea, Annie-Claude Savard ir kt. „Gambling and the COVID-19 pandemic: A scoping review“ *Progress in Neuro-Psychopharmacology and Biological Psychiatry* 111, 20 (2021): 4 - 6 https://doi.org/10.1016/j.pnpbp.2021.110389

[75] Hibai Lopez-Gonzalez, Ana Estévez ir Mark D. Griffiths „Marketing and Advertising Online Sports Betting: A Problem Gambling Perspective” *Journal of Sport and Social* (2017): 7.

[76] Alan Littler, Johanna Järvinen-Tassopoulos „Online Gambling, Regulation, and Risks: A Comparison of Gambling Policies in Finland and the Netherlands“ *Journal of Law and Social Policy* 30, 6 (2018)102 https://www.researchgate.net/publication/329208782_Online_Gambling_Regulation_and_Risks_A_Comparison_of_Gambling_Policies_in_Finland_and_the_Netherlands

Vis griežčiau tampa reguliuojami ir licencijuojami internetiniai lošimai, kontrolės organai suvokia, kaip svarbu apsaugoti vartotoją.[77] Dėl didelio prieinamumo, aukštų lošimo rezultatų ir skaitmeninių mokėjimo būdų, nuotoliniai lošimai įvardijami kaip probleminių lošimų rizikos veiksnys. Pastarieji lošimai kelia didesnę lošimo problemų riziką internetiniams lošėjams nei lošiantiems kontaktiniu būdu.[78] COVID-19 pandemijos metu, kaip alternatyva antžeminėms lošimo vietoms taikomiems apribojimams, minėta situacija suteikė papildomą paskatą internetiniams azartiniams lošimams.[79] Nors M. Auer ir M. D. Griffiths naudojant Europos lošimų operatorių duomenis, atliktas tyrimas rodo, kad sporto lažybos per COVID-19 pandemiją ženkliai sumažėjo, priežastis galėjo būti renginių, pajamų sumažėjimas.[80] Manoma, kad ES juda link tolesnės azartinių lošimų plėtros, kuriai būdingas azartinių lošimų rinkos įteisinimas ir liberalizavimas. Dėl to vis daugiau jaunų žmonių, ypač nepilnamečių, susiduria su problemomis, susijusiomis su lošimu.[81]

Latvijos nacionalinę azartinių lošimų pramonę prižiūri vyriausybės įsteigtas Kontrolės padalinys.[82] Visiems lošimų operatoriams taikomos griežtos taisyklės ir ribojimai tam tikriems žaidimų tipams. Dedamos pastangos drausti nelegalių internetinių lošimų svetainių klestėjimą. Šalies valdžia riboja bankams galimybes atlikti mokėjimus nelegalia veikla užsiimantiems žaidėjams.[83] 2020 m. lapkričio 5 d. Sveikatos apsaugos ministerijos (VM) tyrimo duomenimis, apie 70 000 arba 6% Latvijos gyventojų turi azartinių lošimų problemų. Apie 16 000 arba 1,3% gyventojų yra priklausomi nuo lošimų. Tyrimas rodo, kokia didelė visuomenėje yra priklausomybės nuo lošimų problema. Latvijoje veikia „Savęs

[77] Filipa Calado, Joana Alexandre, Mark D. Griffiths „Prevalence of Adolescent Problem Gambling: A Systematic Review of Recent Research“ *Journal of Gambling Studies* 33 (2017):411 – 413.
[78] Gaëlle Challet-Bouju, Marie Grall-Bronnec, Anaïs Saillard ir kt. „Impact of Wagering Inducements on the Gambling Behaviors, Cognitions, and Emotions of Online Gamblers: A Randomized Controlled Study'' *Psychiatry* 17,11 (2020) 5 – 6 https://doi.org/10.3389/fpsyt.2020.593789
[79] Hibai Lopez-Gonzalez, Susana Jimenez-Murcia, Alicia Rius-Buitrago ir kt. „Do Online Gambling Products Require Traditional Therapy for Gambling Disorder to Change? Evidence from Focus Group Interviews with Mental Health Professionals Treating Online Gamblers“ *Journal of Gambling Studies* 38 (2021):689 https://link.springer.com/article/10.1007/s10899-021-10064-9
[80] Michael Auer ir Mark D. Griffiths „Gambling Before and During the COVID-19 Pandemic Among Online Casino Gamblers: An Empirical Study Using Behavioral Tracking Data“ *International Journal of Mental Health and Addiction* 20 (2022): 1728 https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs11469-020-00462-2
[81] Thorsten Teichert, Sally Gainsbury, Cordelia Mühlbach, *supra note,61*: 316.
[82] Andrius Gabnys „The Gambling Law Review: Latvia“ *Gabnys Law Firm*, žiūrėta 2021 m. birželio 7 https://thelawreviews.co.uk/title/the-gambling-law-review/latvia
[83] „What You Should Know About Latvia Gambling Regulations“ *Thre Baltic times,* žiūrėta 2021 m. gruodžio 11 https://www.baltictimes.com/what_you_should_know_about_latvia__gambling_regulations/

apribojimo registras“ . Nuo azartinių lošimų priklausomas asmuo gali pateikti prašymą būti šiame registre, tai neleis jam patekti į lošimus organizuojančias sales, klubus.[84]

Estijoje teisę organizuoti azartinius lošimus, turi patikimas juridinis asmuo, atitinkantis įstatymo reikalavimus bei turintis veiklos organizavimo licencijas. Loterijas gali organizuoti tik valstybinė įmonė. Mokesčių ir muitų valdyba sprendžia visus klausimus, susijusius su lošimais**.**[85] Internetiniai lošimai legalizuoti 2009 metais. 2020 metų duomenimis, šalyje yra apie 70% lošėjų, patologiniai lošėjai sudaro apie 13% visų lošėjų. Įstatymu apibrėžtas amžius lošti kazino ar internetiniame lošime yra 21 metai, už leidimą lošti jaunesniam asmeniui, skiriamos baudos dydis – 2600 eurų. Lošimų įstatyme griežtai apibrėžiami skirtingi ribojimai skirtingoms lošimų formoms. Populiariausia priemonė, kurią žaidėjai naudoja sau padėti, yra savęs apribojimas lošti. Socialinių reikalų ministras K. Tanelis pasirašė direktyvą, kuria užtikrinta 200 000 eurų MTÜ (lošimų priklausomybių konsultavimo centrui) - nevyriausybinei organizacijai, kurios tikslas - stebėti azartinių lošimų problemas ir padėti centrui spręsti problemas, kylančias dėl priklausomybės lošimams.[86] Manoma, kad pasaulinė „Covid-19“ pandemija paskatino jaunimo ir suaugusiųjų priklausomybės nuo lošimų augimą ne tik Estijoje.[87]

Pagal azartinių lošimų įstatymą **Ispanijoje** organas, reguliuojantis azartinių lošimų veiklą nacionaliniame lygmenyje, vadinamas Generalinis lošimų veiklos reguliavimo direktoratas **(DGOJ).** Minėta institucija turi teisę reguliuoti, kontroliuoti, stebėti, leisti ar drausti azartinių lošimų veiklą valstybiniu lygiu, įskaitant komercinius pranešimus ir reklamą, tikrinti, bausti už neteisėtus veiksmus, bendradarbiauja su kitomis institucijomis, įgyvendinant kovos su pinigų plovimu teisės aktus.

Ispanijos Sveikatos ministerijos atlikto tyrimo duomenimis, 2020 metų gruodžio 15 d., komentuojama, jog užfiksuota 2,6 proc. patologinių lošėjų. Ispanija įgyvendina naujus apribojimus šalies nuotolinių lošimų licencijos turėtojams, nes baiminamasi, kad problemų dėl azartinių lošimų daugėja. Covid-19 pandemijos metu padidėjęs laisvalaikis prisidėjo prie priklausomybės skaičiaus

[84] Rīta Panorāma „About 6% of Latvia's population have gambling problems*“ Latvian Public Broadcasting*, 2021 m. lakpričio 5 d., https://eng.lsm.lv/article/society/society/about-6-of-latvias-population-have-gambling-problems.a380570/?fbclid=IwAR0sucwn5hLjtJ21wkNuYh6Bw5wWCSN_jhAOceAg33VqYXsSLFCZWPU6CKQ

[85] Andrius Gabnys „In review: licensing and taxation of gambling activities in Estonia“ *Lexology,* žiūrėta 2021 m. gruodžio 11 https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=0f2343ec-d994-42cd-b2e3-db5965c06ab8

[86] Andrius Gabnys „The Gambling Law Review: Estonia“ *Gabnys Law Firm,* žiūrėta 2021 m. gruodžio 27 https://thelawreviews.co.uk/title/the-gambling-law-review/estonia

[87] Porter Melanie „Estonia to Tackle Gambling Addiction among Populace“ *Gambling News,* 2021 m. gruodžio 6, https://www.gamblingnews.com/news/estonia-to-tackle-gambling-addiction-among-populace/?fbclid=IwAR31inCJQI6hVwGzQQM5J6t8qTWlgoOg7To46aPteJziygVo_d69sOnMHZw

atvejų didėjimo.[88] Prevencijos nuo priklausomybės lošimams politika įgyvendinama kartu su šalies Atsakingo lošimo patariamąja taryba, kurią sudaro įstatymų leidėjai, operatoriai, socialiniai darbuotojai ir valstybės tarnautojai.[89]

Vokietijoje azartiniai lošimai yra reguliuojami valstijos ir federaliniu lygmeniu. Šiuo metu leidžiami antžeminiai kazino, antžeminės ir internetinės sporto lažybos bei žirgų lažybos, tačiau internetiniai kazino žaidimai leidžiami tik Šlėzvigo - Holšteino valstijoje. 2020 m kovo mėnesį 16 federalinių valstijų susitarė dėl naujos valstybinių lošimų sutarties (Glucksspielstaatsvertrag 2021 - GluStV 2021), kuri nuo 2021 m. liepos 1 d. reglamentuoja visos šalies internetinius lošimus. Naujasis įstatymas numato daugybę žaidėjų saugos priemonių, kuriomis siekiama apsaugoti pažeidžiamus žaidėjus, užkirsti kelią nepilnamečiams lošti ir kovoti su probleminiais lošimais.[90] Vokietija laikosi gana ribojančios pozicijos azartinių lošimų atžvilgiu. Vokietijoje reguliavimas nuolat vyksta tam tikra reforma, kurią dažniausiai sukelia ES Teisingumo Teismo (ESTT) arba nacionalinių teismų sprendimas, arba Europos Komisijos įsikišimas. Pagrindinė Vokietijos azartinių lošimų teisinė bazė leidžia lošimus valdyti privačioms įmonėms labai ribotai. Daugumoje Vokietijos valstijų antžeminiai kazino priklauso valstybei.

Nustatyti griežti minimalaus atstumo reikalavimai, kurių turi laikytis lošimo salės (t. y. tarp lošimo salių bei įstaigų, tokių kaip mokyklos ar priklausomybės ligų centrai), ir reikalaujama, kad lošimo salės negali būti eksploatuojamos tame pačiame pastate kaip ir antžeminiai kazino arba lažybų punktai. Lošimų skatinimų reklama, neatsižvelgiant į operatoriaus buveinę, leidžiama tik tiems azartiniams lošimams, kurie gali būti teisėtai siūlomi Vokietijoje.[91] Pagrindinis Vokietijos azartinių lošimų reguliavimo tikslas - užkirsti kelią priklausomybei nuo azartinių lošimų ir su ja kovoti bei užtikrinti vartotojų apsaugą.[92]

Probleminės lošimo elgsenos asmenų paplitimo rodiklis 2015 m. **Austrijoje** buvo 1,1 %. Tai rodo, kad Austrija yra žemesnėje vietoje tarp probleminių lošimų paplitimo rodiklių, palyginti su kitomis

[88] Paula González de Castejón and Alberto Lobato „The Gambling Law Review: Spain" *DLA Pipe,r,* žiūrėta 2021 m. gruodžio 27 https://thelawreviews.co.uk/title/the-gambling-law-review/spain
[89] Robin Harrison „Survey estimates 670,000 problem gamblers in Spain" *iGB,* 2021 m. gruodžio 15 d., https://igamingbusiness.com/survey-estimates-670000-problem-gamblers-in-spain/
[90] „Fun and games germanys gambling problem" žiūrėta 2021 m. gruodžio 29 d., https://www.handelsblatt.com/english/politics/fun-and-games-germanys-gambling-problem/23581590.html?ticket=ST-2677160-76BaXmeR7gXGv6jE2Fua-ap3
[91] Joerg Hofmann, Matthias Spitz, Roman Herpich ir Nikolai Straimer „The Gambling Law Review: Germany" *Melchers Rechtsanwälte*, žiūrėta 2021 m. gruodžio 29 d., https://thelawreviews.co.uk/title/the-gambling-law-review/germany?fbclid=IwAR0emBFUkyrnX_YqI4MKPUFGkM4LIsXve46lxxcA2VPwMXxgevqPBgAwBsc
[92] „Fun and games germanys gambling problem" *op cit.*

Europos šalimis. Austrijos valstybė yra vienintelis juridinis asmuo, turintis teisę teikti licencijas azartiniams lošimams po viešo konkurso. Austrijos monopolijos ir licencijų sistemos tikslas yra sumažinti su lošimu susijusią žalą ir nusikalstamumo problemas. Licencijavimus prižiūri Finansų Ministerija, kuri įvertina azartinių lošimų reklamą ir jos panaudojimą skatinant legalius azartinių lošimų produktus.[93] Nuo 2010 m. gruodžio 1 d. Federalinėje finansų ministerijoje buvo įsteigtas Priklausomybės prevencijos ir konsultavimo personalo skyrius, atsakingas už priklausomybės prevenciją ir teikiantis konsultacijas dėl priklausomybių.[94] Siekiant užtikrinti, kad organizatoriai prisidėtų prie probleminių lošimų prevencijos ir gydymo, didinami mokesčiai lošimų pramonei, taip pat sugriežtinta reklamos kontrolė.[95]

Lenkijoje lošimų reglamentai laikomi vieni griežčiausių Europoje, lošimų įstatymas nustato griežtas taisykles lošimams ir reikalavimus lošimų organizatoriams, o už jų pažeidimus numato griežtas nuobaudas. Nelegalių lošimų organizavimas ir dalyvavimas juose, Lenkijoje yra nusikaltimas.[96] Kiekviena savivaldybė, kurioje gyvena 250 000 ar mažiau piliečių, gali turėti vieną kazino, o kiekvienam 250 000 žmonių prieaugiui gali būti dar vienas kazino. Lošimo salonuose galioja taisyklė – vienas salonas 100 000 žmonių. Lenkijos lošimo automatų salonus valdo ta pati valstybinė įmonė, įgaliota tiekti internetinius kazino žaidimus.[97] Nors Lenkijos valdžia apskritai nepritaria azartiniams lošimams, vertindama juos kaip pavojingą priklausomybę ir abejotiną verslą, tačiau tai nėra uždrausta, nes šis verslas yra nacionalinių pajamų šaltinis. Vis dėlto daugybė azartinių lošimų apribojimų laikomi didele našta rinkos plėtrai. Lenkijoje nėra atskiros specializuotos reguliavimo institucijos, kuri valdytų azartinių lošimų sektorių. Pagrindinės pareigos, susijusios su azartiniais lošimais tenka ministrui, atsakingam už viešuosius finansus.[98]

Azartinių lošimų komisija (GC) **Belgijoje** yra oficiali azartinių lošimų rinkos reguliavimo institucija. Pagrindinė GC misija – teikti rekomendacijas dėl legalių lošimų, o pagrindinis tikslas – apsaugoti žaidėjus. Belgijoje, siekiant geriau apsaugoti žaidėjus, nustatytos taisyklės, pavyzdžiui, jokių

[93] Christian Rapani ir Julia Kotanko „The Gambling Law Review: Austria" *Rapani,* žiūrėta 2021 m. gruodžio 30 d., https://thelawreviews.co.uk/title/the-gambling-law-review/austria
[94] „Regulation of Games of Chance" *Federal Ministry Respublic of Austria,* žiūrėta 2021 m. gruodžio 30 d., https://www.bmf.gv.at/en/topics/taxation/regulation-of-games-of-chance.html
[95] Robin Harrison „Austria to establish new gambling authority in regulatory overhaul" *iGB,* žiūrėta 2021 vasario 24 d., https://igamingbusiness.com/austria-to-establish-new-gambling-authority-in-regulatory-shake-up/
[96] Piotr Dynowski Partner „Poland: overview of key changes to gambling law" *Gamespectrum,* žiūrėta 2021 m. birželio 28 d., https://www.gamespectrum.bg/?page=home&cat=gaming-tourism&id=172
[97] „Poland Gambling Laws" *GamblingSites,* žiūrėta 2022 m. vasario 1 d., https://www.gamblingsites.org/laws/poland/
[98] Piotr Dynowski ir Andrzej Stelmachowski „The Gambling Law Review: Poland" *Bird & Bird,* žiūrėta 2021 m. gruodžio 29 d., https://thelawreviews.co.uk/title/the-gambling-law-review/poland

išmokamų premijų, nustatyti lošimo limitai (iki 500 eurų vienam žaidėjui per savaitę), griežtas lošimų reklamos reglamentavimas.[99] Kalbant apie internetinius lošimus, azartiniai lošimai gali būti vykdomi internetu, jei operatoriai turi pagal įstatymą reikalingas licencijas. Belgija taiko kontroliuojamos plėtros režimą, siekdama pritraukti žaidėjus į saugią ir reguliuojamą lošimų rinką, įsteigdama loterijų monopolį ir suteikdama ribotą licencijų skaičių kitiems azartiniams žaidimams. Visus viešus loterijos žaidimus (neprisijungus ir internetu) gali siūlyti tik Nacionalinės loterijos operatorius, visiškai priklausantis valstybei ir kurį tiesiogiai kontroliuoja vyriausybė. Kitų azartinių lošimų veikla yra atvira konkurencijai, priskiriant ribotą licencijų skaičių. Nustatytos specialios reklamos taisyklės nuotolinės veiklos organizatoriams.[100] Jaunesniems nei 21 metų asmenims prie internetinių kazino žaidimų neleidžiama prisijungti. Lošti yra teisėta tik licencijuotose svetainėse. Dalyvavimas nelegaliuose internetiniuose lošimuose draudžiamas, tokie žaidėjai yra baudžiami.[101]

2019 metais priimtu Federaliniu lošimų įstatymu (LJAr) **Šveicarijoje** siekiama modernizuoti ir suderinti ankstesnius įstatymus bei atverti internetinių kazino rinką. Daugelį metų bandoma spręsti su lošimu susijusias problemas žalos mažinimo pastangomis, vadinamomis „atsakingo lošimo“ programomis. Šios iniciatyvos orientuotos į individualaus gydymo (terapijos, savęs atskirtis ir kt.) teikimą žmonėms, turintiems problemų su lošimu. Apskaičiuota, kad kasmet lošia apie 46,6 % šveicarų (73,6 % per savo gyvenimą). Tai prilygsta maždaug 5 milijonams žmonių, iš kurių apie 76 000 pranešė apie besaikį lošimą. Apskaičiuotos visuomenės išlaidos, įskaitant sveikatos priežiūros išlaidas, prarastą produktyvumą ir pablogėjusią gyvenimo kokybę, kasmet svyravo nuo 623 iki 739 mln.[102] Kazino lošimo paslaugos gali būti teikiamos tik pagal gautą licenciją ir galiojančias įstatymų nuostatas.[103] Įstatymų leidėjai ir reguliavimo institucijos yra susirūpinusios probleminiais lošimais (ypač priklausomybe) ir su lošimu susijusiais nusikaltimais (pvz., sukčiavimu ar pinigų plovimu). Siekiama, kad nemaža dalis azartinių lošimų pajamų būtų perduota valstybei. Šveicarijos lošimų priežiūros tarnybos „Gespa“ reglamentu siekiama užtikrinti, kad žaidėjai Šveicarijoje galėtų saugiai ir socialiai

[99] „The Gaming Commission protects the players“ *Gaming Commission,* žiūrėta 2022 m. balandžio 27 d., https://www.gamingcommission.be/en/protection-of-players

[100] Philippe Vlaemminck ir Robbe Verbeke „The Gambling Law Review: Belgium“ *Pharumlegal*, žiūrėta 2022 m. balandžio 27 d., https://thelawreviews.co.uk/title/the-gambling-law-review/belgium

[101] „Gambling, casinos, slot halls and online casinos in Belgium“ *Choicecasino,* žiūrėta 2022 m. balandžio 27 d., https://choicecasino.com/belgium

[102] Cheryl Dickson, Emilien Jeannot, Fabio Peduzzi, ir kt. „A New Swiss Federal Act on Gambling: From Missed Opportunities towards a Public Health Approach“ *Int J Environ Res Public Health.* 18,12 (2021):6 1 https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8296484/?fbclid=IwAR1DgeaRBGCacHTnEhhaNBSsZjmSRY1RxjuhzWvUMSxCJ2F414nb9zXpPaE

[103] „Gambling laws and regulations Switzerland“ *ICLG,* žiūrėta 2022 m. vasario 17 d., https://iclg.com/practice-areas/gambling-laws-and-regulations/switzerland

atsakingai dalyvauti loterijose, sporto lažybose. Vadovaudamasi galiojančiais teisės aktais, „Gespa“ ypatingą dėmesį skiria jaunimo apsaugai ir besaikio lošimo prevencijai.[104] Federalinis lošimų įstatymas reikalauja, kad kiekvienas kazino parengtų aiškią prevencijos strategiją. Kazino darbuotojai turi vadovautis gairėmis ir naudoti kontrolinius sąrašus, kad nustatytų rizikingus žaidėjus, įtrauktų juos į pokalbį apie jų elgesį lošimuose.[105]

Didžiojoje Britanijoje lošimų įstatymai nuo 2005 m. yra vieni liberaliausių pasaulyje, suteikiantys teisę siūlyti visas lošimo formas tiek gyvai, tiek internetu. Pagrindinė teisės aktų apžvalgos nagrinėjama problema – griežtesnio reguliavimo įtaka azartinių lošimų juodajai rinkai.[106] Įkurtas Atsakingų azartinių lošimų fondas (GambleAware). Fondo lėšos, surinktos iš lošimų veiklos yra skiriamos priklausomybės nuo lošimų prevencijai, įvairiems projektams vykdyti.[107] Lošėjai, ieškantys pagalbos, paprastai siunčiami gydytis per Nacionalinę lošimų pagalbos liniją, o ne per šeimos gydytoją. Pagalbos liniją atstovauja kompanija „GamCare“ ir ji yra užsakyta Atsakingų azartinių lošimų fondo, kuris paremtas savanorišku finansavimu.[108]

Apibendrinant galima teigti, kad požiūris į azartinius lošimus skiriasi visame pasaulyje, tačiau vartotojų demografija yra gana panaši. Gyvenamoji aplinka ir asmens amžius neabejotinai turės įtakos nuspręsti pradėti lošti ar to vengti. Kiekviena valstybė turi reguliuoti lošimų paslaugas taip, kad visuomenė kuo mažiau nukentėtų. Visos valstybės priima sprendimus, kad apsaugotų visuomenę, bet tuo pačiu kai kurios jų - neuždraudžia lošimų verslo, nes valstybių biudžetai iš šio verslo pildomi milžiniškomis pajamomis. Vienos šalys turi griežtesnes taisykles, kitos nusprendžia užmerkti akis į internetinius lošimus.

[104] „Regulation“ *gespa,* žiūrėta 2022 m. vasario 17 d., https://www.gespa.ch/en/regulation-and-licensing/regulation

[105] Suzanne Lischer, Angela Steffen, Jürg Schwarz ir kt. „The Influence of Lockdown on the Gambling Pattern of Swiss Casinos Players*”, Int J Environ Res Public Health.* 18,4 (2021): 7 https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7922736/

[106] Heather Wardle, Gerda Reith, Fiona Dobbie ir kt. „Regulatory Resistance? Narratives and Uses of Evidence around Black Market; Provision of Gambling during the British Gambling Act Review“ *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18 (2021):6 – 7 https://doi.org/10.3390/ijerph182111566

[107] „Žalioji knyga 2021“ *supra note:21*,18.

[108] „UK gambling addiction much worse than thought, says survey“ *Guardian,* žiūrėta 2022 m. birželio 25 d., https://www.theguardian.com/uk-news/2020/may/19/uk-gambling-addiction-yougov-research?fbclid=IwAR0DtAScoC2n2APbS_tZ8vP9UJP-rvkt7NM-3h5i57UvCZUCdDKk74fjRzY

2. AZARTINIŲ LOŠIMŲ SITUACIJA LIETUVOJE

2.1. Lošėjų mastas

Šiuolaikinėje rinkoje lošimo paslaugos yra lengvai prieinamos ir plačiai naudojamos. Nuotolinių lošimų pramonė gausiai plečiasi ir manoma, kad plėsis dar sparčiau dėl technologijų tobulėjimo. Azartiniai lošimai tampa vis patrauklesne atsipalaidavimo, bendravimo ar lengvo praturtėjimo forma, kuri prisideda prie priklausomybės nuo azartinių lošimų rizikos, kas visuomenėje pripažįstama kaip rimčiausia lošimo sukeliama problema.

Analizuojant azartinių lošimų paplitimą Lietuvoje, tikslinga paminėti rinkos tyrimų bendrovės „Vilmorus“ gyventojų tyrimą, vykdytą 2021 metais lapkričio mėn. 15 - 27 d. „Azartiniai lošimai ir loterijos“, Lošimų priežiūros tarnybos užsakymu. Atliktos analizės metu gauti duomenys leidžia teigti, jog azartinius lošimus yra lošę 10% apklaustų šalies gyventojų. Visgi dažniau azartinius lošimus renkasi jaunesni asmenys. Ir šis rodiklis kelia nerimą. Minėtieji asmenys dažniausiai lošė internetu (47%), lošimo automatų salonuose skaičius šiek tiek žemesnis (41%), lošimo namuose (40%). 33% iš kalbintų lošiančiųjų asmenų azartinius žaidimus lošia kartą per mėnesį ar dažniau (panašūs rezultatai gauti ir 2020 m. – 34%). Lyginant su ankstesniais metais, padaugėjo skaičius lošiančių kartą per savaitę ir dažniau – 16% (buvo 8%). Visgi lošiama internetu dažniausiai – 29%.[109]

Lošimų rinkos Lietuvoje apžvalgos „Žaliojoje knygoje 2021“ teigiama, jog nėra žinomas tikslus socialinio poveikio rezultatas nuo azartinių lošimų, ir objektyviai neįvertintas, nes stokojama informacijos ir reguliarių tyrimų. 2022 04 11 Nacionalinės Lošimų ir žaidimų Verslo Asociacijos (NLŽVA) rašte LR seimo valdybai dėstoma, jog nuo 2001 metų nebuvo atlikto nė vieno loterijų ir lošimų moksliškai pagrįsto tyrimo, kas leistų įvertinti paplitimą, kur būtų vadovaujamasi DSM-IV pripažinta metodika, neįmanoma vertinti visuomenei daromos žalos.[110]

Tyrimo rezultatai teigia, kad bandymas lošti pirmą kartą amžiaus kategorijoje 18-24 m. – 52%. Dažniausiai pirmą kartą lošiama buvo lošimų namuose – 28% ir lošimų automatų salonuose – 27% . 76% asmenų, lošusių azartinius lošimus mano, kad yra tikimybė tapti priklausomu nuo minėtos veiklos.[111] Arti pusės – 46% apklaustų lošusiųjų negalvoja apie minėtos veiklos ribojimą, lošimų veiklą apriboti sau bet kada, mano galintys 26%. Dauguma – 63% gyventojų žino apie galimybę pateikti prašymą, kad nebūtų įleisti į lošimų organizavimo vietas.

[109] „Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimai, Azartiniai lošimai ir loterijos” *VILMORUS*, žiūrėta 2022 m. birželio 12 d., https://lpt.lrv.lt/lt/administracine-informacija/tyrimai-ir-apklausos

[110] „Valstybei teikti raštai“ *Nacionalinė lošimų ir žaidimų verslo asociacija,* žiūrėta liepos 10 d., https://www.losimai.eu/valstybei-teikti-rastai/

[111] *Ibid.*

Tyrimo duomenimis, dažniausiai lošiantieji (47%) teigia, kad lošti juos skatina siekimas didesnių pajamų. Svarbūs motyvai yra azartas - 34%, noras atsipalaiduoti - 32%, laisvalaikio praleidimo būdui tenka 31%. Net 75% respondentų nurodo, kad lošimai galėtų būti nereklamuojami arba reklamuojami mažiau. 36% apklaustųjų teigė, kad reklamavimas daro labai didelę įtaką asmens apsisprendimui lošti.[112] 38% respondentų mano, kad lošimų pasiūla mūsų valstybėje per didelė, 38% – rodos pakankama. Visose socialinėse demografinėse grupėse reklamos priešininkai skaičiais lenkia šalininkus.[113]

Detali socialinių rizikų būklė būtų aiški, jei būtų atliekami periodiniai ir patikimi lošimo (tame tarpe probleminio) paplitimo tyrimai.[114] Lietuvoje dominuoja agresyviausi ir socialiai rizikingiausi nuotoliniai neribotų statymų lošimai. Pasak psichiatro J. Fugalio, Lietuvos valstybei vertėtų pripažinti, kad visgi ir momentinės loterijos turėtų būti priskirtos azartiniams lošimams. „Vilmorus“ tyrimas teigia, kad loterijos mūsų šalyje nelaikomos grėsme, nors užsienio šalyse, priklausomybė nuo lošimų atskirai neišskiriama kaip nuo loterijų.

Apibendrinimui galime daryti išvadą, kad mūsų šalyje azartiniai lošimai gan populiari veikla. Vieniems tai - siekis atsipalaiduoti, leisti laisvalaikį, kitiems užsidirbti „lengvesnių" pinigų, dar kitiems lošti įtaką daro dažnai girdima ir matoma lošimų reklama. Kai kuriems asmenims minėtoms paslaugoms pakanka turimų pajamų, kitiems gi tenka skolintis šiai pramogai. Lyginant su 2020 metais, galima teigti, kad 2021 metais dominuoja lošimai internetu. Spėjama, jog tam įtakos turėjo ir „Covid-19" pandemija.[115] Įžvelgiamas akivaizdus, nuo lošimų iškylantis problemų aktualumas ir mastas. Dėl periodinių ir validžių tyrimų stokos, nėra aiški socialines rizikas kelianti situacija.

2.2. Azartinių lošimų organizatorių veiklos apžvalga

Kaip minėta anksčiau, azartiniai lošimai gyvuoja nuo seniausių laikų, o kuomet 2001 m. gegužės 17 d., buvo priimtas LR ALĮ, ši veikla Lietuvoje patapo verslu. Lošimų rinkai plečiantis, joje vyko pokyčiai – 2001 m. spalio 19 dieną, buvo išduota pirmoji lošimų organizavimo licencija (dvidešimties

[112] „Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimai, Azartiniai lošimai ir loterijos" *supra note:111.*
[113] *Ibid.*
[114] „Situacija Lietuvos lošimų ir loterijų rinkoje 2021 rugsėjo 1 dienai" *Lošimai.eu, ž*iūrėta 2022 m. liepos 13 d., https://www.losimai.eu/wp-content/uploads/2021/11/situacija-losimu-rinkoje-2021-09-01.pdf
[115] „Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimai, Azartiniai lošimai ir loterijos" *op cit:111.*

metų laikotarpyje licencijos suteiktos dar 16-kai bendrovių), ir jau pirmųjų metų laikotarpyje ši veikla sparčiai plėtojosi.[116]

Lošimų Priežiūros tarnybos duomenimis, 2021 metų pabaigoje, Lietuvoje veiklą vykdė 203 lošimo automatų salonai, 16 lošimo namų (kazino), 135 lažybų punktai, 15 totalizatoriaus punktų, organizuoti nuotolinius lošimus licencijas turėjo 8 bendrovės.[117] Remiantis LPT 2021 metų veiklos ataskaitos duomenimis,[118] 2021 metų pabaigoje lošimai buvo organizuojami 12- os organizacijų. Išskiriant pagal lošimų rūšis – stalo lošimus ir lošimus A kategorijos automatais, veikla buvo organizuojama 3 bendrovių. Vykdyti veiklą B kategorijos lošimo aparatais licenciją turėjo 9 organizacijos. Lažybos buvo vykdomos 5 organizacijų.[119]

Analizuojant lošimo įrenginių skaičių 2021 metų pabaigai, remiantis LPT ataskaitoje pateiktais duomenimis, matome, kad lošimo namuose (kazino) valdomų A klasės automatų skaičius per metus išaugo 40 iki 590 veikiančių (2020 m. – 550). Kalbant apie stalus, eksploatuoti 66 stalai (47 kortų stalai ir 19 ruletų).[120]

2022 07 13 dienos duomenimis, skelbiamais LPT prie LR finansų ministerijos, viso yra veikiančios 198 vietos su 3270 įrenginiais. Lošimo paslaugų tikrai apstu. Panaši situacija ir su Lažybų punktais miestuose ir mažuose miesteliuose. Nuotolinius lošimus Lietuvoje vykdo viso 10 bendrovių su 363 įrenginių skaičiumi. Pasiūla tikrai didelė.[121]

Analizuojant lošimų pasiūlos mastą, smalsu pasigilinti į lošimų įmonių finansines ataskaitas. Bendros Lietuvos lošimų rinkos pajamos 2021 metais persiskirstė tarp lošimo rūšių ir augo sparčiau nei prieš metus. Bendra azartinių lošimų pajamų suma per 2021 m. (palyginti su 2020 m.) išaugo 31,6 proc., t. y. organizacijos bendrųjų lošimo pajamų per 2021 m. gavo 32,7 milijonais eurų daugiau. Už dalyvavimą lošime 2021 metų laikotarpyje įmokėta suma - 1 858 256 026 Eur, žaidėjams išmokėtų

---

[116] „Lošimų priežiūra Lietuvoje – kiek užaugome per 20 metų? I dalis" *Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos,* žiūrėta 2021 m. gruodžio 16 d., https://lpt.lrv.lt/lt/naujienos/losimu-prieziura-lietuvoje-kiek-uzaugome-per-20-metu-i-dalis

[117] „Nuotoliniai lošimai" *Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos,* žiūrėta 2021 m. gruodžio 23 d., https://lpt.lrv.lt/lt/losimu-organizatoriai/leidimu-zurnalas/nuotoliniai-losimai

[118] „Lošimu priežiūros tarnybos prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos 2021 metų veiklos ataskaita 2022-02-24 Nr. IVL-307" *Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos* , žiūrėta 2022 m. balandžio 29 d., https://lpt.lrv.lt/uploads/lpt/documents/files/LPT%202021%20METU%20ATASKAITA_2022-02.pdf

[119] „Reglamentai" *Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos* žiūrėta 2022 m. balandžio 3 d., https://lpt.lrv.lt/lt/losimu-organizatoriai/reglamentai?fbclid=IwAR0S0b2a_I80bq8Vpd0uaqKzUi-q-umg-R_uyMwb-fnbUSmPFgBqus1M6oY

[120] „Lošimu priežiūros tarnybos prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos 2021 metų veiklos ataskaita 2022-02-24 Nr. IVL-307" *supra note*:*121*.

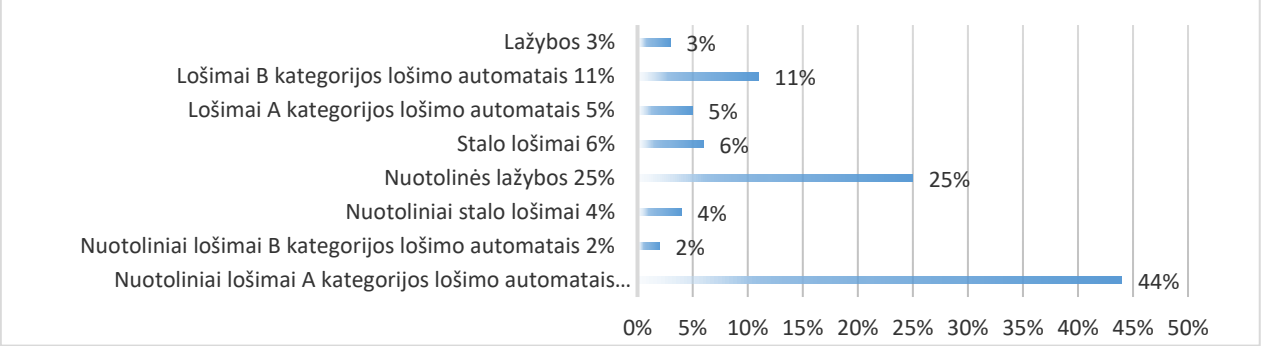
[121] „Leidimų žurnalas" *Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos* žiūrėta 2022 liepos 13 d., https://lpt.lrv.lt/lt/losimu-organizatoriai/leidimu-zurnalas

laimėjimų suma – 1 722 051 691 Eur, o bendrosios lošimų pajamos metų pabaigoje siekė 136 204 335 Eur.

Dėl „Covid-19“ pandemijos 2021 m. karantinui įsigalėjus, veikla fizinėse lošimų vietose buvo apribota. Net 4 mėnesius 2021 m. neveikė lošimo namai (kazino), lošimo salonai ir lažybų punktai. Natūralu, kad įvairių rūšių azartinius lošimus organizuojančių įmonių bendrosios lošimų pajamos per minėtą laikotarpį sumažėjo 22,5 proc. Priešinga situacija buvo dėl nuotolinių lošimų. Iš šios veiklos bendrosios pajamos - išaugo 71,5 proc. Nuotolinių lošimų veiklos aktyvus augimas stebimas ir kitose šalyse, pavyzdžiui Latvijoje pajamų augimas buvo dar ženklesnis – 91,8 proc.[122]

Analizuojant preliminarius duomenis, kurie pateikiami LPT internetiniame tinklapyje, bendras azartinius lošimus organizuojančių bendrovių grynasis pelnas 2021 metais siekė 40,1 mln. Eur. Per 2021 m. loterijos bilietų buvo išplatinta už 129 112 461 Eur ir tai yra 21,4 % daugiau nei 2020 metais.[123] Viso į Lietuvos biudžetą surinkta loterijų ir lošimų mokesčio per 2021 metus – 23 672 000 Eur ir tai yra 6,5 mln. Eur daugiau negu 2020 metais. Žemiau pateiktoje lentelėje matome kaip pasiskirsto pajamos pagal lošimų rūšis.[124] *(1lentelė)*

1 lentelė. Bendrųjų lošimų pajamų pagal lošimo rūšis pasiskirstymas 2021 metais

Sudaryta darbo autorės, remiantis Lošimų priežiūros tarnybos prie LR finansų ministerijos teikiamais duomenimis

Loterijų sektorius Lietuvoje, skirtingai nei kitose šalyse, priklauso ne valstybiniam, o privačiam sektoriui, reglamentuojamos pagal LR loterijų įstatymą ir, kaip teigiama 2021 metų Memorandume, nėra niekaip ribojamos, jos yra prieinamos ir nepilnamečiams, bilietus įsigyti nėra jokių kliūčių. Mūsų visuomenėje loterijos pripažįstamos kaip nekeliančios grėsmės, nors suteikiamos galimybės už kelis eurus įsigijus bilietą laimėti keliasdešimt ir net kelis šimtus kartų didesnes sumas. Ir nors, 2019 metais

[122] „Lošimų ir loterijų rinka Lietuvoje 2021 metais augo“ *Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos* žiūrėta 2022 m. balandžio 16 d., https://lpt.lrv.lt/lt/naujienos/losimu-ir-loteriju-rinka-lietuvoje-2021-metais-augo
[123] *Ibid.*
[124] *Ibid.*

seimo narys M. Majauskas siūlė bandyti lošti loterijoje amžiaus barjerui taikyti 18-os metų ribą, deja tam nebuvo pritarta. Taigi, reklamai išleidžiamos didžiulės sumos, skatina tiek nepilnamečius tiek suaugusius įsigyti bilietus, taip formuojant lošėjų įpročius.[125]

Apibendrinant, galime teigti, jog lošimų rinka plečiasi. Didžiausią dalį lošimų rinkos 2021 m. užėmė nuotoliniai lošimai A kategorijos automatais ir nuotolinės lažybos. Manytina, jog tai lėmė ir paskatino pasaulį sukrėtusi pandemija, kuomet žmonės buvo atriboti nuo išorinio pasaulio. Į biudžetą sunešta didelės sumos lošusiųjų pajamų.

2.3. Priklausomybės nuo azartinių lošimų rodikliai

Su priklausomybės problema tiesiogiai arba netiesiogiai susiduria didelė žmonijos dalis. J. Sondaitės ir E. Meiženio atliktas tyrimas rodo, kad įsitraukimą į azartinius lošimus galimai skatina neigiama vaikystės patirtis, neteisingai pasirinkti draugai, bėgimas nuo įvairių rūpesčių, nesutarimai šeimoje ar finansiniai sunkumai.[126] Priklausomybė vis labiau užvaldo visą lošėjų vidinį pasaulį. Priklausomas asmuo pradeda kurti skausmą. Kurdamas skausmą, jis sukuria ir poreikį tą skausmą malšinti – priklausomybę.[127]

Priklausomybė nuo azartinių lošimų įgijusi epideminį mastą. Tai liudija LPT teikiami duomenys, jog 2021m. gruodžio 31 d., apribojusių savo galimybę lošti asmenų registre įregistruotas 24 833 prašymas neleisti lošti ir dalyvauti nuotoliniuose lošimuose.[128]

J. Fugalio teigimu, vyrams priskiriama didesnė rizika tapti priklausomais nuo lošimų, tačiau verta paminėti, kad ši problema egzistuoja ir tarp moteriškos lyties (iki 24 metų lošti pabando 75,8 proc. vyrų ir 65,5 proc. moterų).[129] Vertinant teikiamų prašymų „neleisti lošti" statistiką, stebimas šio skaičiaus augimas.[130]

---

[125] „Memorandumas dėl lošimų ir loterijų rinkos tendencijų ir reguliavimo" *supra note:117.*
[126] Jolanta Sondaitė, Egidijus Meiženis „Kokybinė veiksnių, didinančių ir mažinančių įsitraukimą į azartinius lošimus, analizė" Socialinis darbas 16,2 (2015):109 https://www.researchgate.net/publication/287974889_Qualitative_analysis_of_factors_that_increase_and_reduce_involvement_in_gambling
[127] Laima Bulotaitė *supra note:23.*
[128] „Apribojusių savo galimybę lošti asmenų registras" *Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos,* žiūrėta 2021 m. lapkričio 22 d., https://lpt.lrv.lt/lt/apribojusiu-savo-galimybe-losti-asmenu-registras
[129] „Lietuvio lošėjo portretas: jaunas, azartiškas ir linkęs nutylėti pasekmės" *Nebenoriu lošti,* žiūrėta 2021 m. spalio 19 d., https://nebenoriu-losti.lt/2019/10/22/lietuvio-losejo-portretas-jaunas-azartiskas-ir-linkes-nutyleti-pasekmes/
[130] „Lošimų priežiūros Tarnybos prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos 2020 metų veiklos ataskaita 2021-02-08 Nr. IVL-151" *supra note:121.*

Remiantis 2021metų Memorandumo dėl lošimų ir loterijų rinkos tendencijų ir reguliavimo duomenimis,[131] azartinių lošimų reguliavimas Lietuvoje orientuotas į vis griežtesnius, nepagrįstus, neefektyvius ir perteklinius apribojimus. Tokiu būdu sukuriamos galimybės plėtoti nuotolinius lošimus (įskaitant nelegalius lošimus).

Apibendrinant, probleminių lošėjų skaičius auga. Amžiaus kategorijoje 21-30 metų pateiktų prašymų neleisti lošti skaičius ženkliai didesnis nei kitose amžiaus kategorijose, ir tai skatina sunerimti. Minėti faktai verčia apsvarstyti kokios galimos efektyvesnės prevencijos galimybės nuo priklausomybės lošimams, institucijų komunikavimas, visuomenės švietimas apie galimas pasekmes, siekiant apsaugoti šią, gan jauną amžiaus kategoriją, siekiant mažinti probleminį įsitraukimą. Viešojoje erdvėje pasigendama pakankamos informacijos apie ludomanijos žalą visuomenei.

[131] „Memorandumas dėl lošimų ir loterijų rinkos tendencijų ir reguliavimo“ *supra note:117.*

3. AZARTINIŲ LOŠIMŲ REGULIAVIMAS KAIP PRIKLAUSOMYBĖS NUO LOŠIMŲ PREVENCIJOS POLITIKOS DALIS

3.1. Azartinių lošimų įstatymo raida

Daugelyje pasaulio šalių pripažįstami azartiniai žaidimai, kurie gali turėti tiek žalos, tiek naudos ne tik asmeniui, bet ir valstybei. Dėl šios priežasties šis verslas visame pasaulyje yra aktyviai kontroliuojamas ir prižiūrimas.[132]

Nors Lietuvoje pirmosios loterijos veikė nuo 1990 metų, tačiau azartinių lošimų įstatymas Lietuvoje įteisintas 2001 m. gegužės 17 d., priėmus azartinių lošimų įstatymą[133]. Pirmosios svarbiausios pataisos įvyko jau 2002 m. rugsėjo 1 d., kuomet įsigaliojo lošimų automatų skirstymas į riboto ir neriboto laimėjimo (A ir B kategorijos). Taip pat pakeitime nustatytos naujos licencijos organizuoti stalo lošimus ir licencijos organizuoti lošimus automatų salonuose, vietoj jų išduodamos licencijos organizuoti stalo lošimus, ir lošimus A kategorijos automatais lošimo namuose (kazino), bei licencijos organizuoti lošimus B kategorijos automatais salonuose.[134]

Po metų, kai įsigaliojo ALĮ, lošimų rinkoje didžiąją dalį užėmė lošimo namai (kazino), kurių metinės įplaukos sudarė daugiau nei pusė, visų lošime uždirbtų pajamų.[135]

Vienas svarbiausių pasikeitimų įvyko 2011 metais, kai Seimas nusprendė reorganizuoti lošimų namus prižiūrinčią įstaigą, ir vietoj Valstybinės lošimų priežiūros komisijos, ją pakeisti į prie Finansų ministerijos veikiančią, ir direktoriaus vadovaujamą Lošimų priežiūros tarnybą. Šiuo pasikeitimu buvo siekiama sumažinti šešėlį valstybėje. Sudaryta nauja darbo grupė turėjo priimti naujus loterijų reguliavimo teisinius dokumentus, tačiau dėl laiko stokos loterijų organizavimas buvo įtrauktas į atskirą barą. Darbo grupės projektuose turėjo atsispindėti ir būti suformuoti nauji viešosios politikos pricipai, kurių pagalba atlikti tyrimus, siekiant išsiaiškinti lošimų ir loterijų paplitimo tyrimus pagal pasaulines DSM-IV, ar kitas metodikas. Šis projektas turėjo būti parengtas iki 2012 metų, tačiau vėl dėl laiko stokos bei įvairių tobulinimų azartinių lošimų įstatymo projektas Nr.4393(2) registruotas tik 2014 metų sausį.[136]

---

[132] Gediminas Navaitis „Priklausomybės nuo azartinių lošimų analizė“ *Taikomoji psichologija* Nr. 1 (2018) 29 https://ltpa.eu/wp-content/uploads/2018/12/zurnalastaikomojipsichologijanr20181.pdf

[133] „Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas“ *supra note:1.*

[134] „Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymo 2, 3, 5, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 19, 21 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas“ TAR, žiūrėta 2022 m. liepos 3 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.171175

[135] „Kazino salonai Lietuvoje“ žiūrėta 2021m. liepos 3 d., https://casinolithuania.net/kazino-salonai-lietuvoje/

[136] „Lošimų rinkos Lietuvoje apžvalga: „Žalioji knyga 2021“ *supra note:21.*

2016 metais įstatymų leidėjai priėmė ALĮ pakeitimą, kurio metu įteisintas nuotolinis lošimas. Sprendimas įteisinti nuotolinius azartinius žaidimus priimtas 2015 metais, tačiau įstatymas įsigaliojo tik 2016 metais. Nors įstatymo pataisos priimtos tik 2016 metais, tačiau yra žinoma, jog trys lošimo bendrovės visą laiką iki įstatymo pakeitimo, organizavo nuotolines lažybas. Tokiu būdu šios įmonės susikūrė sau pranašumą prieš kitas azartinių lošimų bendroves.[137]

ALĮ raidos negalima atsieti nuo probleminių lošėjų registro tikrinimo bei galimybės apsaugoti pažeidžiamiausių visuomenės grupių, neigiamai veikiamų azartinių lošimų. Valstybė, norėdama sukurti piliečiams galimybes atsiriboti nuo lošimų, įsteigė probleminių lošėjų registrų centrą. Šiame centre kaupiami piliečių prašymai neleisti jiems lošti. Svarbu paminėti, kad šis registras netaikomas loterijų organizatoriams, o visi kiti – azartinių lošimų bendrovės privalo tikrinti asmenis registrų centre. Šioje įstatymo pataisoje matome vieną trūkumą – galimus žmogaus teisių pažeidimus. Nebuvo atlikti išsamūs tyrimai, kurie nusakytų probleminio lošimo mastą, o šis teisinio dokumento pakeitimas susijęs tik su subjektyviu asmenų nenoru lošti.[138]

Taigi, nuo 2001 metų, kai buvo priimtas ALĮ buvo siekiama įtvirtinti azartinių lošimų rinkos reguliavimą, įgyvendinti tam tikrus nuostatus, kurie sudarytų sąlygas sukurti azartinių lošimų gyvavimą. Kiekvienas valstybės iššūkis paveikia tiek azartinių lošimų bendroves, tiek įstatymų leidėjus: finansinės krizės, euro įvedimas, kai prireikė keisti valiutą visose B kategorijos lošimų automatuose. Visgi galima pastebėti, kad ALĮ pasikeitimai sudarė sąlygas formuotis lošimų pramonei, kurioje ne tik kuriamos darbo vietos bei laisvalaikio praleidimas, bet ir mokami mokesčiai valstybei.

3.2. Azartinių lošimų teisinis reglamentavimas

Azartinius lošimus galima būtų pavadinti, kaip viena iš populiarių laisvalaikio praleidimo būdų. Šis visiems gerai žinomas užsiėmimas į valstybės biudžetą nešantis milžiniškas pajamas, įvardijamas kaip verslas. Svarbu kontroliuoti šį verslą įstatymų nustatyta tvarka.

Lošimų organizavimą nustato du pagrindiniai įstatymai, kuriais vadovaujasi visos lošimo organizavimo bendrovės - LR azartinių lošimų įstatymas bei LR loterijų įstatymas. *LR azartinių lošimų įstatymo*[139] paskirtis užtikrinti sąžiningą ir neabejotinai skaidrų lošimų organizavimą, žaidėjų ir organizatorių teisių apsaugą. Šio įstatymo tikslas - nustatyti azartinių lošimų organizavimo bei

[137] „Lošimų rinkos Lietuvoje apžvalga: „Žalioji knyga 2021“*supra note:21.*
[138] *Ibid.*
[139] „Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas“ *supra note:1.*

vykdymo tvarką Lietuvos Respublikoje. Dokumentas buvo priimtas 2001 metais, siekiant sumažinti socialines problemas, kurios kyla dėl vis dažnėjančios asmenų priklausomybės nuo azartinių žaidimų. Tuo tarpu *LR loterijų įstatymas*[140] akcentuoja loterijų organizavimo bei vykdymo šalyje tvarką: užtikrina loterijų organizavimą bei užtikrina tiek žaidėjų, tiek loterijų organizatorių teisių apsaugą. Šis dokumentas buvo priimtas 2003 metais. Dokumento priėmimo tikslas buvo sumažinti priklausomų asmenų nuo loterijų mastą.

LR administracinių nusižengimų kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 134 straipsnis nurodo loterijų organizavimo tvarkos arba loterijos taisyklių, azartinių lošimų organizavimo tvarkos arba lošimo reglamento pažeidimo dydžius. Taikant šį įstatymo straipsnį, baudos už pažeidimus siekia nuo devynių šimtų iki šešių tūkstančių eurų. Šio įstatymo 490 straipsnyje nurodoma, jog tam nepritaikytose vietose azartiniai lošimai iš įvairių daiktų, gali užtraukti baudą iki šimto keturiasdešimt eurų.[141]

Kitas svarbus teisinis dokumentas, kuris reglamentuoja loterijų ir azartinių lošimų mokesčių už licencijų organizuoti azartinius lošimus išdavimą, – *LR loterijų ir lošimų mokesčio įstatymas.*

2002 metais buvo priimtas *LR nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas.* Įstatymo tikslas apsaugoti nepilnamečius nuo neigiamos aplinkos poveikio. 4 - ame straipsnyje kalbama apie neigiamą viešąją informaciją, kuri daro įtaką nepilnamečiams asmenims. Tai pažymima šio straipsnio 6-oje dalyje – negalima skatinti nepilnamečius asmenis lošti, raginti bei siūlyti dalyvauti įvairiuose azartiniuose bei kituose žaidimuose.[142]

Azartinių lošimų vykdymas neatsiejamas nuo *LR pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo.* Šio įstatymo paskirtis - nustatyti pinigų plovimo prevencijos priemones bei įstaigas, kurios atsakingos už pinigų plovimo prevencijos priemonių sukūrimą bei įgyvendinimą. Pagal įstatymo 4 straipsnio 3 dalį, Lošimų priežiūros tarnyba priima azartinius lošimus ir loterijas

[140] „Lietuvos Respublikos loterijų įstatymas“ TAR, žiūrėta 2022 m. birželio 14 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.E90A0DD29952/iJSuHEykSF

[141] „Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas“ LRS, žiūrėta 2022 m. birželio 11 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b8d908c0215b11e58a4198cd62929b7a

[142] „Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas“ TAR, žiūrėta 2022 m. birželio 10 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.817CC58C1A54/qTNechciUg

organizuojančioms bendrovėms skirtus nurodymus, kuriais siekiama užkirsti kelią pinigų plovimui ir (ar) teroristų finansavimui bei prižiūri šių bendrovių veiklą.[143]

Kalbant apie azartinių lošimų teisinį reglamentavimą, būtina paminėti ir vyriausybės nutarimus šiuo klausimu. Lošimai bei loterijos gali sukelti žalą žmonių sveikatai ir gali būti naudojami sukčiavimui ar net pinigų plovimui, todėl svarbu paminėti, kad ši veikla yra griežtai kontroliuojama ir privalo būti licencijuojama. Vyriausybės yra priimtos *Azartinių lošimų licencijavimo taisyklės* bei *Loterijų licencijavimo taisyklės*. Azartinių lošimų licencijavimo taisyklėse pateikiami reikalavimai, kurie reikalingi lošimų organizavimo bendrovėms. Licencijavimo taisyklės priimtos 2001 metais ir vadovaujasi LR azartinių lošimų įstatymu.[144] Loterijų licencijavimo taisyklės apibrėžia didžiųjų ir mažųjų loterijų veiklos licencijas, jų reglamentavimą. Šios taisyklės, kaip ir anksčiau minėtos, vadovaujasi jam priklausančiu įstatymu – LR loterijų įstatymu.[145]

Pagal LR teisinę sistemą, azartiniai lošimai negali vykti tam nepritaikytose vietose bei viešose vietose. Remiantis LR azartinių lošimų įstatymo 16 straipsnio 1 dalimi, Vyriausybė 2003 metais priėmė *Lošimo įrenginio tipo tvirtinimo tvarką*, kurios tikslas yra teisiškai įvardinti lošimo įrenginio tipo tvirtinimo objektus, procedūras bei reikalavimus.[146] Tais pačiais metais priimtos *Lietuvos lošimo įrenginių registro įsteigimo ir Lietuvos lošimo įrenginių registro nuostatos,* kurios nurodo Lietuvos lošimo įrenginių registro paskirtį, jo objektus, registro tvarkymo įstaigos teises ir pareigas. Šios nuostatos reikalingos tam, kad būtų sudarytos sąlygos rinkti, sisteminti bei saugoti informaciją apie LR eksploatuojamų lošimo įrenginių tipus, juos eksploatuojančias bendroves.[147]

Nuo 2017 metų įteisintas asmens prašymas neleisti lošti. Toks asmens pateiktas prašymas įgauna teisinę galią. LR Vyriausybė priėmė nutarimą 2017 m. sausio 18 d. Nr. 55. *Dėl žinybinio apribojusių savo galimybę lošti asmenų registro įsteigimo, jos nuostatų patvirtinimo ir veiklos pradžios*

[143] „Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas“ LRS, žiūrėta 2022 m. birželio 11 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.41300/tYMzAWVqSq

[144] „Dėl Azartinių lošimų licencijavimo taisyklių patvirtinimo“ TAR, žiūrėta 2022 m. birželio 8 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.CC8D166228EC/bpMsvquFNO

[145] „Dėl Loterijų licencijavimo taisyklių patvirtinimo“ TAR, žiūrėta 2022 m. birželio 8 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0F1A30F53C6E/XSEFzbjWnE

[146] „Dėl Lošimo įrenginio tipo tvirtinimo tvarkos patvirtinimo“ TAR, žiūrėta 2022 m. birželio 14 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.700B68FA9C17/TAIS_418503

[147] „Dėl Lietuvos lošimo įrenginių registro įsteigimo ir Lietuvos lošimo įrenginių registro nuostatų patvirtinimo“ TAR, žiūrėta 2022 m. birželio 7d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.3FFBC17F4577/TAIS_217158

nustatymo.[148] Nutarimas vadovaujasi Lietuvos Respublikos gyventojų registru ir Neveiksnių ir ribotai veiksnių asmenų registru. Nutarimo tikslas padėti asmenims mažiau įsitraukti į priklausomybės liūną.

Apibendrinant, teisinė azartinių lošimų sistema Lietuvoje nauja ir nėra dar visiškai įsitvirtinusi. Pagrindiniai įstatymai, kurie reglamentuoja azartinių žaidimų veiklą įtvirtinti tik nuo 2001 metų, tačiau galima pažymėti, kad per šį ganėtinai trumpą laiką teisinė sistema suaktyvėjo. Lošimų rinka, kuri buvo nekontroliuojama, tapo skaidresnė ir stabilesnė. Šalyje yra du pagrindiniai įstatymai, susiję su lošimais – LR azartinių lošimų ir LR loterijų įstatymai. Vadovaujantis šiais įstatymais priimami nutarimai, įstatymų pakeitimai, licencijos, kurie kuria azartinių lošimų teisinę sistemą.

3.3. Pagrindinės ALĮ nuostatos ir ribojimai

Azartinių lošimų įstatymas kontroliuoja azartinių lošimų organizavimą Lietuvos Respublikoje. Įstatymo 1-ajame skirsnyje nurodomos pagrindinės ir svarbiausios sąvokos bei azartinių lošimų rūšys. Tiek sąvokos, tiek rūšys nuo įstatymo priėmimo turėjo daug pakitimų. Sąvokų sąrašas kito: kai kurios išplėstos bei papildytos bei atsirado 16 naujų sąvokų. Tuo tarpu azartinių lošimų rūšys pakito tik viename punkte: lošimą automatu papildė A ir B lošimas automatais bei prisidėjo nauja sąvoka – nuotolinis lošimas, kuris vyksta naudojantis ryšio priemonėmis bei priskiriami lošimai internetu.[149]

Didžiausias ir svarbiausias 2- asis įstatymo skirsnis. Šioje įstatymo dalyje daug pasikeitimų bei papildymų. Svarbiausias šios dalies punktas – reikalavimai norint vykdyti azartinius lošimus. Įstatyme nustatyta, jog norint gauti leidimą ir licenciją organizuoti azartinius žaidimus, organizuojanti įstaiga privalo gauti įvairius leidimus, kuriais siekiama įrodyti bendrovės patikimumą, neturėjimą ryšių su nusikalstamu pasauliu. Darbuotojai, norintys dirbti azartinių lošimų bendrovėse, pagal LR ALĮ 11 straipsnį taip pat negali turėti ryšių su nusikalstamu pasauliu, dirbti negali asmenys, kurie turi nepanaikintą ar neišnykusį teistumą už sunkius ar tyčinius nusikaltimus nuosavybei, turtiniams ar neturtiniams nusikaltimams.[150]

Daug dėmesio įstatyme nurodoma ir visiems techniniams reikalavimams, kurie privalo atitikti tiek lošimų organizavimo vietoms, kaip pavyzdžiui, kazino ar bingo salonai privalo būti įrengti izoliuotose

[148] „Dėl žinybinio Apribojusių savo galimybę lošti asmenų registro įsteigimo, jo nuostatų patvirtinimo ir veiklos pradžios nustatymo“ TAR, žiūrėta 2022 m. birželio 9 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/415c46f0e20111e68503b67e3b82e8bd

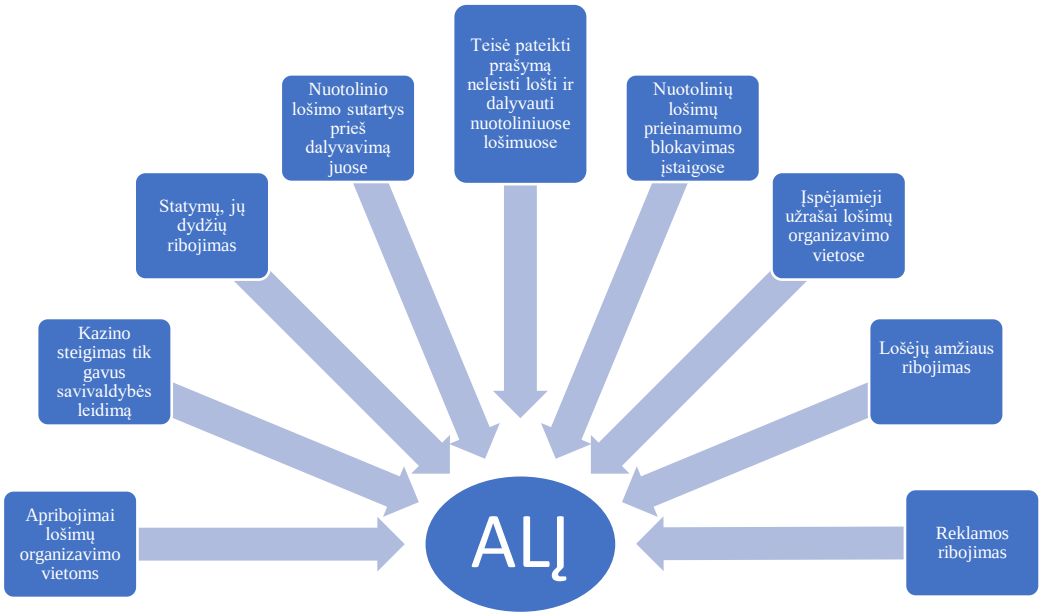
[149] „Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas“ *supra note:1*

[150] „Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymo 11 straipsnio pakeitimo įstatymas“ LRS, žiūrėta 2022 m. birželio 20 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.434531

patalpose;[151] lošimo įrenginiai privalo būti tik nauji ir nenaudoti, pagaminti atitinkamą licenciją turinčios įstaigos. Organizuojant nuotolinius azartinius lošimus privalo būti elektroninė automatų duomenų valdymo sistema.[152]

Šiuo metu galiojančiame LR ALĮ pakeitime apibrėžiamas kiekvienos lošimo rūšies įstatyminis kapitalas, kuris privalo būti vykdomas norint organizuoti azartinius žaidimus.[153] Matoma tendencija, jog nuo LR ALĮ priėmimo iki naujausių įstatymo pakeitimų ir papildymų – įstatyminis kapitalas kinta. Suma, kurią bendrovė privalo sumokėti vis didėja, tuo siekiama užtikrinti kuo didesne pinigų suma papildyti valstybės biudžetą bei apsunkinti azartinių lošimų bendrovėms patekti į rinką.

Kalbant apie ALĮ nuostatas, būtina akcentuoti šio teisinio dokumento pasikeitimus, kurių tikslas sudaryti tam tikrus ribojimus, siekiant apsaugoti lošėjus (1 pav.):

1 pav. Pagrindiniai ALĮ pakeitimai, siekiant apsaugoti lošėjus

Sudaryta darbo autorės remiantis šaltiniu[154]

Pateiktame paveiksle matome pagrindinius įstatymų pakeitimus, kurie yra skirti lošiantiems asmenims, siekiant jiems netapti priklausomais nuo azartinių lošimų:

[151] „Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymo Nr. IX-325 15 straipsnio pakeitimo įstatymas“ LRS, žiūrėta 2022 m. birželio 20 d., https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=3ccd92302af911eabe008ea93139d588

[152] „Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas“ *op cit*

[153] „Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymo Nr. IX-325 2, 13, 19 ir 20 straipsnių pakeitimo įstatymas“ LRS, žiūrėta 2022 m. birželio 21 d., https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=ed32aea04ae711e4a8328599cac64d82

[154] Virginijus Daukšys „Azartinių lošimų teisinis reguliavimas Lietuvoje ir Europos Sąjungoje“, Lietuvos Respublikos Seimas, žiūrėta 2022 m. birželio 11 d., https://www.lrs.lt/sip/getFile3?p_fid=4118

Apribojimai lošimų organizavimo vietoms – vietos, kuriose gali vykti azartiniai lošimai turi daug apribojimų tam, kad pažiedžiamos asmenų grupės negalėtų lengvai prieiti prie lošimų, pavyzdžiui mokyklinio amžiaus vaikai. Įstatymo pakeitime papildyta ši draudžiama vieta, kurioje taip pat negalimas azartinių lošimų organizavimas – aukštesniosios mokyklos.

Kazino steigimas tik gavus savivaldybės leidimą – ALĮ 9 straipsnis nurodo, kad kazino gali būti steigiamas tik gavus savivaldybės leidimą. Įstatymo pakeitimai taip pat nurodo, jog ne tik kazino, bet ir automatų bei bingo salonai privalo gauti savivaldybės leidimą.

Statymų dydžių ribojimas – pagrindiniame priimtame ALĮ 2001 metais nebuvo akcentuotas statymų bei jų dydžių ribojimas. Įstatymas buvo papildytas ir nustatytos statomų sumų ribos.

Nuotolinio lošimo sutartys prieš dalyvavimą juose – 2021 metais įvestas įstatymo papildymas dėl nuotolinio lošimo. Įstatymo 21 straipsnio papildymas reglamentuoja nuotolinių azartinių lošimų tvarką, sutarčių pasirašymą.

Teisė pateikti prašymą neleisti lošti ir dalyvauti nuotoliniuose lošimuose – įstatymo 10 straipsnio papildymas nurodo, jog asmuo gali teikti prašymą neleisti dalyvauti nuotoliniuose bei fiziniuose lošimuose. Asmuo pateikia Lošimų priežiūros tarnybai arba lošimų organizatoriui prašymą neleisti lošti nurodymas laikotarpį. Pateikęs tokį prašymą asmuo negali dalyvauti nuotoliniuose lošimuose bei atvykti į lošimo organizavimo įstaigas.

Nuotolinių lošimų prieinamumo blokavimas įstaigose – įstatymo papildymo, 2 - ojo skirsnio 20 straipsnio ketvirtoje dalyje nurodoma, kad ugdymo įstaigose bei tose įstaigose, kuriose mokomi, ugdomi ar kitaip lavinami vaikai, privalo būti blokuojama galimybė dalyvauti azartiniuose žaidimuose.

Įspėjamieji užrašai lošimų organizavimo vietose – nuo 2015 metų įstatymas buvo papildytas dėl įspėjamųjų ženklų. Įstatymo pakeitimas nurodo, jog azartinių lošimų organizavimo vietose privalo atsirasti įspėjamieji ženklai, kurie nurodo, jog lošimas gali sukelti priklausomybę bei ženklai apie neleidimą dalyvauti lošimuose nepilnamečiams asmenims.

Lošėjų amžiaus ribojimas – 10 straipsnio, dešimta dalis apibrėžia amžiaus cenzą nuo kurio galimas dalyvavimas lošimuose: nuo 18 metų nuotoliniuose lošimuose bei lošimo automatų ir bingo salonuose ir nuo 21 metų lošimo namuose (kazino).

Reklamos ribojimas – įstatymo 10 straipsnio 9 dalis kalba apie azartinių lošimų reklamą. Pakeitimai susiję su azartinių lošimų reklama, su amžiaus cenzu, reklamos vaizdavimu internetinėse svetainėse, kurios skirtos jaunesniems nei 18 metų asmenims.[155]

Apibendrinant, LR ALĮ nuostatos užtikrina gan griežtą lošimo bendrovių kūrimąsi bei jų priežiūrą. Pateikiami reikalavimai įstaigoms, lošimo automatams siekia užtikrinti lošimų skaidrumą. Bendrovės privalo sudaryti prizinį fondą, kurio daugiau nei pusė turi būti laimėjimams bei sumokami mokesčiai už licencijas valstybei. Įstatymo pakeitimai nurodo tam tikrus ribojimus, kurių privalo laikytis tiek organizacijos bei jų įgalioti asmenys, teikdami azartinių lošimų paslaugas, tiek fiziniai asmenys, kurie dalyvauja azartiniuose lošimuose.

3.4. Nuotolinių (virtualių) lošimų teisinis reglamentavimas

Šiuolaikinė visuomenė – technologijų visuomenė. XXI amžiuje sparčiai plėtojamos įvairios technologijos sudarė efektyvesnes sąlygas teikti lošimų paslaugas, naudojant įvairius nuotolinio valdymo įrenginius bei kanalus. Pagrindinis kanalas – internetas ir visos tam naudojamos priemonės – elektroninės bei nuotolinio ryšio priemonės, mobiliųjų telefonų technologijos bei skaitmeninė TV.[156]

Europos Sąjungoje tai bene sparčiausiai auganti paslaugų teikimo veikla, kurios metinis augimo tempas siekia 15%.[157] Remiantis 2021 metų įstatymo apžvalga įrodyta, jog nuotoliniai lošimai kur kas žalingesni nei fiziniai lošimai, nes yra trūkumas kontaktavimo tarp operatoriaus ir tiesioginio lošėjo, galima didesnė sukčiavimo prieš vartotoją rizika.[158] M. Arasimavičius savo straipsnyje pateikė keturias A. M. Lessani nurodytas priežastis, dėl kurių JAV buvo uždrausti internetiniai lošimai: *1. galimybė apgaudinėti internete lošiančius vartotojus; 2. galimybė lošti internete pilnametystės neturintiems asmenims; 3. didėjantis priklausomybės nuo azartinių lošimų mastas; 4. noras išlaikyti stabilias pajamas, gaunamas iš veikiančių lošimo įstaigų ar į valstybės monopolį patenkančių lošimo subjektų.*[159]

---

[155] „Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas“ *supra note:1*

[156] Europos Komisijos Komunikatas „Kompleksiškos europinės internetinių lošimų sistemos kūrimas”, žiūrėta 2022 m. birželio 19 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012DC0596&from

[157] *Ibid.*

[158] Philippe Vlaemminck and Robbe Verbeke „The Gambling Law Review: Gambling and European Law“ *LowReviews,* žiūrėta 2021 m. sausio 21, https://thelawreviews.co.uk/title/the-gambling-law-review/gambling-and-european-law?fbclid=IwAR1MKgNLB7GfVjeNifuMamG9GIDIbgLSXhuRmAFb2PzmRJLjvxnhxEKCgFw

[159] Mantas Arasimavičius „Internetinių azartinių lošimų teisinio reguliavimo problemos” *Socialinių mokslų studijos 2,2* (2009) 303 – 304 file:///C:/Users/37063/Downloads/%23%23common.file.namingPattern%23%23%20(2).pdf

Nagrinėjant įvairią teismų praktiką, matome, kad Lietuva yra viena iš paskutinių Europos Sąjungos valstybių narių, kuri legalizavo nuotolinius (internetinius) azartinius lošimus. Iki tol, kol šalyje buvo priimtas įstatymas, kuris padėjo legalizuoti lošimus, nuotoliniai azartiniai lošimai buvo teikiami nelegaliai ir dažnai prienami vartotojams ne vienerius metus.[160] Dėl šios priežasties, kuomet nebuvo aiškaus reguliavimo neteisėtų paslaugų teikimui, Lietuvos Respublikos Vyriausybė vadovaudamasi LR ALĮ, priėmė šio dokumento papildymą 2015 m. gegužės 21 d. Nr. XII-1734, kuriame pakeitė esamus straipsnius ir papildė naujais straipsnių skirsniais.[161] Įstatyme nustatyti reikalavimai, kuriuose tik bendrovės Lietuvoje turinčios licenciją, gali organizuoti nuotolinius azartinius lošimus. Norint gauti leidimą vykdyti nuotolinius azartinius lošimus, bendrovė ar jos filialas esantis Lietuvoje, privalo įsteigti atitinkamą fizinių lošimų vietų skaičių bei suformuoti atitinkamo dydžio įstatinį kapitalą.[162]

Nuo 2016 – 01 Lošimų priežiūros tarnyba pradėjo blokuoti visas nelegalias nuotolinių azartinių lošimų įmones, kurios veikė internete. Šiuo metu, remiantis LPT 2021 metų ataskaita jau yra užblokuota daugiau nei 750 nelegalių nuotolinių azartinių lošimo interneto svetainių. Tokiu būdu norima apsaugoti ne tik vartotojų interesus, bet ir sudaryti sąlygas, kad iš lošimų surenkami pinigai pasiektų valstybės biudžetą, o ne nelegalios nuotolinių lošimų veiklos vykdytojus.[163]

Siekiant apsaugoti lošėją, dalyvaujant nuotoliniuose lošimuose sudarytos sąlygos pateikti rašytinį prašymą, išdėstant sekančius pageidavimus: riboti pralošiamą sumą lošimo metu ar per tam tikrą laikotarpį, riboti sumą vienam statymui, nusistatyti laiko apribojimą lošimo seansui. Minėtos sąlygos turi būti suteiktos organizatoriaus, jeigu lošėjas pageidauja.[164]

Svarbus nuotoliniams azartiniams lošimams iššūkis buvo – 2020 metai, kai visą pasaulį netikėtai užklupo „Covid – 19“ pandemija. Šiuo laikotarpiu LR Vyriausybė priėmė nutarimą, jog visoje Lietuvoje įvedus karantiną, fizinės lošimų vietos privalėjo sustabdyti savo veiklą ir kuriam laikui užverti savo įstaigų duris. LPT 2021 metų ataskaita parodė, kad bendros pajamos iš nuotolinių lošimų sudarė 58 proc. Azartinių lošimų fizinėse lošimo vietose pajamų skaičius kiek mažesnis – 42 proc.

---

[160] „Lietuvos Vyriausiojo Administracinio teismo 2013 m. gegužės 2 d. nutartis administracinėje byloje (Nr. A-143-656-13)“ ETEISMAI, žiūrėta 2022 birželio 19 d., https://eteismai.lt/byla/42467501694467/A-143-656-13

[161] „Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymo Nr. IX-325 2, 3, 4, 8, 10, 12, 14, 16, 17, 19, 21, 22, 23, 24, 28 straipsnių pakeitimo, Įstatymo papildymo 8-1, 10-1, 10-2, 10-3 straipsniais ir antruoju-1 skirsniu įstatymas“ LRS, žiūrėta 2022 m. birželio 18 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/15847900051a11e5a0edd66091ee4d78

[162] *Ibid*.

[163] „Lošimų priežiūra Lietuvoje – kiek užaugome per 20 metų? I dalis” *supra note:119.*

[164] „Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymo Nr. IX-325, 20^{6} straipsnis“, žiūrėta 2022 m. lapkričio 14 d.,

2020 metais nuotolinių lošimų pajamų didėjimas augo labai sparčiai, padidėjo 19,1 mln. eurų arba 47,1 proc. lyginant su 2019 metais.

Apibendrinat šio periodo priežastis galima teigti, kad įtakos turėjo pandemija, didėjantis lošėjų sąmoningumas nelegalias lošimų svetaines keičiant į Lietuvoje veikiančią licencijuotą pasiūlą, bei nuolat auganti nuotolinių lošimų pasiūla ir įvairovė.[165]

3.5. Lošimų priežiūros tarnybos veikla

Azartiniai lošimai - vyraujanti pramoga tarp socialiai pažeidžiamų asmenų. Piktnaudžiaujant lošimais gali susiformuoti priklausomybės, kurios gali kelti įvairias psichologines, socialines bei ekonomines problemas tiek lošiančiam, tiek jo artimiesiems.[166] Dėl šios priežasties ši veikla yra griežtai licencijuojama ir kontroliuojama.

Valstybinę lošimų ir loterijų organizavimo priežiūrą vykdo LPT prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Lošimų priežiūros tarnyba įsteigta 2012 m. kovo 1 d., reorganizavus Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. birželio 19 d. nutarimu įsteigtą Valstybinę lošimų priežiūros komisiją.

LPT sudaro 4 padaliniai, kurių kiekvienas turi atlikti tam tikrus uždavinius ir funkcijas. Svarbiausi šių padalinių uždaviniai turi atitikti LR įstatymus bei kitus teisinius dokumentus. Tarnybos nuostatuose 4 skyriaus 15 skirsnyje įvardinti veiklos reglamentavimo dokumentai, kuriais vadovaujantis vykdomas tarnybos veiklos organizavimas.[167]

Remiantis ALĮ, LR Finansų ministras priėmė įsakymą 2012 m. vasario 21 d. Nr. 1K-062, kurio metu patvirtino Lošimų priežiūros tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos nuostatus[168] ir, vadovaujantis šiuo dokumentu, priimtas ir patvirtintas naujasis 2012 m. kovo 5 d. Nr. V-7 Lošimų priežiūros tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos darbo reglamentas.[169] Šiuose dokumentuose nurodyti pagrindiniai LPT veiklos tikslai ir pagrindinės funkcijos:

---

[165] „Lošimų priežiūra Lietuvoje – kiek užaugome per 20 metų? I dalis" *supra note:119*
[166] „Priklausomybė nuo lošimo" pagalbasau.lt, žiūrėta 2022 m. birželio 25 d., https://pagalbasau.lt/priklausomybes/priklausomybe-nuo-losimo/
[167] „Dėl Lošimų priežiūros tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos nuostatų patvirtinimo" TAR, žiūrėta 2022 m. birželio 25 d., https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.271DDC972A7F
[168] *Ibid*.
[169] „Dėl lošimų priežiūros tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos darbo reglamento patvirtinimo" TAR, žiūrėta 2022 m. birželio 21 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.7B90EC8913F9

Tikslai: bendradarbiaujant su kitomis institucijomis dalyvauti įgyvendinant valstybės politiką lošimų srityje; teisės aktų nustatyta tvarka vykdyti lošimų priežiūrą bei reguliavimą; teisės aktų nustatyta tvarka prižiūrėti didžiųjų loterijų organizavimą bei reguliavimą.

Funkcijos: organizuoja ir vykdo lošimų ir loterijų veiklos licencijavimą; tikrina, kaip lošimų ir didžiųjų loterijų organizatoriai laikosi LR ALĮ bei kitų teisės aktų; organizuoja ir vykdo leidimų atidaryti lošimo automatų ar bingo salonus arba lošimo namus (kazino) išdavimą; dalyvauja rengiant Lietuvos Respublikos įstatymus bei kitus teisės aktus susijusius su azartinių lošimų reguliavimu; tvirtina lošimų reglamentus bei taisykles, jų pakeitimus ir papildymus; reguliuoja visą tvarką dėl įrenginių registro, laimėjimų; priima asmenų, tiesiogiai atvykusių į LPT, prašymus neleisti lošti ir dalyvauti nuotoliniuose lošimuose ir įregistruoja juos į apribojusių savo galimybę lošti registro asmenų duomenų bazę, tvarko asmenų, pateikusių prašymus neleisti lošti, duomenis.[170]

Minėtų funkcijų bei tikslų įgyvendinimui LPT yra suteiktos šios ***teisės:*** atstovavimas LR finansų ministerijai, informacijos bei paaiškinimų gavimas; nurodymų davimas; lošimų organizuojamų bendrovių finansinių veiklų tikrinimas; nustatyti lošimo įrenginių ženklinimo tvarką, reikalavimus lošimo įrenginiams ir kitus, teisės aktais, numatytus reikalavimus; prireikus taikyti poveikio priemones nustatytas teisės aktuose.[171]

2021 metų LPT veiklos ataskaitoje išskirtos priemonės, kuriomis buvo siekiama LR finansų ministerijos 2021 – 2023 metų strateginio veiklos plano įgyvendinimo. LPT įgyvendino šias priemones: vykdomos konsultacijos dėl azartinių lošimų organizavimo tvarkos prižiūrimiems ūkio subjektams, konsultacijos vykdomos tiek telefonu, tiek elektroniniu paštu, tiek LPT susitikimų metu; įvairūs mokymai bendrovėms dėl pinigų plovimo; Priežiūros tarnybos darbuotojų kompetencijų didinimas; efektyvus bendradarbiavimas su kitomis institucijomis bei nuolatinis bendravimas ir bendradarbiavimas su tikrinamų ūkių subjektais tiek prieš patikrinimus tiek po jų.[172] Šių priemonių įgyvendinimą galima sieti su galimybėmis aktyviai kontroliuoti, mažinti pažeidimus ir užtikrinti skaidrią azartinių lošimų veiklą, jos vykdymą, atsižvelgiant į visus teisės aktus.

1994 metais buvo įkurta Nacionalinė lošimų ir žaidimų verslo asociacija (NŽVA). Tai yra viena seniausių organizacijų Lietuvoje, kurios pagrindinis tikslas atstovauti lošimų ir žaidimų verslą, ir siekti kuo skaidresnio šios veiklos organizavimo bei įgyvendinimo. Asociacija atlieka reguliarų lošimų rinkos

[170] „Dėl Lošimų priežiūros tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos nuostatų patvirtinimo“ *supra note:170.*
[171] *Ibid.*
[172] „Lošimų priežiūros tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 2021 metų veiklos ataskaita“ *supra note:121.*

stebėjimą. NŽVA savo ataskaitoje LR Seimo valdybai nurodė, kad valstybė privalo aktyviau kontroliuoti ir prižiūrėti loterijų ir lošimų rinką išskirdama to priežastis: *netinkamai priimti lošimų mokestiniai sprendimai padarė įtaką, jog nebuvo pajamų didėjimo valstybės bei gyventojų naudai; įteisinus nuotolinius azartinius lošimus, tampa nekontroliuojama azartinių lošimų plėtra ir priežiūra internete; Valstybė neatlieka tyrimų, kurių tikslas išsiaiškinti azartinių lošimų paplitimą, todėl dažnu atveju visi projektai bei pasiūlymai įgyvendinami tik pasitelkus įsivaizdavimus, o ne tikrus faktus.*[173]

Kalbant apie spragas azartinių lošimų organizavime, svarbu paminėti ir nusižengimus, kurie padaryti įleidžiant asmenis, pateikusius prašymus neleisti lošti į organizavimo vietas bei azartinių lošimų neleistino turinio reklamos skleidimą. Darome prielaidą, kad šiuos pažeidimus dažniausiai visgi daro įstaigų, kuriose vykdomi azartiniai lošimai, darbuotojai ar pavesti atsakingi asmenys. Nusižengimai sprendžiami keliant administracinių nusižengimų bylas.[174]

Apibendrinant Lošimų priežiūros tarnybos veiklą, galima daryti išvadą, jog ji yra vykdomoji lošimų ir žaidimų valstybės politikos įgyvendinimo institucija, kurios pagrindinis jos veiklos uždavinys - užtikrinti saugią ir skaidrią azartinių lošimų veiklą. LPT prižiūri visas, su azartiniais lošimais ir didžiųjų loterijų organizavimu susijusias žaidimų veiklas, bei imasi priemonių prieš nelegalius lošimų organizatorius. Analizuojant LPT ataskaitą pastebime, kad ji vadovaujasi ne tik ALĮ, bet ir kitais LR numatytais teisės aktais: Konstitucija, Civiliniu kodeksu, Loterijų įstatymu bei kitais svarbiais teisės aktais. Vertinant LPT veiklą, labai svarbus kompleksiškas požiūris į visas veiklos sritis, bendradarbiavimą tiek su Lietuvos tiek su užsienio šalių partneriais. Vertinant LPT veiklą, matome, kad spragų yra ne tik pačioje sistemoje, kaip maža kontrolė, mokestinių pajamų neatitikimas valstybės bei gyventojų atžvilgiu, bet pastebima nemažai nusižengimų, kurie įvykdyti dėl reklamos turinio skleidimo ar asmenų, pateikusių prašymus neleisti lošti, įleidimo į lošimų organizavimo vietas.

[173] „Dėl parlamentinio tyrimo, kuris įvertintų lošimų ir loterijų rinkos reguliavimo ir priežiūros valstybinių įstaigų veiklą, padariusią esminę žalą valstybės biudžetui ir viešajam interesui“ *Nacionalinė lošimų ir žaidimų verslo asociacija*, žiūrėta 2022 m. liepos 1 d., https://www.losimai.eu/wp-content/uploads/2021/11/NLZVA_Rastas-valdybai-su-priedais_202204.pdf?fbclid=IwAR0FLGyW2H6tUaRQshywGKRop5lx3JXF1a0aOepoHxO6w5P2hlSfTRtnrl4

[174] „Administracinių nusižengimų bylos“ *Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos,* žiūrėta 2022 m. birželio 1 d., https://lpt.lrv.lt/lt/teismu-praktika/administraciniu-nusizengimu-bylos

3.6. Priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos ir pagalbos būdai

Staiga pakeisti savo elgseną nėra paprasta. Kai kurie asmenys nenori pripažinti, jog turi problemų, kai kurie nemano, kad pakeitę savo elgesį problemą išspręstų, o dar kiti jau išbandė daugybę dalykų. Pasirengimas keisti įpročius ir gydytis priklauso nuo to, ar žmogus kreipsis į gydytoją ir ar gydymas bus sėkmingas.[175]

Lietuvoje, LPT yra vienintelė institucija, kuri vykdo azartinių lošimų reguliavimą bei priežiūrą. Labai svarbu apsaugoti laiku bei suteikti reikalingą informaciją tiek patiems lošėjams, tiek lošiančiųjų artimiesiems nuo galimų priklausomybių bei kylančių problemų. Kada patologinių lošimų sutrikimas buvo įvardintas kaip liga ir įtrauktas į Psichikos sutrikimų diagnostikos ir statistikos vadovą, tada ir pradėtas gydyti. Šios srities specialistai įžvelgia tiek skirtumų, tiek panašumų, lygindami lošimų priklausomybę su kitomis priklausomybėmis. Azartinių lošimų savikontrolei įtakos turi asmeniniai pinigai ir galimybė apriboti išlaidas, o priklausomybės nuo azartinių lošimų lygiui – susijaudinimas, skolos ir išlaidos.[176]

SAM nuostatuose įvardinta, jog įstaiga koordinuoja asmenų, sergančių priklausomybės nuo psichotropinių medžiagų ligomis <....> integraciją[177]. Lietuvos politikos sistemoje įvardijama, kad yra ginami sergančiųjų nuo azartinių lošimų priklausomybės asmenų interesai. Iki šiol nėra tiksliai apibrėžta priklausomybės nuo azartinių lošimų asmenų apsauga kaip specifinė, kuriai reikalingas didesnis dėmesys ir priežiūra bei pagalba.

2009 metais įkurta bendruomenė „Aš esu“, kuri šiuo metu priklauso Vilniaus arkivyskupijos Caritas struktūrai. Šioje bendruomenėje nuolat gyvena iki 20 asmenų, kurie turi priklausomybių nuo alkoholio, narkotikų bei azartinių lošimų. Šios bendruomenės tikslas yra padėti visiems, kurie turi priklausomybių gaunat kompleksinę pagalbą. „Aš esu“ bendruomenė išsiskiria tuo, kad didžioji dalis veiklų skirta darbui su parapijomis, taip skleidžiant žinią apie pagalbos priklausomiems asmenims ir jų artimiesiems galimybes. Siekiama mažinti stigmatizuojantį visuomenės požiūrį į priklausomybės ligą.[178]

[175] Laima Bulotaitė *supra note:23*, 107.
[176] Laima Bulotaitė *op cit:23*, 202-203.
[177] „Dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo“ LRS, žiūrėta 2022 m. rugsėjo 2 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.60204/asr
[178] „Istorija“ *www.asesubendruomene.lt*, žiūrėta 2022m. rugsėjo 12 d., https://asesubendruomene.lt/istorija/

Viena pagrindinių įstaigų, kurioje gydosi asmenys, turintys priklausomybių – Respublikinis priklausomybių ligų centras. Šios įstaigos pagrindinis veiklos tikslas yra gerinti Lietuvos piliečių sveikatą, mažinti sergamumą ir mirtingumą dėl priklausomybės ligų. Ambulatorinių konsultacijų, skirtų gydyti asmenų patologinį potraukį į azartinius žaidimus, didžioji dalis teikiama RPLC. RPLC padaliniai yra įsikūrę didžiuosiuose Lietuvos miestuose, Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose bei Panevėžyje,[179] tokiu būdu stengiamasi sudaryti sąlygas visiems asmenims, kuriems reikalinga pagalba, paslaugų prieinamumą. Visa pagalba asmenims, turintiems priklausomybių, įstaigoje suteikiama atsižvelgiant į kiekvieną pacientą individualiai, bendradarbiaujant su kitų sričių specialistais bei gydymas vykdomas nepažeidžiant LR įstatymų.[180] VLK duomenimis 2020 metais daugiau nei 27 tūkstančiai asmenų gavo priklausomybės ligų gydymo paslaugas, kurios finansuojamos PSDF lėšomis. Iš jų daugiau nei 22 tūkst. paslaugas gavo Respublikiniame priklausomybių centre ir jo filialuose. Pastebėtina, jog priklausomybei nuo azartinių lošimų gydyti, kuriuos būtų apmokamos iš PSDF – labai mažai. Psichosocialinio (Minesotos) gydymo paslauga bei ambulatorinės ir stacionarios paslaugos apmokamos iš valstybės biudžeto lėšų arba pasitaiko atvejų, kai apmokamos privačiomis lėšomis, todėl labai dažnai šių paslaugų gavimas bei teikimas apsiriboja RPLC teikiamomis paslaugomis. Visgi specializuotų stacionarinių paslaugų teikimo ir finansavimo PSDF lėšomis tvarkos aprašų patvirtinimas sudarytų galimybes plėsti šių paslaugų teikimą ir kitose įstaigose bei mažesnių savivaldybių ASPĮ, kurios turi licencijas teikti stacionarines priklausomybės ligų gydymo paslaugas bei užtikrintų didesnį šių paslaugų prieinamumą. Susiduriama su dideliu iššūkiu, kai norint padėti šiems asmenims reikalinga specialistų komanda, kurios pagalba būtų kompleksinė. Šiuo metu, priklausomybėmis sergantys asmenys susiduria su dideliais paslaugų įkainiais, kurie ne visada finansuojami iš PSDF, bei kompleksinės pagalbos nepakankamumu, dėl didelių gydytojų ir kitų specialistų darbo krūvių.[181]

Kaip teigia RPL (Respublikinės Psichiatrijos Ligoninės) gydytojas psichiatras ir psichoterapeutas V. Sruoga, priklausomybė yra tragiška ir sunki, kuri turi savo eigą, kliniką, kuriai gydyti reikia profesionalų pagalbos. Sunkiausia, kada asmuo pats nepripažįsta savo problemos, tokiu atveju labai

[179] „Kontaktai“ *Respublikinis priklausomybių ligų centras*, žiūrėta spalio 12 d., https://www.rplc.lt/en/kontaktai/
[180] „Dėl Respublikinio priklausomybės ligų centro nuostatų patvirtinimo“ žiūrėta 2022 m. rugsėjo 21 d., https://www.rplc.lt/wp-content/uploads/2018/08/RPLC-nuostatai.pdf
[181] „Dėl Priklausomybės ligų gydymo ir žalos mažinimo priemonių prieinamumo ir kokybės gerinimo 2021–2024 metų veiksmų plano patvirtinimo“ LRS, žiūrėta 2022m. liepos 15 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/885d1ad2fc6d11ebb4af84e751d2e0c9?jfwid=-vsw52c7jj

sunku pradėti sėkmingą gydymą.[182] Tai, kaip visuomenė suvokia priklausomybę nuo azartinių lošimų ir jos poveikį probleminiams lošėjams, turi reikšmingų pasekmių žmonių gerovei.

Lošimų priežiūros tarnybos psichologas O. Mackevič Priklausomybių prevencijos komisijos posėdyje pareiškė, kad prašymų nelošti per parą vidutiniškai gaunama 17.[183] Registre sukauptos dešimčių tūkstančių asmenų bylos, kada realus besigydančių nuo priklausomybės azartiniams lošimams asmenų skaičius Lietuvoje VLK teikiamais duomenimis, laikotarpiu 2015-2020 metais siekia vos 50-80 asmenų per metus, ir gydymui nuo priklausomybės lošimams, išleidžiama 36 000 - 55 000 eurų. Registras yra visiškai nesuderintas su kitų ES valstybių reguliavimu ir esant registruotam lietuviškame registre, apribojamas nuo kitų ES valstybių narių siūlomų nuotolinių lošimų Lietuvoje arba fizinės pasiūlos kitose valstybėse.[184] Minėtame posėdyje taip pat pristatyta veikla, kuri vykdoma LPT: savanoriškų prašymų dėl savęs apribojimo nuo lošimų priėmimas, psichologinė pagalba ir konsultacijos, socialinė reklama, paskaitos ir pranešimų skaitymas.[185] Priklausomų nuo azartinių lošimų asmenų skaičius galimai gerokai didesnis, tik stigmatizacija, nenoras prisipažinti turint šią ydą, skaičius daro netikslius.

Įgyvendinant aštuonioliktą LR Vyriausybės programą, parengtas planas „Dėl Priklausomybės ligų gydymo ir žalos mažinimo priemonių prieinamumo ir kokybės gerinimo 2021–2024 metų veiksmų plano patvirtinimo“.[186] Planas sukurtas apibendrinant šiandieninę situaciją šalyje, bei siekiant mažinti priklausomybių mastus. Patologinio potraukio azartiniams lošimams paplitimas tarp jaunimo yra aktuali problema. Alkoholio ir kitų psichoaktyviųjų medžiagų tyrimo projekto Europos mokyklose 2019 metų duomenimis, azartinius lošimus iš pinigų tiek tam skirtose vietose, tiek internete kartą ar daugiau lošė daugiau nei dešimtadalis apklaustųjų. Apklausos metu paaiškėjo, jog populiariausi tarp mokinių yra du lošimų tipai – loterijos ir kortos ar kauliukai, tačiau nemažai mokinių dalyvauja lažybose dėl sporto žaidimų ar gyvūnų ar lošę lošimo automatais.[187]

---

[182] Valius Sruoga „Priklausomybė – labai sunki liga“ *8 diena,* žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 2 d., https://8diena.lt/2016/07/01/valius-sruoga-priklausomybe-labai-sunki-liga/

[183] „Lošimų priežiūros tarnybos atstovai Seimo priklausomybių prevencijos komisijos posėdyje“ *Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos,* žiūrėta 2022 m. birželio 29 d., https://lpt.lrv.lt/lt/naujienos/losimu-prieziuros-tarnybos-atstovai-seimo-priklausomybiu-prevencijos-komisijos-posedyje

[184] Tadas Limba *„Žalioji knyga“* (Vilnius: MRU) 2021.

[185] „Lietuvoje vis dar nežinome, ar lošimai yra auganti problema“ *Lietuvos Respublikos Seimas*, žiūrėta 2022 m. spalio 12 d., https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35403&p_k=1&p_t=274943&fbclid=IwAR0I4Xoi7a37JUFjJtywhWrTP61KEw-3WtCuYI75ie4VmFE6R2vnUJ2V7n4

[186] „Dėl Priklausomybės ligų gydymo ir žalos mažinimo priemonių prieinamumo ir kokybės gerinimo 2021–2024 metų veiksmų plano patvirtinimo“ *supra note:183.*

[187] Liudmila Rupšienė, Regina Saveljeva, Irena Šutinienė „ESPAD – 2019 Alkoholio ir kitų psichoaktyvių medžiagų vartojimas Lietuvoje“ *ataskaita,* žiūrėta 2022 m. birželio 21 d.,

Matoma tendencija, jog psichikos sveikatos centruose priklausomybių nuo azartinių lošimų sergantiems asmenims, paslaugų teikiama nedaug, todėl ir apslankymų šiose įstaigose fiksuojama nedaug. Svarbu, kad specializuotų stacionarių paslaugų teikimas ir finansavimas PSDF lėšomis būtų praplėstas, tokiu būdu būtų sudarytos sąlygos plėsti šių paslaugų teikimą ir finansavimą ir kitose ASPĮ, turinčiose licencijas teikti pagalbą priklausomybių ligų gydymo paslaugas stacionariose įstaigose, bei užtikrintų šių paslaugų didesnį ir efektyvesnį prieinamumą.[188]

Lošimų priežiūros tarnybos internetiniame puslapyje pateikta informacija ne tik pagalbos būdai patiems lošėjams, tačiau yra organizuojama ir lošėjų artimųjų paramos grupė. Šioje grupėje teikiama pagalba šeimoms ar asmenims, kurių aplinkoje yra asmuo, turintis problemų dėl azartinių lošimų.[189]

Seimo Priklausomybių prevencijos komisijoje posėdyje, kuris vyko 2021 metais, Lošimų priežiūros tarnybos direktorius apibendrino išryškėjusius priklausomybės nuo azartinių lošimų pagalbos trūkumus: mokslinių tyrimų trūkumas, kuris padėtų atskleisti tikresnę situacija Lietuvoje, konsultacijų spragos. Trūksta prieinamų psichologų, jų paslaugų, informacijos apie nemokamas psichologo konsultacijas psichikos sveikatos centruose bei sunkiai veikianti prevencija.[190]

Metodinėse rekomendacijose L. Bulotaitė, O. Mackevič, išskiria tokius pagalbos lošėjams būdus:

Savanoriškas apsiribojimas nuo azartinių lošimų – 2017 m. gegužės 1 d. įsigaliojo LR azartinių lošimų pakeitimas, kuriame numatoma, jog asmens prašymas neleisti lošti ar dalyvauti nuotoliniuose lošimuose įgavo teisinę galią. Asmenys, norintys apriboti savo galimybę lošti, Lošimų priežiūros tarnybai arba lošimų organizatoriui pateikia prašymą vienu iš šių būdų: *elektroniniu būdu portale „Elektroniniai valdžios vartai“ (adresu http://www.epaslaugos.lt); tiesiogiai prisijungę ir užpildę nustatytos formos prašymą; lošimų organizavimo vietoje, kur asmeniui bus suteikta galimybė prisijungti prie portalo „Elektroniniai valdžios vartai“; tiesiogiai atvykę į Lošimų priežiūros tarnybą.*

Jau kurį laiką populiari pagalbos forma lošėjams ***Anoniminių lošėjų (AL) grupės***. Didžiausias skirtumas tarp anoniminių lošėjų ir anoniminių alkoholikų – susitikimai uždari. Į susitikimus neįleidžiami neturintys lošimų bėdų.[191] AL – grupė vyrų ir moterų, kuriose dirbama su asmenimis, turinčiais problemų dėl lošimų. Šioje grupėje nariai dalinasi savo patirtimi, viltimis, siekdami padėti ne

---

https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/ESPAD%202019%20tyrimo%20ataskaita%20LT.pdf

[188] „Dėl Priklausomybės ligų gydymo ir žalos mažinimo priemonių prieinamumo ir kokybės gerinimo 2021–2024 metų veiksmų plano patvirtinimo“ *supra note:183.*

[189] „Lošėjų artimųjų paramos grupė“ *Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*, žiūrėta 2022 m. spalio 1 d., https://lpt.lrv.lt/lt/apribojusiu-savo-galimybe-losti-asmenu-registras/pagalba-losejams/loseju-artimuju-paramos-grupe

[190] „Lietuvoje vis dar nežinome, ar lošimai yra auganti problema“ *supra note:186.*

[191] Laima Bulotaitė *supra note:23*, 202-203.

tik sau, bet ir kitiems įveikti lošimo problemas. Darbas savitarpio grupėse, kažkiek vadovaujasi grupinės psichoterapijos principais, tačiau grupę veda ne psichinės sveikatos specialistas, o ilgą nelošimo patirtį turintis vienas iš grupės narių. Ši draugija siūlo tokias programas, priklausomiems nuo azartinių lošimų asmenims: ***Dvidešimt klausimų*** *– draugija siūlo kiekvienam, kuris susidūrė su lošimo problema, atsakyti į 20 klausimų, tokiu būdu bus galima nuspręsti ar yra priklausomybė nuo azartinių lošimų;* ***Sveikimo programa*** *- tai 12 žingsnių programa, kuri yra pagrįsta tradicinėmis dvasinėmis vertybėmis ir moraliniais principais, kuriais remiasi ir tradicinėje medicinoje taikomi gydymo metodai;* ***Vienybės programa****, kurios tikslas padėti vienas kitam, nieko nesmerkiant.*[192]

Lošiančiųjų artimųjų savitarpio paramos grupė – LPT programa, kuri yra skirta lošiančiųjų artimiesiems. Labai svarbu padėti ne tik lošiančiam, bet ir šalia jo esantiems asmenims. Šios grupės susirinkimuose artimieji dalinasi savo patirtimi, jausmais bei lūkesčiais. Tai vienas iš tinkamiausių būdų, siekiant pasirūpinti savimi, gauti daugiau naudingos informacijos probleminių lošimų klausimais.

Minesotos programa priklausomybės ligų centruose - psichoterapinis gydymas: jausmų pažinimas, bendravimo įgūdžių lavinimas, elgesio ir mąstymo koregavimas, motyvacijos stiprinimas, „12 žingsnių“ programos taikymas tolesniame gyvenime. Taikoma asmenims, sergantiems priklausomybe nuo alkoholio ar narkotikų, be abstinencijos reiškinių (po stacionarinio ar ambulatorinio abstinencijos gydymo) ir priklausomiems nuo azartinių lošimų. 2019 metais buvo priilgintas nedarbingumo laikas iki 28 kalendorinių dienų per metus (vietoje buvusių 14 dienų), dėl šios priežasties atsirado galimybė gauti visos apimties stacionarinį gydymą, turintiems patologinį potraukį azartiniams lošimams asmenims, Minesotos programoje. Atvejai, kai asmeniui reikia suteikti abstinencijos gydymo paslaugas stacionare, o po jų tęsti gydymą pagal Minesotos programą, laikotarpis negali viršyti 28 dienų. Šiuo atveju susiduriama su iššūkiu, jog vadovaujantis galiojančiais teisės aktais, gydymo laikas turėtų būti nepertraukiamas norint gauti nedarbingumą, tačiau ne visada sudarytos galimybės gauti planines paslaugas dėl esamų eilių. Nedarbingumo pažymėjimą galima gauti tik tiems, kurie gydosi stacionare, nors individualiais atvejais ambulatorinis gydymas gali būti taip pat veiksmingas.[193]

Psichikos sveikatos specialistai – psichologo bei psichoterapeuto pagalba ieškoti būdų problemai spręsti, padėti asmeniui „išeiti“ iš priklausomybės nuo azartinių lošimų liūno.

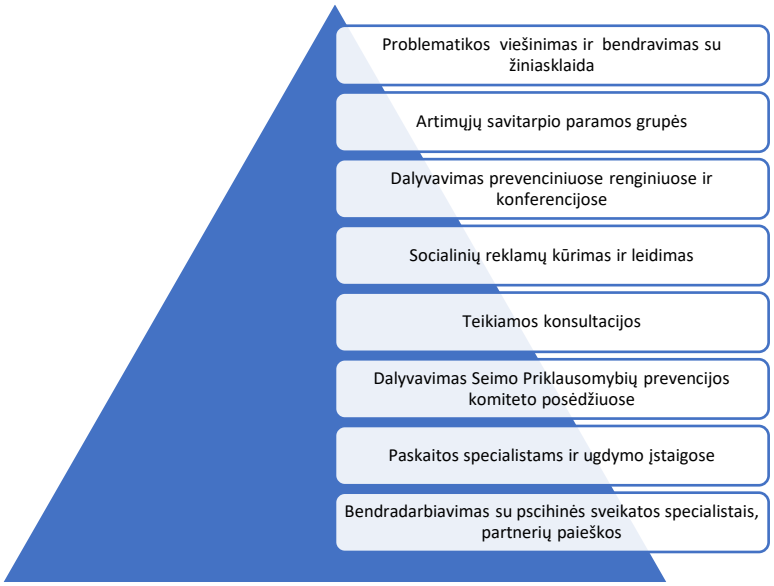
---

[192] „Visiems norintiems nustoti lošti“ *Anoniminiai lošėjai Lietuva*, žiūrėta 2022 m. spalio 1 d., http://www.anoniminiailosejai.lt/?page_id=16

[193] „Dėl Priklausomybės ligų gydymo ir žalos mažinimo priemonių prieinamumo ir kokybės gerinimo 2021–2024 metų veiksmų plano patvirtinimo“ *supra note:183.*

Medikamentinis gydymas – labai dažnai pastebima, jog lošiantieji, nuolatos išgyvenantys sunkius jausmus, gali skųstis miego sutrikimais, apatiška nuotaika, nuovargiu, nerimu ir pan. Šie simptomai dažnai eina šalia kitų sutrikimų, tokių kaip nerimas ar depresija, o šie sutrikimai gydomi medikamentais.[194]

Šiuo metu išskiriamos LPT pagrindinės prevencinės veiklos kryptys, kurios akcentuojamos siekiant didinti prevencijos mastą (2 pav.):

4. pav. Priežiūros tarnybos veiklos kryptys

Sudaryta darbo autorės remiantis šaltiniu[195]

Dar 2010 metais, LPT apsiribojo tik prašymų priėmimu, tačiau šiuo metu tarnybos veikla išsiplėtusi. Kaip matome iš pateikto paveikslo, LPT veiklos kryptys daugiausiai dėmesio skiria į prevenciją ir darbą su įvairiomis organizacijomis: žiniasklaida, psichikos sveikatos specialistais, Seimo Priklausomybių prevencijos komitetu ir kt.

2018 metų liepos 18 d. įsakymu Nr. 1K-264 Finansų ministro įsakymu buvo sudaryta *darbo grupė*, kurios pagrindinis tikslas probleminio lošimo prevencijos veiksmų planui sudaryti. Darbo grupė sudarė keturis posėdžius, kurių metu valstybės institucijų, mokslo ir nevyriausybinių organizacijų atstovai bei

[194] Laimutė Bulotaitė ir Oleg Mackevič, *Azartinių lošimų prevencija* (Vilnius: Nacionalinė švietimo agentūra 2022), 28 – 29.

[195] „Lošimų priežiūros tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 2019 metų veiklos ataskaita“, žiūrėta 2022 birželio 28 d., https://lpt.lrv.lt/uploads/lpt/documents/files/ataskaitaversija.pdf

kiti, su azartiniais lošimais susiję dalyviai, svarstė įvairius siūlymus dėl probleminio lošimo prevencijos priemonių bei nustatė veiklas, kurias privalo įgyvendinti valstybinės institucijos bei nevyriausybinės organizacijos. Sukurta darbo grupė parengė priemonių planą, kuris privalo būti įgyvendintas iki 2022 metų pabaigos. Prevencinį planą sudaro 12 priemonių, kurios suskirstytos į 3 grupes:

Šviečiamosios veiklos skatinimas ir sąmoningumo ugdymas: programų rengimas problematinio azartinio lošimo tema švietimo, sveikatos priežiūros įstaigų, socialinių paslaugų įstaigų ir organizacijų specialistams; į ugdymo programas bei skatinti aukštąsias mokyklas į savo studijų įtraukti azartinių lošimų prevencijos temas; parengti metodines rekomendacijas švietimo įstaigų specialistams, vykdant azartinių lošimų prevenciją mokiniams ir jų tėvams; organizuoti socialines akcijas, prižiūrėti reklamas, skirtas azartinių lošimų prevencijai;

Pagalbos probleminiams lošėjams prieinamumo užtikrinimas: metodinės rekomendacijos švietimo, sveikatos priežiūros įstaigų specialistams, socialinių paslaugų įstaigų ir organizacijų specialistams, siekiant laiku atpažinti priklausomybę, tinkamos pagalbos būdų parinkimas; parengti bei papildyti teisinius dokumentus, pagal kuriuos būtų užtikrinamos teisės į laikinąjį nedarbingumą (gydymosi specializuotame stacionare metu, lygiavertes kitų psichikos sutrikimų turinčių asmenų teisėms).

Probleminio lošimo paplitimo mažinimas: įsitraukimo į lošimus stebėsena, vertinimas, teisinio reglamentavimo tobulinimas, lošimų organizatorius įtraukti į priemonių įgyvendinimą bei skatinti veiklą vykdyti socialiai atsakingai.[196]

„2022–2030 m. plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministerijos sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo plėtros programos pagrindimas“ vienas iš uždavinių yra skatinti sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo veiklas ir stiprinti psichologinį (emocinį) visuomenės atsparumą. Šioje programoje įvardintas tyrimas parodė, jog socialinių medijų paplitimas tarp mokinių darosi vis populiaresnis ir keliantis vis daugiau iššūkių, skatina priklausomybės masto didėjimą, kurie kenkia tiek fizinei, tiek psichinei sveikatai. Visgi pastebima, kad nėra vykdoma jokia prevencija ties azartinių lošimų priklausomybe, kuri darosi vis populiaresnė.[197]

Taigi, apibendrinant pateiktas prevencijos priemones matome, kad labai svarbu pagalbą teikti ne tik lošiantiems asmenims, kurie yra priklausomi, tačiau labai dažnai pagalbos reikia ir lošiančiųjų

[196] „Probleminio lošimo prevencijos priemonių įgyvenimo planas“ 2019 m. sausio 23 d. pasitarimo sprendimo (protokolo Nr. 4, 3 klausimas) priedas, žiūrėta 2022 m. liepos 12 d.
[197] „2022–2030 m. plėtros programos valgytojos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo plėtros programos pagrindimas“ žiūrėta 2022 m. spalio 21 d., file:///C:/Users/37063/Downloads/P_pagrindimas+2022+01+11.pdf

artimiesiems. Labai svarbu, kad visos prevencijos priemonės bei pagalbos būdai asmeniui vyktų nuosekliai ir nuolat bendradarbiaujant su įstaigomis, specialistais, nors šiuo metu dažniausiai pagalba teikiama vienoje įstaigoje – RPLC, kur paslaugos finansuojamos iš PSDF lėšų. Tokiu būdu paslaugų prieinamumas yra siauras ir ribotas. Visgi tokios bendruomenės, kaip „Aš esu“, bei Respublikinis priklausomybių ligų centras yra įstaigos, kurios rūpinasi priklausomų asmenų sveikata ir gerove, todėl jas reikia skatinti veikti ir padėti priklausomiems asmenims. LR turi užtikrinti įvairias priemones, mažinančias priklausomybės nuo azartinių lošimų mastus: reklamos mažinimas, licencijų aktyvesnė priežiūra bei kontrolė ir žinoma mokestinių pajamų didinimas privačiam sektoriui. Norint pasiekti sėkmingų rezultatų, mažinti azartinių lošimų mastą šalyje, reikėtų nepamiršti, jog viena iš valstybės numatytų priemonių, prevencijos priemonių įgyvendinimas ugdymo įstaigose. Labai svarbu yra ir pačiam asmeniui priimti sąmoningą sprendimą - keisti savo elgesį - mesti lošti.

4. PRIKLAUSOMYBĖS NUO AZARTINIŲ LOŠIMŲ PREVENCIJOS POLITIKOS KOKYBINIS TYRIMAS

Šiame skyriuje autorė pateikia ekspertų nuomonės tyrimo apie priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos politikos duomenų analizės metodą, tyrimo instrumento parinkimą, informantų atranką, tyrimo eigą, tyrimo etikos principus. Pateikiamos tyrimo išvados ir rekomendacijos.

4.1. Tyrimo metodologija

Prieš atliekant kokybinį tyrimą, buvo atlikta mokslinės literatūros, teisės aktų, kitų dokumentų analizė, sisteminta ir analizuota tiek Lietuvos, tiek užsienio mokslininkų teikiama informacija, tyrimai, ataskaitos.

Tyrimo tikslas: išsiaiškinti informantų nuomonę priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos politikos požiūriu.

Tyrimo objektas: nuomonė apie priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos politiką.

Tyrimo uždaviniai:

- Apžvelgiant azartinių lošimų situaciją, nusakyti teigiamą ir neigiamą lošimų įtaką;
- Analizuoti priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos politikos veiksmingumą Lietuvoje;
- Aptarti azartinių lošimų reguliavimą prevencijos politikos srityje;
- Išsiaiškinti galimybes, siekiant sumažinti priklausomybės nuo lošimų neigiamus padarinius;

Tyrimo tipas. Tyrimui atlikti autorė pasirinko kokybinio tyrimo metodą. Kokybiniuose tyrimuose vyrauja indukcinė logika, kitaip tariant, iš surinktų tyrimų duomenų generuojamos teorijos.[198] Siekiant išsiaiškinti kokia priklausomybės nuo azartinių lošimų situacija, kaip vykdoma priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos politika, kokios priemonės reikalingos, efektyviausiai sprendžiant azartinių lošimų problematiką prevencinės politikos kontekste, kaip vykdomas azartinių lošimų reglamentavimas prevencijos srityje, buvo pasirinktas kokybinis tyrimas. Kokybiniu tyrimu leidžiama „pamatyti“ socialinę problemą ar situaciją iš labai arti, atskleisti kontekstą, kuriame atsiranda socialinės problemos ar reiškiniai. Kokybinis tyrimas padeda įvertinti vykdomą socialinę politiką ir įvairių prevencijos priemonių veiksmingumą.[199] Visiems informantams buvo pateikti tokie patys, vienoda seka klausimai.

Informantų atranka. Dėl išvadų generavimo kokybiniuose tyrimuose, siūloma rinktis imties dydį ir tuos atvejus, kurie yra reprezentatyvūs tiriamuoju požiūriu. Dažniausiai taikoma tikslinė imties

[198] Inga Gaižauskaitė, Natalija Valavičienė *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu* (Vilnius, MRU, 2016) 11 – 54.
[199] Jolanta Aleknevičienė, Aušra Pocienė, Maryja Šupa *Kaip parašyti mokslinį rašto darbą?* (Vilnius: VU, 2020) 46 – 52.

vienetų atranka.[200] Kaip teigia I. Gaižauskaitė ir N. Valavičienė tyrimo pagrindas yra jame dalyvaujančių informantų atranka. Atsitiktinumo principo laikomasi ypač retai. Tikslinga ieškoti tų tyrimo dalyvių, kurių asmeninė patirtis, charakteristikos ir socialinis pagrindas pateikia tiksliausią ir išsamiausią atsakymą į tyrimo klausimus.[201] Siekiant surinkti kokybiškų duomenų, autorė pasinaudojo kriterine atranka. Informantais buvo pasirinkti tiksliniai asmenys, turintys didžiausią kompetenciją, galintys suteikti pačią tikslingiausią informaciją, susijusią su tiriamąja problema.

Dalyvių atrinkimo kriterijai:

- Asmuo, dirbantis politikos formavimo srityje;.
- Asmuo, dirbantis lošimų organizavimo srityje;
- Asmenys, atstovaujantys azartinių lošimų bendroves;
- Asmuo, dirbantis lošimų priežiūros ir kontrolės srityje;
- Asmuo – psichologas, dirbantis azartinių lošimų priežiūros, prevencijos srityje, teikiantis asmenims psichologinę pagalbą;
- Gydytojas psichiatras;
- Asmuo, specializuojantis azartinių lošimų civiliniuose bei administraciniuose ginčuose;
- Informantų laisvas sutikimas dalyvauti tyrime.

Išvardinti kriterijai svarbūs ir būtini. Pritaikant kriterijus yra lengviau pasirinkti tinkamiausius dalyvauti tyrime, asmenis. Darbo autorė parengė 12 - os atviro tipo klausimų klausimyną informantų nuomonei išreikšti (1 Priedas). Tie patys klausimai buvo užduodami visiems informantams. Klausimais buvo siekiama atskleisti priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos politikos modelį Lietuvoje, įvertinti politikos veiksmingumą prevenciniu požiūriu.

Duomenų analizės metodas. Kokybiniams duomenims rinkti, buvo atliktas ekspertų nuomonės tyrimas, taikant *pusiau struktūruotą interviu*. Pusiau struktūruotame interviu remiamasi planu, kur pateikti konkretūs klausimai, iš anksto yra numatyta ir klausimų seka. Tyrėjai pamanius, jog ji galėtų gauti tyrimui informatyvios medžiagos daugiau, eigoje gali papildyti tyrimą klausimu. Tiek laiko, tiek kaštų atžvilgiu interviu yra priskiriamas prie gana brangių metodų.[202] Taikydama pusiau struktūruotą interviu, tyrėja siekė įsigilinti į informantų patirtis, asmeninius požiūrius tiriamuoju klausimu. Paprastai

[200] Liudmila Rupšienė *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija* (Klaipėdos Universitetas, 2007) https://www.researchgate.net/publication/323497804_Kokybiniu_tyrimu_duomenu_rinkimo_metodologija
[201] Inga Gaižauskaitė, Natalija Valavičienė, *supra note:198.*
[202] Bronislovas Bitinas, Liudmila Rupšienė, Vilma Žydžiūnaitė *Kokybinių tyrimų metodologija* (Vilnius: Socialinių mokslų kolegija, 2008) 234.

kokybinis interviu yra suprantamas kaip tyrėjo ir informanto bendravimas tiesiogiai. Dėl sparčios technologijų plėtros, jų įtakos socialiniam gyvenimui, sudarytos galimybės ir prielaidos kokybinių tyrimų atlikime pasitelkti įvairias komunikacines technologijas.[203]

Pasiruošimas pusiau struktūruotam interviu ir jo atlikimas. Tyrimas buvo vykdomas 2022 metų rugpjūčio-rugsėjo mėnesiais. Ieškant informantų tyrimui, buvo kreiptasi elektroniniu laišku, pateikiant laiško siuntimo tikslą. Autorė prisistatė, supažindino su vykdomu tyrimu, jo tikslu ir pasiūlė sudalyvauti tyrime, siekiant gauti išsamią, reikalingą informaciją, atsakant į laišką apie apsisprendimą dalyvauti tyrime sutinkant ar atsisakant. Atlikti interviu informantams buvo pasiūlyta jiems patogiu būdu. Kvietimai dalyvauti tyrime buvo išsiųsti 35 - iems kontaktams elektroniniais laiškais. Susidurta su keletu nesklandumų. Gautas neigiamas atsakymas dalyvauti tyrime iš SAM, Visuomenės sveikatos departamento, Psichikos sveikatos skyriaus teigiant, jog dėl didelio užimtumo nesutinka dalyvauti tyrime. Teigiant, kad nerenkami nei duomenys, nei statistika apie priklausomus nuo azartinių lošimų asmenis, gautas neigiamas atsakymas dalyvauti tyrime iš Respublikinio priklausomybės ligų centro, taip pat į daugumą kitų užklausų nebuvo visiškai atsakyta. Trys užpildyti klausimynai gauti raštu. Penki informantai sutiko bendrauti telefonu, pasiūlydami jiems tinkamiausią tam laiką. Atliktų interviu laikas svyruoja nuo 16:43 min. iki 42:25 min.

Duomenų apdorojimas ir analizė. Pradėjus rinkti interviu iš informantų jau yra pradedamas ir duomenų analizės apdorojimas. Taikant pusiau struktūruotą interviu, visų informantų pateikti duomenys buvo susisteminti. Interviu atsakymų buvo įdėmiai klausomasi ir visi pokalbiai buvo įrašomi diktofonu. Vėliau įrašai buvo transkribuojami. Klausant įrašus, visi išsakyti žodžiai buvo perrašomi į "Word" programą. Perrašyti duomenis tekstine forma užtruko daug daugiau laiko, nei atlikti patį interviu. Kokybinių duomenų analizė paremta vienu iš lyginamųjų metodų, kuomet buvo ieškoma sąsajų tarp temų, duomenys buvo suskirstomi, suklasifikuojami pagal tam tikras kategorijas ir subkategorijas.[204] Suformuoti argumentai, išvados.

Tyrimo etikos principai. Kokybiniame tyrime ypatingai svarbu laikytis etikos principų. Tyrėjas visada privalo gauti žodinį informanto sutikimą dalyvauti tyrime.[205] Iš tyrėjo pusės suteikiama informacija apie tyrimo temą, naudą, tikslus, tyrimo duomenų rinkimo metodus. Tyrėja užtikrino, kad gauti duomenys bus naudojami tik mokslo tikslais, jokie asmeniniai duomenys apie informantą nebus

[203] Inga Gaižauskaitė, Natalija Valavičienė, *supra note:198,* 21.
[204] Kęstutis Kardelis *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. 2-asis pataisytas ir papildytas leidimas* (Kaunas, 2002) 98 – 106.
[205] Jolanta Aleknevičienė, Aušra Pocienė, Maryja Šupa, *supra note:199.*

viešinami. Asmuo įvertina visą informaciją, ir nusprendžia sutikti arba nesutikti sudalyvauti tyrime. Asmenų sutikimas kontaktuoti, įrodė informantų ir tyrėjos pasitikėjimą ir pagarbą.[206] Laikantis konfidencialumo principų, kad tyrimo išvadose nebus teikiama informacija, kuri leistų identifikuoti asmens tapatybę, informantai buvo koduojami I1, I2, I3, I4 ir t.t. Tyrėja neįvardijo tikslių asmens duomenų apie informantus, kad nebūtų sudarytos prielaidos identifikuoti informantų tapatybei. *(2 lentelė)*

2 lentelė. Informantų duomenys

Informantas	Apibūdinimas	Interviu data
1 -as informantas (I1)	**Azartinius lošimus organizuojančios bendrovės direktorius**	**2022-08-25**
2-as informantas (I2)	**Advokatas, patirtis, susijusi su azartiniais lošimais virš 12 metų**	**2022-08-26**
3-as informantas (I3)	**LPT prie Finansų Ministerijos atstovas**	**2022-08-30**
4-as informantas (I4)	**LPT prie Finansų Ministerijos psichologas-konsultantas**	**2022-08-31**
5-as informantas (I5)	**Seimo narys, Priklausomybių prevencijos komisija**	**2022-09-05**
6-as informantas (I6)	**Lošimų verslo asociacijos narys**	**2022-09-13**
7-as informantas (I7)	**Lošimo organizatorių asociacijos narys, buvęs parlamentaras**	**2022-09-15**
8-as informantas (I8)	**Gydytojas psichiatras**	**2022-09-27**

Sudaryta darbo autorės, remiantis informantų duomenimis

4.2. Informantų nuomonės apie priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos politiką Lietuvoje, tyrimo duomenų rezultatai

Šiame skyriuje tyrėja pateikia respondentų nuomonės tyrimo rezultatus. Skyriuje aptariama esama azartinių lošimų situacija Lietuvoje. Keliamas klausimas kokią įtaką asmeniui, visuomenei, valstybei, verslui daro lošimai. Teiraujamasi informantų nuomonės ar pakanka informacijos lošėjams apie galimas pasekmes nuo azartinių lošimų ir kokie pagalbos būdai prieinami. Analizuojama LPT veikla ir vykdoma priklausomybės nuo lošimų prevencijos politika. Aptariamos verslo organizatorių socialinės atsakomybės. Prašoma tyrimo dalyvių išreikšti nuomonę apie taikomus lošimų organizavimo apribojimus ir teikiamų paslaugų prieinamumą. Domimasi, kokias priemones taikant, būtų galima

[206] Jolanta Pauliukienė *Santrauka parengta iš V. Žydžiūnaitės ir S. Sabaliausko vadovėlio „Kokybiniai tyrimai. Principai r metodai“ skyriaus „Kokybinių tyrimų etika“* (Vilnius: Vaga, 2017).

efektyviau mažinti neigiamas pasekmes, įtakojamas azartinių lošimų. Kokios lošimų verslo ateities tikimasi Lietuvoje.

Klausimai suskirstyti pagal kategorijas:

- Azartinių lošimų situacija ir jų daroma įtaka.
- Visuomenės socialinė apsauga nuo priklausomybės lošimams.
- Azartinių lošimų reglamentavimas, taikomi apribojimai.
- Galimybės mažinti socialinius neigiamus padarinius nuo priklausomybės azartiniams lošimams**.**

4.2.1. Azartinių lošimų situacija ir jų įtaka

Poskyryje analizuojama esama azartinių lošimų situacija Lietuvoje, lošimų mastas, priklausomybės azartiniams lošimams egzistavimas, požiūris į lošimų verslą. Teiraujamasi, kaip informantai suvokia, kokią įtaką azartiniai lošimai daro visuomenei, verslo subjektams, valstybei. Siekiant išsiaiškinti kokią lošimų padėtį mato kiekvienas ekspertas, kokia pasiūlos ir paklausos situacija, kokia azartinių lošimų reguliavimo padėtis, pateiktas klausimas ***"Apibūdinkite azartinių lošimų situaciją Lietuvoje".*** *(3 lentelė)*

3 Lentelė. Azartinių lošimų situacija

Kategorija	Subkategorija	Autentiški teiginiai
Azartinių lošimų situacija Lietuvoje.	Pasiūlos didėjimas.	I3: *„<...> besiplečianti rinka. Iš tikrųjų kiekvienais metais vis daugiau generuojama pinigų iš tos rinkos."* I4: *„<...> ji yra vis besiplečianti, didžioji dalis išėjusi į internetą..."*
	Priklausomų asmenų didėjimas.	I3: *„<...> kuo daugiau generuojama pinigų, tuo daugiau atsiranda ir probleminių ar priklausomų lošėjų."* I4: *„<...> sprendžiant iš prašymų dėl savęs apribojimų skaičių - daugėjantys, skaičiai daugėja. Asmenys vis dažniau prašo save apriboti..."* I5: *„<...> ...Lietuvoj azartiškų žmonių daugėja, nes tiek priklausomybių vis didėja."*
	Reguliavimo netobulumas.	I2: *„<...> Reguliavimas turėtų būti tobulinamas. Nuolat visomis formomis nekontroliuojamai brukama reklama (ypač elektroninėje erdvėje)."* I3: *„<...> svarbu, kad tas reguliavimas šitos rinkos būtų atitinkamai orientuotas į lošėjų apsaugą, o ne į tai, kad ekonomiškai surinkti kuo daugiau mokesčių."* I8: *„<...>nors azartiniai lošimai įteisinti nuo 2001*

		m., tačiau vis dar nėra rimto bei nuoseklaus teisinio reguliavimo šiuo klausimu“.
	Griežtas įstatymo reguliavimas.	I4: *„<...> visa šita situacija yra griežtai reglamentuojama įstatymais, be to ji turi įsipareigojimų, kuriuos privaloma vykdyti...“* I6: *„<...> esame iš esmės virsme tam tikram. Vienose vietose mes su reguliavimu labai perspaudžiam, kitose vietose nepamatom, man atrodo, plika akimi matomų ydų ir blogų dalykų, sakyčiau tai yra toks disbalansas apskritai azartinių lošimų reguliavime Lietuvoj.“*
	Nuoseklios politikos nebuvimas.	I7: „<...> *Nėra nuoseklios įstatyminės politikos. <...> reguliavimo nėra.“*

Lentelė sudaryta darbo autorės, remiantis informantų atsakymais

Analizuojant azartinių lošimų situaciją, informanto (I6) teigimu, 2001 metais buvo įteisinti lošimai tuo tikslu, kad būtų legalizuota šešėlyje vykdoma veikla. Stebima besiplečianti tiek antžeminėje, tiek elektroninėje erdvėje lošimų rinka. Augant pasiūlai, auga ir paklausa. Respondento (I3) pastebėjimu, pajamų iš šio verslo surenkama vis daugiau. LPT 2021 metų veiklos ataskaitoje skelbiama, kad 2021 m. pabaigoje Lietuvoje azartinių lošimų organizavimo veiklą vykdė: 16 kazino, 203 lošimo automatų salonai, 135 lažybų punktai, 15 totalizatoriaus punktų, 8 bendrovėms suteikti leidimai organizuoti nuotolinius lošimus.[207]

Informantai stebi didėjantį skaičių besinaudojančių azartinių lošimų paslaugomis, ir tuo pačiu augančius skaičius asmenų, priklausomų nuo šios veiklos. Kaip skelbiama svetainėje “nebenoriu lošti” fiksuojamas prašymų dėl savęs apribojimo lošti, tendencingas skaičiaus didėjimas. 2021 m. per savaitę pateiktų prašymų vidurkis buvo 143 prašymai, 2022 m. vidurkis – 211 prašymų.[208]

J. Sondaitės ir E. Meiženio atliktas tyrimas rodo, kad įsitraukimą į azartinius lošimus galimai skatina neigiama vaikystės patirtis, neteisingai pasirinkti draugai, bėgimas nuo įvairių rūpesčių, nesutarimai šeimoje, ar finansiniai sunkumai.[209]

Dauguma informantų kritiškai vertina lošimų reguliavimą. Informantas (I8) įvardija reguliavimą kaip nenuoseklų ir ne rimtą. Teigiama, jog azartinių lošimų rinkos reguliavime esama spragų. Kritikuojamas dabartinis įstatymas, per dažnai vykdomos šios veiklos reklamų transliacijos, kas gali

[207] „Lošimų priežiūros tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 2021 metų veiklos ataskaita 2022-02-24 Nr. IVL-307”, žiūrėta 2022 m. birželio 12 d., https://lpt.lrv.lt/lt/administracine-informacija/veiklos-ataskaitos-2

[208] „5 – eri metai – tiek sukako apribojusių savo galimybę lošti registrui“, žiūrėta 2022 m. birželio 12 d., https://nebenoriu-losti.lt/2022/05/02/5-eri-metai-tiek-sukako-apribojusiu-savo-galimybe-losti-registrui/

[209] Jolanta Sondaitė, Egidijus Meiženis, *supra note:129,* 99 – 117.

įtakoti įsitraukimą į lošimus. Reguliavimas daugiau orientuotas ne į lošiančiųjų asmenų apsaugą, o į siekį kuo daugiau surinkti pajamų biudžetui iš lošimų verslo.

Verslo atstovams kelia susirūpinimą nuolat keičiamos sąlygos, didinami mokesčiai, įstatymo keitimas. Dėl to, informanto (I7) teigimu, lošimų rinkoje ypatingai 2021 metais buvo labai sudėtinga situacija verslui dirbti. Taip pat informantas (I2) teigia: *"<...> yra nelegalios rinkos augimas. Jis yra akivaizdus, tik to dar negali pripažinti valstybė.*"

Lietuvoje pasigendama aiškaus požiūrio į lošimų verslą iš politikų pusės. Respondento (I6) nuomone, trūkstama aiškios vizijos kaip azartinių lošimų veikla traktuojama, suprantama: ar kaip pramoga ar kaip sveikatai žalinga veikla.

Apibendrinant, galime teigti, jog azartinių lošimų rinka Lietuvoje sparčiai plečiasi. Atsižvelgiant į tai, daugėja tiek probleminių, tiek patologinių lošėjų. Lošimų rinka generuoja vis daugiau pajamų. Informantų nuomone, azartinių lošimų rinkoje trūkstama bendro sutarimo kaip ši rinka turėtų būti reglamentuojama, nėra aiškaus valdžios institucijų požiūrio į lošimų veiklą. Nuolat didinami mokesčiai, keičiamos sąlygos, įstatymas apsunkina verslo plėtojimą. Nors Lietuvoje azartiniai lošimai priskiriami prie legalios, laisvai prieinamos pramogos, yra reglamentuota įstatymiškai, tačiau esama įstatymo spragų, sudarytos sąlygos veikti nelegaliai veiklai, lošimų veikla gali turėti žalos tiek visuomenei, valstybei. Didelė rizika išsivystyti priklausomybei. Iš respondentų išreikštų nuomonių galime teigti, jog azartinių lošimų reguliavimas turėtų būti tobulinamas, ir atitinkamai orientuotas į lošėjų apsaugą, o ne į ekonominę naudą. Siekti sukontoliuoti nelegalią rinką.

Sekančiu teiginiu: „***Nusakykite azartinių lošimų teigiamą ir neigiamą įtaką,"*** prašoma išreikšti nuomonę kaip lošimai veikia asmenį, visuomenę, kaip tai pasireiškia verslui, valstybei. *(4 lentelė)*

4 lentelė. Azartinių lošimų teigiama ir neigiama įtaka

Kategorija	Subkategorija	Autentiški teiginiai
Teigiama įtaka.	Laisvalaikio leidimas, pramoga.	I2*: „<...> asmens subjektyvus pasitenkinimas."* I1*: „<...>laisvalaikio leidimas."* I3*: „<...> pramoga, tačiau ta pramoga yra tokia labai pavojinga..."* I4: *„<...> turistams yra kažkokia papildoma pramoga."* I6: *„<...> tai yra pramoga, kaip ir sakiau, kaip ir daugelis pramogų, kurios kainuoja, ir tu turi įsivertinti riziką kiek tu gali arba negali tai pramogai skirti..."* I7: *„<...> yra laisvalaikis, laisvalaikio praleidimas, o ne galimybė užsidirbti pinigus."*

		I8: „<...>savotiška psichoterapija, kuri gali padėti atsikratyti susikaustymo, įtampos, pamiršti kasdienius vargus, rūpesčius..“
	Mokesčiai valstybės biudžetui.	I2: *„<...> Globalią teigiamą įtaką galima įžvelgti tik mokesčių pavidalu.“* I1: *„<...>Mokesčiai. Nekilnojamas turtas,turistų pritraukimas“.* I4: *„<...>turbūt galėčiau sakyti kažkoks tai ekonominis naudingumas valstybei.“*
	Ekonominė nauda.	I3: *„<...> suteikia darbą žmonėms kažkiek, bet sakau turbūt reiktų į visa tai žiūrėti per tą prizmę, per sukeliamą problemą...“* I4: *„<...> darbo vietos kažkokios.“*
Neigiama įtaka.	Priklausomybė.	I2: *„<...> asmens priklausomybė.“* I4: *„<...> Bet neigiama įtaka ta, aišku pirmoje vietoje yra priklausomybės nuo lošimų situacija.“* I5: *„<...> priklausomybės yra sunkiai pagydomos.“* I6: *„<...> kad nuo tam tikro momento kai kuriems žmonėms ši pramoga gali virsti priklausomybe...“* I7:“ *<...> tai kad yra žmonių, kurie turi priklausomybę įgiję.“*
	Socialinė, ekonominė žala.	I2: *„<...> nusikalstamumo, pinigų plovimo rizikų išaugimas.“* I4: *„<...> turbūt koks praloštas vienas doleris, vis dėlto tada valstybei kainuoja 5 dolerius gydymo įstaigoms.“* I3*: „<...>vienas sumokėtas euras mokesčių pavidalu, atsigręžia ten įvairiais skaičiavimais 6-8 eurais.. <...> problemos mastas ryškiai nustelbia tą teigiamą pusę...“* I5: *„<...> ir jeigu tai yra šeimoj žmogus, tai yra vagiamas laikas, pinigai iš gyvenimo...“* I7: *„<...> perlenkus šituo klausimu reguliavimą sakykim, sugriežtinus įstatymą arba sakykim padarius verslui nenaudingą organizuoti azartinius lošimus, na jie tiesiog dings iš rinkos ir atsiras šešėlis.“*

Lentelė sudaryta darbo autorės, remiantis informantų atsakymais

Kalbant apie azartinių lošimų teigiamą įtaką visuomenei, valstybei, verslui, dažniausiai informantai minėjo, jog daugelyje šalių azartiniai lošimai laikomi legalia pramoga, gaunamomis emocijomis, subjektyviu asmens pasitenkinimu, laisvalaikio praleidimo būdu. Kaip teigia A. Grebliauskas ir kt., kada lošimai lyginami su kitomis apmokamomis laisvalaikio paslaugomis, turime nepamiršti vieno

aspekto, jog azartiniai lošimai gali būti žalingi sveikatai, ir grėsmingi visuomenei, taigi šis faktas neturi būti ignoruojamas valdžios institucijų. [210]

Taip pat tyrime informantai mini, kad iš azartinių lošimų verslo valstybės biudžetas papildomas pajamomis, turtinama visuomenė, sukuriamos darbo vietos, remiama kultūra, sportas, vykdomos labdaringos akcijos. Azartinių lošimų veikla tiesiogiai įtakoja ir nekilnojamo turto sektoriaus augimą, siekiant pritraukti srautus turistų, užtikrinti kokybiškas paslaugas, investicijomis pildomi įvairūs projektai, kuriami ir puoselėjami viešbučių ir kitų komercinės paskirties pastatai.

LPT teikiamais duomenimis, per 2022 metų I-ajį pusmetį Lietuvos lošimų rinkos bendrosios pajamos sudarė 89,3 mln. Eur. Vien per 2022 metų I-ojo pusmečio laikotarpį į valstybės biudžetą sumokėta 16,4 mln. Eur loterijų ir lošimų mokesčio.[211] Kaip pabrėžia keletas ekspertų, nors ir surenkami nemaži pinigai į biudžetą, nėra atliktų išsamių tyrimų, koks yra santykis tarp socioekonominės naudos ir žalos.

Anot J. Sondaitės, kol asmuo gali kontroliuoti savo laisvalaikio leidimo laiką, tokie lošimai žalos nedaro. Deja, patologiniai lošėjai eina į lošimo įstaigas ir išleidžia pinigus, kuriuos įprastai reikėtų panaudoti kitiems tikslams, pavyzdžiui, bendrajai ekonomikai.[212]

Analizuojant informantų atsakymus apie lošimų daromą neigiamą įtaką, visi dalyviai vieningai pritaria, kad azartiniai lošimai gali sukelti priklausomybę. Patologija trukdo lošėjui funkcionuoti kasdieniniame gyvenime. Respondentai mini, kad turint problemą, asmenims atsiranda įvairūs emociniai sunkumai, žmonės prasiskolina, skiriasi šeimos, atsiranda vagystės, melas, nelegalūs lošimai, dėl priklausomybės asmuo gali ryžtis nusikaltimui (sukčiavimui, vagystei), nukenčiama nuo šešėlinės ekonomikos, pinigų plovimo rizikos. Informanto (I5) teigimu: „*didžioji dalis tikrai išgyventų be azartinių lošimų.“*

Priklausomybės ligos sunkiai pagydomos ir tai sudaro dideles išlaidas tiek asmeniui, tiek valstybei. Lietuvos piliečiams ir užsienio šalių piliečiams, turintiems nuolatinį leidimą gyventi ir dirbti Lietuvoje PSDF lėšomis finansuojamos paslaugos yra nemokamos. Norint gauti šias paslaugas, reikalingas pirminės sveikatos priežiūros įstaigos siuntimas. Mokamos paslaugos siūlomos, jei pacientas nori gauti paslaugas anonimiškai arba jei pacientas nori dažniau hospitalizuotis pvz., po nemokamos hospitalizacijos per 6 mėnesius. Kaip pavyzdys - Minesotos programos, kuri susideda iš 28-ių dienų

[210] Artūras Grėbliauskas, Samoilas Kacas, Aidas Petrošius, Linas Sesickas, *supra note:59,* 17.
[211] „Azartinių lošimų ir didžiųjų loterijų rinka 2022 m. I pusmetį“ *Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos,* žiūrėta 2022 m. spalio 12 d., https://lpt.lrv.lt/lt/naujienos/azartiniu-losimu-ir-didziuju-loteriju-rinka-2022-m-i-pusmeti
[212] Egidijus Meiženis, Jolanta Sondaitė, *supra note:39.*

psichologinės socialinės reabilitacijos, lošimų priklausomybei gydyti, kaip skelbiama RPLC internetinėje svetainėje, kaina – 180 eurų.

Vieno informanto įžvalgomis (I3): *„vienas sumokėtas euras mokesčių pavidalu atsigręžia ten įvairiais skaičiavimais 6-8 eurai kaip sako ir daugiau”.* Valstybės politika turi nuosekliai reguliuoti azartinių lošimų rinką, ypatingai internete, taip įžvelgia vienas informantų. Taip pat informanto nuomone, turint omenyje nuotolinius lošimus, jeigu įstatymas bus reguliuojamas per griežtai, pataps nenaudinga verslui, tuomet pasitraukus legaliems, rinką užvaldys nelegalūs lošimai.

Apibendrinant, lošimai yra laisvalaikio leidimo būdas, pramoga. Azartinių lošimų veikla - legalus verslas, sukuriantis papildomas darbo vietas, kuris yra gan griežtai reglamentuojamas, teigiamą naudą teikia nemažomis pajamomis pildydamas šalies ir savivaldybių biudžetus, reikšmingai prisideda prie ekonominio augimo, turintis socialinius įsipareigojimus. Lošimų veikla motyvuoja tokių verslo šakų kaip restoranai, viešbučiai klestėjimą. Deja, ši azartinių lošimų veikla turi ir neigiamą pusę. Kas pasireiškia per asmenų priklausomybės nuo azartinių lošimų atsiradimą. Toks asmuo tiek artimiesiems, tiek valstybei sukelia nemažai problemų. Pvz.: brangiai kainuojančios asmenų išlaidos gydymui, nusikalstamų veiklų išaugimas, įvykdytų nusikaltimų tyrimai, prasilošusiųjų asmenų neproduktyvumas.

4.2.2. Priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos politikos veiksmingumas

Poskyryje aptariamas informacijos ir pagalbos būdų lošiantiesiems prieinamumas. Kalbamasi apie priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos politiką Lietuvoje, vertinama LPT veikla. Aiškinamasi ar derinami lošimų organizatorių, lošėjų, lošimų prevencijos politikos įgyvendintojų interesai. Klausiama informantų nuomonės apie lošimų verslo organizatorių socialinę atsakomybę.

Siekiant išsiaiškinti ar pakanka teikiamos informacijos dėl lošimų keliamų grėsmių ir pagalbos būdų prieinamumo, autorė teiraujasi informantų ***„Ar pakanka informacijos apie lošimų keliamas grėsmes ir egzistuojančius pagalbos būdus”?*** Informantų atsakymai, žiūrint iš profesinės srities, gauti gan skirtingi. *(5 lentelė)*

5 lentelė. Informacija apie lošimų keliamas grėsmes ir egzistuojančius pagalbos būdus

Kategorija	Subkategorija	Autentiški teiginiai
Informacija apie lošimų keliamas grėsmes ir egzistuojančius pagalbos būdus.	Reklamos skleidimas viešoje erdvėje.	I2: „<...> *Laikas nuo laiko pasigirsta socialinė reklama per radiją ar vaizdiniu pavidalu, tačiau tokia informacijos sklaida, manau nepakankama.“* I4: *„<...> turime ir socialines reklamas, reiškiasi, plakatus viešiname stotelėse, turime per RLT tam tikrą laiką...“* I5: *„<...> vat grįžtant prie tų pačių reklamų, visada*

		arba su ironija arba rimtu balsu perskaito, kad tai gali turėt neigiamų.“
	Spragos reguliavime.	I6: *„<...> esam siūlę ir kartu įgyvendinti tam tikrus projektus, ir kartu daryti tam tikras iniciatyvas, siekiant tą informacijos sklaidą padidinti...“* I7: *„<...> tikrai to nepakanka. <...> reguliatorius yra LPT, jinai atlieka ir politikos formavimo, nors teoriškai to neturi daryti, ir sako, kad to nedaro, bet praktiškai taip yra, tuo pačiu ji reguliuoja, na bando <...> ir tada ji tuo pačiu atsakinga už žmonių, turinčių priklausomybę, reiškiasi sutvarkymą...“*
	Trūkstama informacijos problematikos klausimais.	I4: *„<...> mažai yra informuojama, lektorių, tai irgi galima sakyti, kol kas tik mudu su kolege, esame tie lektoriai, kurie skaito azartinių lošimų problematikos klausimais informaciją.“* I3: *„<...> apie elgesio priklausomybes, kuriom priskiriama yra ir lošimai, to dėmesio yra labai mažai.“*
	Nepakankama pagalbos.	I3: „*<...> visuomenei galėtų būti daugiau.“* I4: „*<...> manau, kad ne, nes apart mūsų, niekas apskritai neįsitraukia į prevenciją*.“ I5: *„<...> aš manau jų visada per mažai“... <...> kartu turi eiti visas paketas galimybių žmogui bandyti pagyti nuo šitos priklausomybės, turi būti pakankamas tinklas tiek, ne tik didžiuosiuose , bet ir mažuosiuose miestuose, kad žmogus galėtų nebūtinai stacionariai gauti paramą“. “<...> pagalbos būdų manau, Lietuvoj kaip ir kitose šalyse priklausomybių ligom trūksta.“* I8: *„<...> kalbant iš paciento pozicijos – nepakanka“.*
	Tarpinstitucinio bendradarbiavimo stoka.	I6: *„<...> Deja, bet partnerystės lošimų verslo subjektų su priežiūros institucijom aš sakyčiau praktiškai nėra...“*
	Kompetencijos trūkumas azartinių lošimų prevencijos klausimais.	I6: *„<...> Priklausomybių ligų centras skirtas, bent jau bandėm aiškintis, vis dar rūpinasi tik alkoholiu, tabaku ir narkotikais, ir lošimų apskritai, toks jausmas, kad nelabai jie supranta ar turi kompetencijos...“*
	Finansavimo trūkumas.	I3: *„<...> finansavimo tam yra labai nedaug skiriama, ir iš esmės šitais dalykais užsiima pagrinde tiktai LPT, o SAM, kuri tiesiogiai galėtų skirti didesnį dėmesį, tam skiria pakankamai mažai, galima sakyti-beveik nieko neskiria.“*

Lentelė sudaryta darbo autorės, remiantis informantų atsakymais

Kalbant apie pasiekiamą informaciją, informantai pavardija LPT publikuojamą socialinę reklamą stotelėse, plakatuose, lauko stenduose. Kaip teigiama LPT internetinėje svetainėje, prevenciniais plakatais siekiama atkreipti visuomenės dėmesį, jog lošimai ne tik pramoga, bet gali suteikti ir neigiamų pasėkmių. Socialinė reklama yra vertinama kaip viena efektyviausių informacijos skleidimo priemonių. Informantai pamini, kad taip pat yra skirtas tam tikras laikas socialinių reklamų transliacijoms ir per televiziją, ir radiją, tačiau tokių informacinių priemonių nepakanka. Vienas iš ekspertų (I4) teigia, jog pagal poreikį kai kurios institucijos, sveikatos psichikos specialistai kviečiasi pravesti paskaitas azartinių lošimų tema LPT specialistus. Minėtais būdais LPT informuoja visuomenę ir skatina lošti atsakingai. Deja specialistų, lektorių, turinčių kompetencijos priklausomybių nuo lošimų srityje, nepakanka. Apskritai, visais prevenciniais dalykais užsiima tik LPT, informanto (I3) teigimu.

Analizuojant gautus atsakymus, dauguma respondentų teigia, kad nepakanka sleidžiamos informacijos dėl lošimų keliamų grėsmių ir pagalbos būdų prieinamumo. Informantas (I3) teigia, jog būtent elgesio priklausomybių problemoms dėmesio yra skiriama tikrai per mažai. Informanto (I6) teigimu, kiek teko susidurti su Priklausomybių ligų centru, vis dar rūpinamasi tik alkoholio, tabako, narkotikų problemomis, o azartinių lošimų problemos lieka nuošalyje. Informantas įžvelgia kompetencijos trūkumą, nebuvimą jokio aiškaus subjekto, kuris spręstų problemas informacijos ir pagalbos prevencijos srityje. Respondento (I6) pastebėjimu, viena iš priežasčių yra reguliavimo netobulumas ir nesusikalbėjimas tarp institucijų*: „Mes ne kartą Lošimų priežiūros tarnybai, kuri yra pagrindinė institucija Lietuvoje, prižiūrinti lošimus, esam siūlę ir kartu įgyvendinti tam tikrus projektus, kartu daryti tam tikras iniciatyvas, siekiant tą informacijos sklaidą padidinti…. <...> Deja, bet partnerystės lošimo verslo subjektų su priežiūros institucijom, aš sakyčiau praktiškai nėra.“* Informantas (I6) pažeria kritikos įstatymo atžvilgiu, teigdamas, kad organizatoriai rodė iniciatyvą, norėdami skleisti informaciją esamiems klientams, siunčiant jiems į telefonus žinutes su informacija apie rizikas, jų valdymą, bet pagal Lietuvos galiojantį įstatymą, tokio pobūdžio informacija būtų traktuojama kaip skatinimas lošti. Kritikos LPT pateikė informantas (I7), teigdamas, jog asmenims, turintiems priklausomybę ir lošiantiems nelegaliai, pagalba neteikiama: „*<...> Mes klausėme, kaip gi tie žmonės, kurie turi priklausomybę ir žaidžia nelegaliai? Ką mes darom apskritai? Jie atsakė čia ne mūsų reikalas.“*

Kaip priežastį, kodėl nepakanka informacijos apie galimas grėsmes, apie pagalbos būdus kada jie reikalingi, informantas (I3) įvardija ir finansavimo stoką, komentuodamas jog prevenciniais dalykais

rūpinasi tik LPT, o SAM turėtų skirti dėmesio, deja jo nėra. Kaip išdėstyta Įsakymo[213] veiksmų plane II-ajame skirsnyje, 18 punkte teigiama, jog iš Valstybės biudžeto lėšų finansuojamų stacionarinio psichosocialinio gydymo paslaugų mastas labai menkas. Informanto (I5) manymu, ne tik stacionariai, bet ir ambulatoriškai turėtų būti prieinamas pilnas paketas galimybių gauti reikalingą paramą būtent nuo priklausomybės azartiniams lošimams tiek dideliuose, tiek mažesniuose miestuose.

Apibendrinant, beveik visi informantai vieningai pritaria, jog socialinė informacija yra skleidžiama įvairiomis formomis, ir tai vertinama teigiamai, deja tokios sklaidos nepakanka. Valstybės mastu trūkstama lektorių, specialistų, kurie galėtų platesniu mastu vesti paskaitas apie problematiką, pagalbos būdus lošėjams ir dar nelošiantiems, galbūt dar mokyklose. Siūlymas būtų koreguoti įstatymą, kad ir patys verslo organizatoriai galėtų įsitraukti prie informacijos apie galimas grėsmes ir pagalbos teikimo būdus skleidimo, suteikiant jiems didesnes teises. Taip pat yra pasigendama prieinamos informacijos prevencijos tema, pagalbos gydymui ne tik mažesniuose, bet ir didžiuosiuose miestuose. Pasigendama bendradarbiavimo tarp institucijų. Būtent priklausomybei nuo lošimų SAM turėtų skirti daugiau dėmesio. Stokojama finansavimo priklausomybės nuo lošimų prevencijai ir pagalbai teikti.

Autorės pateiktu klausimu: ***„Kaip vertinate lošimų prevencijos politiką Lietuvoje?"***, informantų buvo prašoma įvertinti vykdomą azartinių lošimų priklausomybės prevencijos politiką. (*6 lentelė)*

6 Lentelė. Azartinių lošimų prevencijos politikos vertinimas

Kategorija	Subkategorija	Autentiški teiginiai
Azartinių lošimų prevencijos politikos vertinimas	Trūkumas lėšų.	I3: *„<...> pagrindinį darbą dirba mūsų tarnyba, kuri iš tiek lėšų ką turim, o tų lėšų yra tikrai nedaug, yra sukurtas ir klipas, reiškia apie pavojus, kylančius dėl lošimų, plakatus esam išleidę, turim savo puslapius."*
	Reikalinga kitų institucijų pagalba.	I3: *„<...> tačiau pagalbos labai reikėtų iš kitų institucijų. Aš jau nekalbu apie visuomenines organizacijas, nes Lietuvoj šitoj srity nėra nei vienos visuomeninės organizacijos, kuri atstovautų lošėjų interesus."* I5: *„<...> Ko gero, galbūt apie tai daugiau reikėtų pradėti jau ankstesniam amžiuje kalbėti su moksleiviais... <...> tai prevencija galbūt mokyklose*

[213] „Įsakymas dėl priklausomybės ligų gydymo ir žalos mažinimo priemonių prieinamumo ir kokybės gerinimo 2021-2024 metų veiksmų plano patvirtinimo, 2021 m. rugpjūčio 13 d. Nr. V-1855", žiūrėta 2022 liepos 11 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/885d1ad2fc6d11ebb4af84e751d2e0c9

		būtų bazinės žinios jau.“
	Prastas prevencijos politikos. vertinimas.	I1: *„<...> minimali. Stengiamasi parodyti skaičius, bet realiai po to niekas nedaroma.“* I2: *„<...> Prastai.“* I4: *„<...> sprendžiant iš to, čia iš Sveikatos ministerijos kampo, <...> su elgesio priklausomybėmis faktiškai nėra dirbama.“* I6: *„<...> aš sakyčiau, kad nepakanka, nes vėlgi visa informacija, kuri yra viešojoje erdvėje, lauko stende, daug kur ją gali žmogus surasti, ji yra labai keistai sudėliota.. <...> neturim jokio įdirbio prevencijos, kaip informuoti žmones. <...> mes ką turim, tai tas reklamas per nacionalinį transliuotoją, kur tu gali užsirašyti į „nebenoriu lošti“ registrą, ir viskas ties tuo ta prevencija pasibaigia, tai taip sakyčiau – liūdna situacija.“* I7: *„<...> Jos nėra tokios. <...> sakykim visi draudimai yra tik teoriniai, tai žmonės žaidžia nelegalią rinką.“* I8: *„<...>* yra nepakankama, gana kebli...“
	Teigiamas vertinimas.	I3: *„<...> tai ką mes darom, aš vertinu labai gerai, ir mes turbūt darom daugiau negu galim.“* I4: *„<...> Tai ir sakau na ta prevencija tokia, na tiek kiek daro pati LPT, tai daugiau niekas nedaro.“*

Lentelė sudaryta darbo autorės, remiantis informantų atsakymais

Iš respondento (I3) išreikštos nuomonės apie vykdomą priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencinę politiką, matome, jog pagrindinė institucija, kuri užsiima priklausomybės nuo lošimų prevencija, yra LPT. Tai vertinama teigiamai. Skleidžiama socialinė reklama per radiją, televiziją, internetinėse svetainėse, viešojoje erdvėje talpinami informacinio turinio įvairūs plakatai, lankstinukai. Sudarytos sąlygos patiems lošėjams pateikti prašymą dėl savęs apribojimo lošti, vykdomi tiek lošėjams, tiek jų artimiesiems susitikimai, psichologų konsultacijos. Informanto (I3) įžvalgomis, Lietuvoje esama nepakankamo finansavimo elgesio priklausomybių prevencijai.

Apie galimą žalą ir pasekmes nuo azartinių lošimų priklausomybės, informantas (I5) siūlo pradėti šviesti visuomenę kuo anksčiau, tuomet jau bazinės žinios prevencijos tema būtų gaunamos dar mokykloje.

Respondento (I3) pastebėjimu yra pasigendama pagalbos iš kitų institucijų. Taip pat Lietuvoje neesama jokios visuomeninės organizacijos, atstovaujančios lošėjų interesus.

Dauguma informantų (I1), (I2), (I4), (I6), (I7) prevencijos politiką vertina kritiškai. Ekspertas (I6) sukritikuoja informaciją, kuri yra viešojoje erdvėje, lauko stende, komentuodamas, jog tą informaciją surasti sudėtinga. Manoma, jog neesama patirties kaip vykdyti prevencijos politiką, kaip informuoti žmones.

Apibendrinant, priklausomybės nuo lošimų vykdomą prevencinę politiką, didžioji dalis pasisakiusių respondentų vertina pakankamai prastai. Dauguma informantų įžvelgia nepakankamą institucijų bendradarbiavimą. Taip pat nurodomas stygius lėšų, skiriamų prevencijos politikai vykdyti. Pasak respondento (I6) neesama ir patirties, kaip informatyviai šviesti visuomenę, skleidžiamos socialinės informacijos per nacionalinį transliuotoją nepakanka.

Kalbantis su informantais buvo prašoma pateikti savo nuomonę apie LPT veiklą, atsakant į klausimą: ***„Kaip vertinate Lošimų priežiūros tarnybos veiklą"?*** *(7 lentelė)*

7 Lentelė. Lošimų Priežiūros Tarnybos veiklos vertinimas

Kategorija	Subkategorija	Autentiški teiginiai
Lošimų Priežiūros Tarnybos veikla.	Veikla vertinama neigiamai.	I1: *„<...> kai kur visai neaktyvūs, kai kur perlenkia lazdą."* I2: *„<...> Iš turimos patirties tenka konstatuoti, jog LPT vyrauja biurokratinis požiūris. Nepakankamas reguliavimo griežtumas ir atsakas į pažeidimus."* I6: *„<...> tai yra begalės procedūrų, techninių reikalavimų, begalės kontrolės priemonių... <...> galima sakyti, kad partnerystės su šią pramogą teikiančiais verslais nėra jokios... <...> Tai partnerystės nėra, šiuo aspektu aš veiklą vertinčiau tikrai blogai."* I7: *„<...> Na uždara, kontroliuojanti ir baudžianti institucija...Tas pats, kuris prižiūri rinką, tas pats ir rašo teisės aktus, ta pati institucija."*
	Veikla vertinama teigiamai.	I3: *„<...> Šiaip man atrodo, kad mes dirbame labai gerai."* I4: *„<...> Bendrai visomis kryptimis vertinu teigiamai... <...> Ir pinigų plovimo prevencijoje ir kontrolės, ir licencijavimo srityje, ir žinoma, kad azartinių lošimų prevencija apima būtent probleminį lošimą. Vertinu teigiamai."* I5: *„<...> pakankamai gerai, nes tenka su jais bendrauti <...> matom ką jie daro, ką jie pasiūlo bendradarbiaujant su įstatymo leidėjais, ką reikia keist, tai asmeniškai aš neturiu pretenzijų".*

		I6: *„<...> Tai šita tarnyba atlieka labai svarbią funkciją, tam tikrais aspektais jinai daro viską, tikrai, sakyčiau gerai ir solidžiai, deja kai kuriais aspektais iš jos labai trūksta aiškesnių veiksmų.“*

Lentelė sudaryta darbo autorės, remiantis informantų atsakymais

LPT – įstaigos, prižiūrinčios ir kontroliuojančios visą azartinių lošimų ir loterijų veiklą Lietuvoje, neigiamai įvertino informantai (I1), (I2), (I6) ir (I7). Kaip nepakankamai griežtai reguliuojančią lošimų veiklą, šią įstaigą apibūdina ekspertas (I2). Respondento nuomone, LPT turėtų griežčiau reaguoti į įvykdytus nusižengimus. Kritiškai pasisakė informantas (I6) teigdamas, jog minėta įstaiga ir kontroliuoja ir skiria nuobaudas, tuo pačiu pati rašanti teisės aktus ir prižiūrinti rinką. Kaip nebendradarbiaujančią su organizatoriais, LPT įvardija ekspertas (I6).

Vertindami LPT veiklą iš teigiamos pusės, ekspertai mano, jog ši įstaiga atlieka didelį darbą teikiant informaciją apie lošimus, jų galimas grėsmes, vykdant prevencines priemones, prisideda prie LR įstatymų, bei kitų teisės aktų, susijusių su lošimų veikla reguliavimo, teikia konsultacijas ūkio subjektams dėl azartinių lošimų organizavimo veiklos. Taip pat tarnyba atlieka svarbų vaidmenį blokuojant nelegaliai veikiančias lošimų bendroves. LPT savo 2021 metų veiklos ataskaitoje skelbia, jog surasta ir užblokuota daugiau nei 750 internetinėje erdvėje veikiančių nelegalių bendrovių. Tuo būdu mokesčiai pasilieka Lietuvos biudžete, išvengiama pinigų plovimo atvejų.

Apibendrinant, LPT atlieka svarbų vaidmenį rengiant teisės aktų projektus, prižiūri ir kontroliuoja azartinių lošimų rinką, taip pat teikia prevencinę pagalbą lošėjams, jų artimiesiems, bei rūpinasi jų teisių apsauga, bei visuomenės švietimu. Bendradarbiavimo LPT su lošimų organizatoriais pasigendama. Respondentai neigiamai vertina tai, kad LPT yra ta pati institucija, kuri ir prižiūri lošimų rinką ir teisės aktus leidžia.

Norint sužinoti informantų nuomonę apie interesus ir jų deramumą tarp verslo atstovų, lošėjų ir prevencijos politikos įgyvendintojų, informantams užduotas klausimas: ***„Ar sėkmingai derinami lošimų organizatorių, lošėjų, lošimų prevencijos politikos įgyvendintojų interesai”?*** *(8 lentelė)*

8 Lentelė. Lošimų organizatorių, lošėjų, lošimų prevencijos politikos įgyvendintojų interesų derinimas

Kategorija	Subkategorija	Autentiški teiginiai
Lošimų organizatorių, lošėjų, lošimų prevencijos	Interesų derinimas nesėkmingas.	I1: *„<...> Geriausiai įgyvendinami nelegalių bendrovių interesai, nes viskas, kas mums draudžiama, išnaudoja jie.“* I5: *„ <...> Tai aš manau, kad sėkmingai derint šių interesų nelabai išeis.“*

politikos įgyvendintojų interesų derinimas		I6: *„ <...> aš manau jie net nebandomi derinti... <...> nes vietom jie sudera savaime, vietom jie nesudera, valstybėj nėra jokio subjekto, kuris bandytų na kažkaip pakoreguoti, iš esmės neturim vizijos kaip mes čia tą rinką matom, ir kaip mes šitą paslaugą matom.“* I7: *„ <...> Na ar sekasi derint - sudėtingai. Visur su bendravimu vyksta labai sudėtingai. Bent jau bendrovės, kurios sudaro asociaciją, tai pagrinde bendrauja tik teismuose.“* I8: *„ <...> visi siekia kuo didesnės naudos sau ir tarp jų yra skirtingo pobūdžio interesai“.*
	Pasigendama organizatorių socialinės atsakomybės.	I3: *„<...> jie tikrai nieko nedaro, kas būtų surišta su prevencija, lošėjų interesų gynimu ir visa kita.“* I4: *„ <...> kartais visai pasigestama lošimų organizatorių socialinės atsakomybės, iniciatyvų, išskyrus kritikos... faktiškai iš jų pusės jokios prevencijos nėra“.*

Lentelė sudaryta darbo autorės, remiantis informantų atsakymais

Išreiškiant nuomones apie interesų derinimą tarp lošėjų, azartinių lošimų priklausomybės prevencijos politikos formuotojų ir verslo organizatorių, gauti vieningų nuomonių atsakymai, jog interesų derinimas nevyksta. Kaip rašoma P. Naviko dienoraštyje[214] yra suprantama, jog negali būti draugiškių santykių, kadangi visiškai skirtingi interesai tiek tarp verslo bendrovių, tiek tarp valdžios institucijų, tiek lošėjų. Informantai (I3) ir (I4) teigia, jog pasigendama socialinės atsakomybės, rodomos iniciatyvos iš lošimų organizatorių pusės. Respondento (I4) nuomone, organizatoriai tik prievoles vykdo. Kiti informantai mano, jog nėra bendradarbiavimo tarp lošėjų, organizatorių, prevencijos politikos įgyvendintojų. Kaip vieną iš priežasčių informantas (I6) nurodo nebuvimą aiškaus požiūrio į lošimų rinką. Išreiškiama nuomonė, jog klesti nelegalus lošimų verslas. Autorės nuomone, ir patiems lošejams derėtų priisimti atsakomybę už savo neteisėtus poelgius. Neturėtų būti užkraunama atsakomybė vien verslo organizatoriams ir valstybei.

Apibendrinant, pasigendama aiškaus požiūrio į azartinių lošimų rinką. Verslo siekiamybė kuo didesnis pelnas, lošėjui patenkinimas savo poreikių, valstybei kuo didesnės pajamos į biudžetą. Trūkstama komunikavimo tarp lošimų organizatorių, lošėjų ir institucijų. Valstybė turėtų skatinti vykdyti socialiai atsakingą lošimų politiką. Visuomenė turi žiūrėti atsakingai į lošimus, organizatoriai teikti skaidrias paslaugas. Reikalingas glaudus bendradarbiavimas tarp visų šių grupių.

[214] Petras Navikas, *supra note:3*, 26.

Siekiant išsiaiškinti ekspertų nuomonę dėl azartinių lošimų organizatorių socialinės atsakomybės, klausiama: ***„Kokia turėtų būti lošimų verslo organizatorių socialinė atsakomybė"?*** *(9 lentelė)*

9 Lentelė. Kokia turėtų būti lošimų verslo organizatorių socialinė atsakomybė

Kategorija	Subkategorija	Autentiški teiginiai
Lošimų verslo organizatorių socialinė atsakomybė	Valstybės monopolis	I2: *„ <...>Mano nuomone, lošimų organizavimas dėl jų keliamos socialinės grėsmės, turėtų būti valstybės monopoliu."*
	Pagalba lošėjui. Iniciatyvos.	I3: *„ <...> matant, kad lošėjas lošia jau ne pramogai, t.y. daug laiko arba kasdieną ir t.t. <...> kad vykdytų pastoviai mokymus savo darbuotojam..." <...>internetiniame puslapyje apskelbtų visą informaciją kas yra pavojingas lošimas, kaip jį atpažinti ir t.t."* I4: *„<...> Reiškia turi įsitraukti į prevencines veiklas, turi siūlyt iniciatyvas... <...> ir tada pasistengti investuoti maksimumą, kad tų probleminių dalykų Lietuvoj nebūtų."* I6: *„<...> yra iniciatyvos, kurios nukreiptos ar į sportą ar į dar kažką... <...> ta pati veikla, susijusi su žmonėm, kurie gali turėti problemų arba susidurti su tam tikrom rizikom. <...> su dabartiniu reguliavimu to padaryti yra praktiškai neįmanoma."*
	Atsakomybės, įstatymo laikymasis.	I5: *„<...> tai reklamas ir kasdieną paremia ten ką nors, bet visumoj atsakomybė ko gero turėtų būti netgi didesnė jeigu yra kažkokios socialinės pasekmės, dėl to yra sunku įrodyti, tai vat mano galva, kad būtent socialinė atsakomybė turėtų būti didesnė visom prasmėm."* I7: *„<...> laikytis įstatymo, bent jau derinti jų atsakomybę, išreiškiant nuomonę priimant įstatymus."* I8: *„<...> lošimų verslo socialinė atsakomybė turėtų prasidėti nuo įstatymų laikymosi, o ne bandymo visaip kaip juos „apeiti"... <...> imtis socialinių iniciatyvų".*

Lentelė sudaryta darbo autorės, remiantis informantų atsakymais

Teiraujantis nuomonės dėl organizatorių socialinės atsakomybės, respondentas (I2) teigdamas, kad dėl grėsmės, kuri gali būti sukelta nuo lošimų veiklos, mano, jog ši veikla turėtų būti valstybės monopoliu. Kitas respondentas (I3) siūlo, jog galėtų būti etikos kodeksas su tam tikrais įsipareigojimais, kurių būtu privalu laikytis. Kaip teigiama tą pasiekti įstatymiškai sudėtinga, kadangi

egzistuoja didelis pasipriešinimas iš interesų grupių. Dėl visų galimų problemų verslui siūloma įsitraukti į prevencines veiklas, siūlyti iniciatyvas, laikytis įstatymų, sąlygų, susitarimų, ir žinoma jausti atsakomybę. Siūloma vykdyti mokymus darbuotojams, kad šie gebėtų atpažinti pavojingą lošimą.

Informantas (I4) sukritikuoja bendrovių rėmimus sporto mokyklai teigdamas, jog tai yra priešingai ne rėmimas, o savo verslo reklamavimas, kada mokykloje dalyviai reklamuoja lažybų bendroves, dėvėdami reklaminius marškinėlius. Respondento (I5) nuomone, verslas dažniausiai neprisiima jokios atsakomybės, verslo organizatorių socialinė atsakomybė turėtų būti gerokai didesnė.

Remiantis verslo atstovų teigimu, jog dėl reguliavimo netobulumo, lošimų bendrovės yra apribotos imtis tam tikros socialinės iniciatyvos, pvz.: esamiems klientams siųsti žinutę su nuoroda, kur būtų visa informacija apie prevenciją. Tokiu atveju būtų traktuojama kaip skatinimas lošti.

Apibendrinant, lošimų organizatoriams įstatymu nustatyti reikalavimai vykdyti veiklą sąžiningai ir socialiai atsakingai. Dauguma respondentų pritaria verslo organizatorių socialinei atsakomybei, sutariama, jog ta atsakomybė turi būti didesnė. Ir kaip daugelis informantų pasisakė, verslas turėtų įsitraukti į prevencines veiklas, siūlyti įvairias iniciatyvas, būti socialiai atsakingi už klientą, už jo artimuosius, už valstybę. Deja, dėl apriboto reguliavimo organizatoriai ne visais atvejais gali tai vykdyti.

4.2.3. Azartinių lošimų organizavimo apribojimai

Poskyryje analizuojami lošimų organizavime taikomi apribojimai, vertinamos visą parą prieinamos lošimų paslaugos visuomenei, teiraujamasi informantų nuomonės, kurios lošimų rūšys yra pavojingiausios.

Siekiant įvertinti dabartinius azartinių lošimų organizavimo apribojimus, informantų prašyta atsakyti į klausimą: ***„Kaip vertinate galiojančius azartinių lošimų organizavimo apribojimus"?*** *(10 lentelė)*

10 Lentelė. Azartinių lošimų organizavimo apribojimai

Kategorija	Subkategorija	Autentiški teiginiai
Azartinių lošimų organizavimo apribojimai	Apribojimai nepakankami.	I1: *„<...> Blogai. Jau minėjau, jog tai labai palanku nelegalioms bendrovėms."* I2: *„<...> Ribojimai tik teoriniai."* I6: „*<...> organizavimo apribojimų, tiesą pasakius, iš esmės praktiškai jų kaip ir nėra <...> kas liečia pačią veiklą, apribojimų nėra... <...> apribojimai yra labiausiai susiję su reklama..."* I7: *„<...> Keli ribojimai yra. Apeiti galima visus*

		draudimus ar užblokavimus yra 15-os minučių reikalas.“ I8: *„<...> internetu vykstančius lošimus labai sudėtinga kontroliuoti, ir apribojimai tampa ganėtinai abejotini...*
	Per daug leistinos reklamos.	I3: *<...> šiandien dienai yra tikrai per daug tos leistinos reklamos... <...> ir jis prieinamas ir vaikams ir prieinamas ir tiems lošėjams, kurie turi problemų...“* I7: *<...> jeigu kalbant apie reklamos draudimą, tai manau, kad tai priėjo kraštutinumą.. <...> skatinimo neturėtų būti.“* I4: *„<...> ir vėlgi dėl apribojimų, dėl reklamos vaikams ir paaugliams, jos gali kelti smalsumą bereikalingą.“*
	Apribojimų pagrįstumas.	I3: *„<...> pakankamai neblogai...<...> yra priimta labai nemažai įstatymo projektų, kurie orientuoti į lošėjo apsaugą.“* I4: *„<...> aš manau, jeigu jie buvo priimti kaip įstatymo pataisos, sakykim reiškias jie buvo reikalingi. <...> visi, kurie veikia būtent apribojimai, jie yra pagrįsti, na ne patys prisigalvojam, tos iniciatyvos kyla iš visuomenės, iš bendruomenių. Teigiamai.“* I6: *„<...> kaip mes vertinam tarkim amžiaus ribojimą, labai teigiamai.“*
	Didesnės kontrolės poreikis.	I5: *„<...> Aš manyčiau, kad būtų galima dar labiau apriboti... <...> Galbūt didesnė kontrolė lankantis įstaigose, galbūt dar amžių riboti, nes kuo didesnė kontrolė lošiančiųjų...“* *I8: „<...> į lošimo namus patenka asmenys ir neturintys tam tinkamo amžiaus..“*

Lentelė sudaryta darbo autorės, remiantis informantų atsakymais

Analizuojant respondentų vertinimus dėl galiojančių azartinių lošimų organizavimo apribojimų, gauti dauguma atsakymų panašūs, vertinami negatyviai. Pateikta argumentų, jog ribojimai yra tik teoriniai, jie yra nepakankami, ir tai sudaro palankias sąlygas plėtoti veiklą nelegalioms bendrovėms. Yra apstu galimybių, naudojantis tam tikromis nuorodomis, patekti į nelegalią erdvę, ir lošti ten nepilnamečiams. Informantas (I7) mano, kad atėmus galimybę bendrovėms viešint savo teikiamas paslaugas, visi pasitrauks į šešėlinę rinką, juolab: *„<...> nelegalioje rinkoje, organizuojant žaidimus, tuos žaidėjus, kurie žaidžia ten, na tose svetainėse, kur negalima to daryti pagal mūsų įstatymus, ten duodami ir bonusai ir prizai, ir yra įvairios skatinimo priemonės“.*

Neigiamai atsiliepiantys apie ribojimus, informantai pasisako dėl reklamos skleidimo. Informanto (I6) teigimu: *„<...> visi skundžiasi kiek ir kokios baisios yra azartinių lošimų reklamos.* "*<...> bėda ta, kad reguliavimas yra toks, kad visos bendrovės gali skelbti tris dalykus. <...> Sugriežtėjus reguliavimui jos tiesiog tapo dar bjauresnės... <...> ir dar labiau atkreipiančios dėmesį..*" Iš kitos pusės žiūrint, kiekviena reklama skatina smalsumą, ji yra prieinama tiek vaikams, tiek nepilnamečiams, tiek asmenims, kurie turi problemų dėl lošimų. Informanto (I3) įžvalgomis leistinos reklamos kiekis ir dažnumas yra per didelis.

Esamus apribojimus dėl amžiaus ribojimo, kontrolės didinimo, informantai (I3), (I4) vertina teigiamai. Išreikšta nuomonė, kad priimti nauji įstatymo projektai reikalingi, kurie orientuoti į lošėjų apsaugą, jog skatinimo lošti neturėtų būti, vertinami teigiamai. Informanto (I5) nuomone, lošimus būtų galima dar stipriau apriboti, pradedant nuo dalyvavimo loterijoje, dar labiau didinti ir kontroliuoti lošėjų amžių. Informanto (I8) teigimu jog ir neturintys tinkamo amžiaus, asmenys patenka į lošimų namus. Lošimų įstatymo 10 straipsnyje išdėstyti visi taikomi lošimų organizavimo draudimai ir apribojimai.[215]Atliekant šį tyrimą, informantai daugiausia dėmesio skyrė asmenų amžiaus ir reklamos skleidimo ribojimams.

Apibendrinant, taikomi amžiaus, reklamos apbribojimai vertintini teigiamai. Siekiant apsaugoti visuomenę, ypatingai vaikus ir nepilnamečius, kontrolė lošimų paslaugų įstaigose turėtų būti dar griežtesnė. Dalyvavime loterijose ir lošimuose asmenų amžių rekomenduojama didinti, nes vyresniame amžiuje asmenys pasižymi stipresniu emocijų valdymu. Šiandieninėje viešojoje erdvėje skelbiamos reklamos yra labai daug, kas gali kelti smalsumą, skatinti įsitraukimą į lošimų veiklą. Reklamos dažnumas ir prieinamumas daro didelę įtaką visuomenei ir formuoja nuostatas, ji turėtų būti leidžiama atsakingai. Siekiant sumažinti įtrauktį pažeidžiamiausių visuomenės grupių, valdžios institucijoms rekomenduojama griežtinti nelegalių bendrovių veiklos kontrolę.

Teiraujantis: ***„Kaip vertinate visą parą prieinamas lošimų paslaugas?"*** siekiama sužinoti informantų nuomonę apie neribojamą paslaugų tiekimą. *(11 lentelė)*

11 Lentelė. Visą parą prieinamos lošimų paslaugos

Kategorija	Subkategorija	Autentiški teiginiai
Visą parą prieinamos lošimų	Socialinių rizikų augimas.	I2: *„<...> Sukelia dideles socialines rizikas."* I4: *„<...> na iš probleminio lošimo pusės, kad visąlaik sudaryta galimybė lošiančiajam prieit ir*

[215] „Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas" *supra note:1.*

paslaugos		*tenkintis.“*
	Negatyvus vertinimas.	I5: „<...> *Visą parą blogai.“* I3: „<...> *Blogai, tik nežinau kaip tą apriboti.“* I4: „<...> *na – neigiamai į tai žiūriu.“*
	Nėra būdų sustabdyti 24 valandas teikiamų paslaugų.	I6: *„<...> LPT atlieka labai daug užsienio svetainių blokavimų... <...> mokyklinio amžiaus asmuo moka apeiti tuos ribojimus ir prisijungti ten, kur jiems reikia.“* I3: *„<...> kaip padaryti kad nebūtų galima... <...> yra įvairių būdų kaip apeiti blokavimus... <...> greičiausiai tik padaugėtų lošiančiųjų nelegaliose svetainėse.“* I7*: „<...> ko valstybė vis dar nenori pripažinti, labai lengvai pasiekiama nelegali rinka.“* I1: *„<...> Šito sustabdyti neįmanoma, kai nevaldomai dirba nelegalios bendrovės Lietuvoje, nes jei mes kažką ribojam, padarom gerą darbą jiems.“*
	Teigiamas vertinimas.	I4: <...> *na jeigu tai yra pramoga - kodėl gi ji neturėtų būti teikiama. Galbūt pariboti šiek tiek, gal ne visą parą vis dėlto.“*

Lentelė sudaryta darbo autorės, remiantis informantų atsakymais

Sparčiai besiplečiančios šiuolaikinės technologijos suteikia galimybę lošimo paslaugas gauti 24 valandas per parą. Dėl didelio interneto prieinamumo, vyriausybėms būtų iššūkis bandyti apriboti tiek antžmenines, tiek nuotolines paslaugas. Vertinant informantų atsakymus dėl visą parą pasiekiamų lošimų paslaugų, atsakiusieji (I2), (I3), (I4) ir (I5), vertina blogai, teigdami, jog žiūrint iš probleminės pusės, yra suteikta galimybė bet kada gauti tas paslaugas, ir tai sukelia dideles socialines rizikas. Į šią galimybę neigiamai žiūri ir kiti informantai, teigdami, kad nėra galimybių tai pakeisti. Keletas informantų teigia, jog šalyje veikia daug nelegalių internetinių bendrovių, ir jeigu mes bandytume riboti legalių bendrovių veiklą, informanto (I1) teigimu: „<...> *mes kažką ribojam, padarom gerą darbą jiems“.* Pastarajam pritaria informantas (I3): *„<...> yra įvairių būdų kaip apeiti blokavimus... <...> greičiausiai tik padaugėtų lošiančiųjų nelegaliose svetainėse“.* LPT svetainėje pateikiama informacija, kad mūsų šalis Europos kontekste pasižymi net 200 procentų padidėjusiais blokuojamų domenų skaičiais 2021 metais, palyginus su 2019 metų skaičiumi. Pagirtina tai, kad LPT taikomi domenų ir mokėjimų blokavimai pakankamai efektyvūs ir kompleksiški, palyginus juos su kitomis ES šalimis.[216] Deja, informato (I6) teigimu: *„<...> LPT atlieka labai daug užsienio svetainių blokavimų...*

[216] „Informacinės sistemos modelis – saugesnei elektroninei erdvei ir nelegalioms lošimų svetainėms blokuoti” *Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*, žiūrėta 2022 m. vasario 12 d.,

<...> mokyklinio amžiaus asmuo moka apeiti tuos ribojimus ir prisijungti ten, kur jiems reikia“. Visgi turime lengvai pasiekiamą nelegalią rinką.

Informanto (I4) požiūris į visą parą prieinamas paslaugas nuolankesnis, jis teigia, kad žmonės turi teisę pramogauti kaip nori, jeigu tai nekelia žalos jiems ar aplinkai. Informanto nuomone, paslauga galbūt šiek tiek turėtų būti paribojama.

Apibendrinus informantų atsakymus, galime teigti, kad LPT deda dideles pastangas blokuodama nelegalias svetaines, kaip pastebėjome iš teikiamų duomenų, pasiekta gerų rezultatų. Nors daugumos informantų požiūriu visą parą prieinamos paslaugos vertinamos neigiamai, drausti ar riboti tai būtų beprasmiška. Netgi bandant riboti antžemines paslaugas, nebūtų pasiektas norimas rezultatas, kadangi Lietuvoje yra nemažai nelegaliai nuotolines lošimų paslaugas teikiančių užsienio bendrovių, kuriose loštų lošėjai, esant ribojimams. Minėtu atveju gaunamos lėšos nutekėtų į šešėlinę rinką.

Siekiant išsiaiškinti, kurios lošimų rūšys kelią didžiausią riziką, informantams pateiktas klausimas: ***„Kurios azartinių lošimų rūšys turėtų būti griežčiau reglamentuojamos”?*** *(12 lentelė)*

12 Lentelė. Azartinių lošimų rūšys, kurios turėtų būti griežčiau reglamentuojamos

Kategorija	Subkategorija	Autentiški teiginiai
Azartinių lošimų rūšys, kurios turėtų būti griežčiau reglamentuojamos.	Visos lošimų rūšys vienodai pavojingos.	I1: *„<...> Šiai dienai visos azartinių lošimų rūšys supanašėjo ir skirtingi reglamentavimai yra beprasmiai (ypač internete), bet šiaip aktyviausia veikla yra kazino.“* I2: *„<...> Visos rūšys. <...> lošimų organizavimas dėl jų sukeliamos socialinės grėsmės turėtų būti valstybės monopoliu.“* I3: *„<...> jeigu žiūrėtume iš probleminio lošimo pozicijos, jos visos yra, na, kaip čia pasakyt, su rizikos laipsniu.“* I6: *„<...> visos turi būti reglamentuojamos vienodai griežtai...“* I7: *„<...> Ar reikia griežtint reguliavimą - taip... <...> išskyrimas kvepia protestu, protestas šalia korupcijos, kol vienus paliko, kitus uždraus.“* I8: *„<...> priklausomybės vystosi nuo to pačio dirgiklio.. <...> jaunesnio amžiaus asmenys yra priskiriami didesnei rizikos grupei dėl savo pažeidžiamumo“.*
	Siūlymas griežtinti	I5: *„<...> pirmiausia- internetinis lošimas- tai yra*

https://lpt.lrv.lt/lt/naujienos/informacines-sistemos-modelis-saugesnei-elektroninei-erdvei-ir-nelegalioms-losimu-svetainems-blokuoti

	reglamentavimą internetiniams lošimams.	*silpnoji vieta... <...> internetinius visus būdais sunku kontroliuoti.“* I4: „*<...> tai vėlgi mokslas teigia, kad mažiau atraktyvūs ir skatinantys įsitraukimą yra loterijos... <...> yra esmė kuo trumpesnis laikas nuo rezultato iki laiko pastatymo iki rezultato gavimo, tuo didesnė rizika yra įsitraukti, nes yra mažai laiko pailsėti, pagalvot... <...> didžiausią įtrauktį turi tie visi elektroniniai įrenginiai, čia kalbu apie lošimo automatus apie reiškiasi lošimus internetu... <...> tiek audialinė, tiek vizualinė stimuliacija ji vyksta, dėl to įtrauktis didesnė.“*

Lentelė sudaryta darbo autorės, remiantis informantų atsakymais

Šiai dienai Lietuvos įstatyminėje bazėje išskiriamos skirtingos lošimų rūšys. Nors azartinių lošimų rūšys iš esmės skiriasi socialine rizika, jų parametrai nustatyti kiek skirtingai, o dauguma reikalavimų tiek nuosaikiems, tiek ir agresyviems lošimams yra vienodi. Informanto (I2) siūlymu dėl keliamos rizikos, lošimų organizavimas turėtų būti valstybės monopoliu. Tiek (I2), (I3), (I6), (I7) informantai pasisako už griežtesnį reglamentavimą, visas lošimų rūšis laiko pavojingomis. Kaip mažiausiai pavojingos buvo išskirtos loterijos, nors psichiatro J. Fugalio teigimu, Lietuvos valstybei vertėtų pripažinti, kad visgi ir momentinės loterijos turėtų būti priskirtos azartiniams lošimams. „Vilmorus“ tyrimas teigia, kad loterijos mūsų šalyje nelaikomos grėsme, nors užsienio šalyse, priklausomybė nuo lošimų atskirai neiškiriama kaip nuo loterijų.[217]

Kaip sunkiai sukontroliuojamus, informantai įvardijo internetinius lošimus. Informanto (I4) įžvalgomis, kuo trumpesnis laiko tarpas praeina nuo statymo iki rezultato gavimo, tuo rizika yra didesnė. Taip pat teigiama, jog labiausiai skatina įsitraukti elektroniniai įrenginiai, nes vyksta tiek vizualinė, tiek audialinė stimuliacija.

Apibendrinimui, remiantis informantų išreikštomis nuomonėmis, visos azartinių lošimų rūšys yra pavojingos. Visos rūšys turėtų būti reglamentuojamos griežtai, ypatingai internetinėje erdvėje. Vienam asmeniui didesnius impulsus gali kelti viena lošimų rūšis, kitam kita. Dėl pažeidžiamumo, jaunesnio amžiaus asmenys yra priskiriami didesnei rizikos grupei.

[217] „Memorandumas dėl lošimų ir loterijų rinkos tendencijų ir reguliavimo“ *supra note:117.*

4.2.4. Galimybės mažinti socialinius neigiamus padarinius nuo priklausomybės azartiniams lošimams

Poskyryje autorė teiraujasi respondentų kokias jie mato galimybes, azartinių lošimų galimiems neigiamiems padariniams mažinti. Kokia verslo ateitį mato informantai.

Pateiktas klausimas: ***„Kokios priemonės būtų efektyviausios, siekiant sumažinti azartinių lošimų neigiamas pasekmes?"*** *(13 lentelė)*

13 Lentelė. Efektyviausios priemonės azartinių lošimų neigiamų pasekmių mažinimui

Kategorija	Subkategorija	Autentiški teiginiai
Efektyviausios priemonės azartinių lošimų neigiamų pasėkmių mažinimui	Visuomenės švietimas.	I3: *„<...> Tai greičiausiai prevencija... <...> tik kalbėjimas apie tai, ir aiškinimas kaip gali būti šita pramoga pavojinga žmogaus gerovei."* I4: *„<...> visuomenės švietimas ir informavimas turi būti labai svarbus... <...> Būtų svarbu prevencija mokyklose, kad nuo mažumės galėtume kalbėtis..."* I5: *„<...> Nelošti, čia yra pačios efektyviausios, tada ir neigiamų pasekmių nebūna."* I7: *„<...> taip, žmonės pralošia pinigus. Žmonės turi priklausomybę, tai viena yra švietimas, antra kontroliavimas nelegalios rinkos būtinai...turintiems priklausomybę, reikia juos gydyt, reikia padėt."* I8: *„<...> pati efektyviausia ir apčiuopiamą naudą duodančios priemonės tai prevencija".*
	Valstybinis azartinių lošimų monopolis.	I2: *„<...> Valstybinis azartinių lošimų monopolis. Neigiamų pasekmių neįmanoma pašalinti. Valstybė galėtų susirinkti daugiau pinigų kovai su minėtomis pasekmėmis."*
	Dėl reprezentatyvių tyrimų trūkumo neįmanoma įvertinti.	I6: *„<...> Lietuvoje nėra atliktas nei vienas reprezantyvus kokybinis ar kiekybinis tyrimas. Kokio masto problema iš tikrųjų yra... <...>kai mes nežinom konkrečių problemų, mes negalim ir parinkti tų priemonių..."* I7: *„<...> pirma reikia žinot kiek tokių žmonių... <...> nežinom problemos masto."*

Lentelė sudaryta darbo autorės, remiantis informantų atsakymais

Atlikus informantų atsakymų analizę, kokios efektyviausios priemonės azartinių lošimų neigiamų pasekmių mažinimui, autorė pastebi, jog dažniausiai informantų įvardijama prevencija, kalbėjimas, švietimas, kuo dažnesnis informacijos skleidimas kaip ir kuo azartinių lošimų veikla gali būti grėsminga. Taip pat informantas (I4) priduria, jog skleisti žinias vertėtų dar mokyklose vaikams, taip

formuojant tinkamas nuostatas. Taip pat sukritikuojama, jog Lietuvoje yra taupoma socialinės reklamos skaičiumi, paskaitų skaičiumi. Ypatingai reikia atkreipti dėmesį, kad specialistų, lektorių nepakankama.

Informantas (I2) teigdamas, jog remiantis dabartiniu reglamentavimu, didžioji dalis gauto pelno iš lošimų paslaugų verslo atitenka organizatoriams, o valstybei, palyginus su sukeliama žala, lieka tik maža dalis simbolinių mokesčių. Neigiamų pasekmių eliminuoti neįmanoma, taigi informanto siūlymu, azartinių lošimų verslas turėtų būti valstybės monopoliu. Informantas (I1) manydamas, kad Lietuvoje stokojama realios pagalbos, teigia, kad būtina „<...> pagalba patologiniams lošėjams realiai, o ne ant popieriaus".

Respondentai (I6) ir (I7) vieningai pritaria, kad pirmiausia turėtų būti atliekami reprezentatyvūs tyrimai, kuriais remiantis būtų galima išmatuoti tikslų problemos mastą. Nors lošimai įteisinti 2001 - aisiais metais, per daugiau nei 20-imt metų Valstybė neturi realiai duomenimis pagrįstos informacijos kiek iš tikrųjų turime patologinių asmenų. Kadangi neturime nei vieno reprezentatyvaus, pagrįsto atlikto tyrimo, negalime žinoti kokio masto pasekmes ir problemas turime. Nežinant tikslių ir konkrečių problemų, negalime parinkti ir efektyviausių priemonių jų sprendimui. Tęsiant temą apie efektyviausių priemonių lošimų grėsmėms mažinti parinkimą, informantas (I7) priduria, kad: *„<...> kuo tu labiau griežtini, spaudi legalią rinką, tuo geriau yra nelegaliai rinkai",* pasikartodamas siūlo šviesti visuomenę, kontroliuoti nelegalią rinką, ir jau turintiems priklausomybę, teikti psichologinę pagalbą ir gydymą.

Apibendrinant, pastebėtina, trūkstama efektyvių priemonių lošimų neigiamoms pasekmėms mažinti. Siūloma stipriau kontroliuoti nelegalią rinką. Pastebima, kad informantų nuomonės vieningos, jog visuomenės švietimas, informacijos skleidimas visomis įmanomomis priemonėmis yra efektyviausias būdas, siekiant mažinti galimas neigiamas pasekmes. Taip pat manoma, kad pirmiausia turi būti atlikti reprezentatyvūs tyrimai, remiantis pasaulyje pripažinta metodika, tokia kaip DSM ar kt., nusakančios tikslius problemos duomenis. Turėdami tikslią statistiką, galėtume apibrėžti priemonių reikalingumą ir efektyvumą, dėl lošimų atsiradusių neigiamų padarinių sprendimui.

Paskutiniuoju klausimu siekiama sužinoti kokią lošimų verslo viziją mato informantai. Pateiktas klausimas *: **„Kokią matote azartinių lošimų verslo ateitį Lietuvoje?"** (14 lentelė)*

14 Lentelė. Azartinių lošimų verslo ateitis Lietuvoje

Kategorija	Subkategorija	Autentiški teiginiai
Azartinių lošimų verslo ateitis	Konkretesnis požiūris, reguliavimas.	I6: *„<...> Na valstybė turės vienaip priimti sprendimus, kaip jie mato šito verslo buvimą ar nebuvimą... <...> kol yra paklausa, tol bus ir*

Lietuvoje		*pasiūla, tai verslas, manau bus dar labiau sureguliuotas ir noriu, kad tas reguliavimas būtų paremtas protingais, racionaliais sprendimais.“* I7: *„<...> kad tai yra pramoga ir tą turi pasiekti tiek organizatoriai, kartu su valstybe, turi susitart, pirma valstybė turi pasakyt, kaip jinai mato tą rinką. Kad organizatoriui būtų aišku. Ta etiketė, kuri uždėta, ji veda į tokią priešpriešą, tokią nuolatinę įtampą ir tai nieko gero nesukuria.“* I1: *„<...> Priklauso nuo politikų ir reguliavimo kokybės, nežinom ką jie dar gali sugalvoti ir kaip bandys pažaboti pinigų nutekėjimą į nelegalias bendroves“.*
	Nuotolinės rinkos plėtra.	I4: *„<...> Didžioji dalis pereis į internetą“...*
	Minimizuoti nukentėjusiųjų skaičių.	I3*: „<...> Turėtų būti reguliuojamas kuo toliau nuo probleminio lošimo“.* I4: *„<...> manau reikėtų pasirūpinti vartotojo apsauga, kad vartotojas galėtų save limituoti... <...> galbūt kažkada atsiras būdų, priemonių, kad asmuo su mažomis pajamomis neturėtų galimybės pralošti daug, arba galėtų pralošti tam tikrą sumą.“* I5: *„<...> Na, mes turim daryti viską, kad Lietuvoj nuo šito verslo būtų kuo mažiau nukentėjusių, tai būtų labai gera misija, ir tai būtų galima siekti visais būdais, pradedant prevencija, švietimu, ribojimais, aiškinimais, pagalba ir tada ko gero bus viskas teigiama.“*

Lentelė sudaryta darbo autorės, remiantis informantų atsakymais

Atsakymų duomenys atskleidžia, jog žiūrint į ateitį, informantai tikisi aiškesnio valdžios požiūrio į lošimų verslą. Informantas (I6) viliasi lošimų veiklos reguliavimo, paremto racionaliais, protingais sprendimais. Lietuvoje lošimų rinka dar labai jauna, manoma, kad kol bus paklausa, tol egzistuos ir pasiūla, rinkoje išliekant tik atsakingiausiai paslaugas teikiančioms organizacijoms. Dauguma pasisakiusiųjų nemano, jog verslas pasitrauktų iš rinkos. Informanto (I6) įžvalgomis: “*<...> tas kelias, norint išvegti problemų būtų greičiausias – uždrausti šitą verslą, aš netikiu, kad tai įvyks, nes vis dėlto gyvenam demokratijoj, laisvoj visuomenėj, ir ką – tada reikėtų labai daug dalykų uždrausti, kurie gali sukelti riziką.“* Informanto (I5) teigimu: “*<...> nepritariančių arba yra skeptiškai žiūrinčių į azartinius lošimus seime yra daugiau negu azartiškų rėmėjų… <...> vis tiek kažkokia forma lošimai buvo, yra ir bus, tikrai*”. Netgi ir uždraudus, gyvuojant internetinei erdvei, visuomenė rastų būdų kaip naudotis tuo kitur. Lošimai turėtų būti traktuojami kaip pramoga, kaip laisvalaikio leidimas. Informanto (I3)

nuomone: *„turėtų artėti visas reguliavimas azartinių lošimų verslo link to, kad jis būtų kuo toliau tuo daugiau orientuotas į pramoginį lošimą”.* Informantas (I4) viliasi, jog Lietuvoje galėtų atsirasti priemonių: „<...> *kad asmuo su mažomis pajamomis neturėtų galimybės pralošti daug…”* Visais būdais turi būti didinamas informuotumas apie galimus pavojus, kad būtų kuo mažiau priklausomų ir nukenčiančių žmonių nuo šios veiklos.

Apibendrinant, azartiniai lošimai gyvuoja labai seniai. Lošimų rinka plečiasi, didžioji dalis verslo perėjusi į internetinę erdvę. Tikimasi aiškesnio reguliavimo ir požiūrio į lošimų verslą iš valdžios institucijų. Viliamasi, kad bus griežčiau sukontroliuotos nelegaliai veiklą vykdančios bendrovės. Kad būtų kuo mažiau nukentėjusių asmenų nuo azartinių lošimų paslaugų, informuotumo didinimu, švietimu, ribojimais, prevencija ir pagalba siūloma skleisti kuo plačiau informaciją apie galimas pasekmes visuomenei.

Apibendrinant atlikto tyrimo rezultatus, išryškėjo, kad 2001metais įteisinti azartiniai lošimai tikslu, siekiant legalizuoti šešėlyje vykstančią veiklą. Nuo to laiko azartinių lošimų rinka sparčiai išsiplėtė tiek antžeminėje, tiek elektroninėje erdvėje. Augant azartinių lošimų pasiūlai, auga ir jų paklausa. Tuo pačiu auga ir skaičius priklausomų nuo azartinių lošimų asmenų. Lenkijoje valsybėje yra ribojamas lošimų paslaugų skaičius, atsižvelgiant į kiekvienos savivaldybės gyventojų skaičių.

Azartiniai lošimai laikomi legalia pramoga, subjektyviu asmens pasitenkinimu, laisvalaikio praleidimo būdu. Žvelgiant iš teigiamos pusės - dėka lošimų verslo valstybės biudžetas papildomas pajamomis, turtinama visuomenė, sukuriamos darbo vietos, remiama kultūra, sportas, vykdomos labdaringos akcijos. Kaip teigia A. Grebliauskas ir kt., kada lošimai lyginami su kitomis apmokamomis laisvalaikio paslaugomis, turime nepamiršti vieno aspekto, jog azartiniai lošimai gali būti žalingi sveikatai, ir grėsmingi visuomenei, taigi šis faktas neturi būti ignoruojamas valdžios institucijų.[218] Analizuojant azartinių lošimų neigiamą įtaką, visi tyrimo dalyviai vieningai pritaria, kad azartiniai lošimai gali sukelti priklausomybę. Turint priklausomybės problemą, asmenims atsiranda įvairūs emociniai sunkumai, žmonės prasiskolina, skiriasi šeimos, atsiranda vagystės, melas, nelegalūs lošimai, dėl priklausomybės asmuo gali ryžtis nusikaltimui (sukčiavimui, vagystei), nukenčiama nuo šešėlinės ekonomikos, pinigų plovimo rizikos. Belgijoje, siekiant geriau apsaugoti žaidėjus, nustatytos

[218] Artūras Grėbliauskas, Samoilas Kacas, Aidas Petrošius, Linas Sesickas, *supra note: 59,* 17

taisyklės, pavyzdžiui, jokių išmokamų premijų, nustatyti lošimo limitai (iki 500 eurų vienam žaidėjui per savaitę).[219]

Atlikto tyrimo metu išryškėjo esamos spragos dabartiniame azartinių lošimų reguliavime. Lošimų reguliavimas įvardijamas kaip nenuoseklus. Dabartinis įstatymas sulaukė kritikos ir dėl per dažnai vykdomos šios veiklos reklamų transliacijos, kas gali įtakoti įsitraukimą į lošimus. Dėl griežto lošimų veiklos reguliavimo azartinių lošimų reklamų turinys yra bauginantis ir dar labiau atkreipiantis dėmesį. Kiekviena reklama skatina smalsumą, prieinama tiek vaikams, tiek asmenims, turintiems problemų dėl lošimų. Reguliavimas daugiau orientuotas ne į lošiančiųjų asmenų apsaugą, o į siekį kuo daugiau surinkti pajamų biudžetui iš lošimų verslo. Sudarytos sąlygos veikti nelegaliai veiklai. Lengvai apeinami ribojimai lankytis nelegaliose svetainėse, kur yra skatinama lošti, suteikiant įvairius prizus ir kt. skatinimo priemones. Lietuvoje pasigendama aiškaus požiūrio į lošimų verslą iš politikų pusės, trūkstama aiškios vizijos kaip azartinių lošimų veikla traktuojama, suprantama: ar kaip pramoga, ar kaip sveikatai žalinga veikla. Neigiamų pasekmių eliminuoti neįmanoma, taigi vieno informanto siūlymu, kaip daugelyje kitų šalių, azartinių lošimų verslas turėtų būti valstybės monopoliu. Siūloma, jog galėtų egzistuoti organizatoriams skirtas etikos kodeksas su tam tikrais įsipareigojimais, kurių būtu privalu laikytis. Kalbant apie loterijas, psichiatro J. Fugalio teigimu, Lietuvos valstybei vertėtų pripažinti, kad visgi ir momentinės loterijos turėtų būti priskirtos azartiniams lošimams. „Vilmorus“ tyrimas teigia, kad loterijos mūsų šalyje nelaikomos grėsme, nors užsienio šalyse, priklausomybė nuo lošimų atskirai neiškiriama kaip nuo loterijų, tačiau ir loterijose galima pralošti dideles sumas ir įsitraukti į tai. Nors azartinių lošimų rūšys iš esmės skiriasi socialine rizika, jų parametrai nustatyti kiek skirtingai, o dauguma reikalavimų tiek nuosaikiems, tiek ir agresyviems lošimams yra vienodi. Informantai pasisako už griežtesnį reglamentavimą, visas lošimų rūšis laiko pavojingomis. Vienam asmeniui didesnius impulsus gali kelti viena lošimų rūšis, kitam kita. Dėl pažeidžiamumo, jaunesnio amžiaus asmenys yra priskiriami didesnei rizikos grupei. Kaip sunkiai sukontroliuojamus, informantai įvardijo internetinius lošimus. Labiausiai skatina įsitraukti elektroniniai įrenginiai, nes vyksta tiek vizualinė, tiek audialinė stimuliacija. Netgi ir uždraudus lošimų veiklą, gyvuojant internetinei erdvei, visuomenė rastų būdų kaip naudotis lošimų paslaugomis kitur.

Priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos politika - tai valstybinės valdžios sprendimai ir veiksmai, siekiant reguliuoti azartinius lošimus ir teikti pagalbą nuo šių lošimų priklausomiems

[219] „The Gaming Commission protects the players“ *supra note:99.*

asmenims. Analizuojant vykdomą priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencinę politiką, matome, jog pagrindinė institucija, kuri užsiima priklausomybės nuo lošimų prevencija, yra LPT. Prevenciniais plakatais, stendais viešojoje erdvėje, socialine reklama per radiją, televiziją, internetinėse svetainėse, siekiama atkreipti visuomenės dėmesį, jog lošimai ne tik pramoga, bet gali suteikti ir neigiamų pasekmių. Socialinė reklama yra vertinama kaip viena efektyviausių informacijos skleidimo priemonių. Keletas informantų pamini, kad skirtas tam tikras laikas socialinių reklamų transliacijoms ir per televiziją, ir radiją yra nepakankamas. Kai kurios institucijos, sveikatos psichikos specialistai kviečiasi pravesti paskaitas azartinių lošimų tema LPT specialistus. Minėtais būdais LPT informuoja visuomenę ir skatina lošti atsakingai. Deja specialistų, lektorių, turinčių kompetencijos priklausomybių nuo lošimų srityje, nepakanka. Sudarytos sąlygos patiems lošėjams pateikti prašymą dėl savęs apribojimo lošti. Deja, nėra toliau domimasi kaip sekasi tam asmeniu, kuris teikė prašymą save apriboti nuo lošimų, ar jam nereikalinga tolimesnė pagalba. Sukritikuojama informacija, kuri yra viešojoje erdvėje, lauko stende, komentuojant, jog tą informaciją surasti sudėtinga. Manoma, jog neesama patirties kaip vykdyti prevencijos politiką, kaip informuoti zmones. Lietuvoje neesama jokios visuomeninės organizacijos, atstovaujančios lošėjų interesus.

Remiantis dabartiniu reglamentavimu, didžioji dalis gauto pelno iš lošimų paslaugų verslo atitenka organizatoriams, o valstybei, palyginus su sukeliama žala, lieka tik maža dalis simbolinių mokesčių. Manoma, kad verslas dažniausiai neprisiima jokios atsakomybės, verslo organizatorių socialinė atsakomybė turėtų būti gerokai didesnė. Susipriešina LPT ir verslo atstovų nuomonės. Pastarieji teigia, jog siekta rodyti iniciatyvas kartu įgyvendinti tam tikrus projektus, siekiant didinti informacijos sklaidą dėl probleminio lošimo, deja pasigesta partnerystės lošimo verslo subjektų su priežiūros institucija. Remiantis verslo atstovų teigimu, dėl reguliavimo netobulumo, lošimų bendrovės yra apribotos imtis tam tikros socialinės iniciatyvos, pvz.: esamiems klientams siųsti žinutę su nuoroda, kur būtų visa informacija apie galimą žalą, kaip atpažinti besiformuojančią problemą nuo lošimų, apie prevenciją ir t.t. Tokiu atveju būtų traktuojama kaip skatinimas lošti, kas yra draudžiama įstatymiškai. Kritikos LPT pateikė informantas, teigdamas, jog asmenims, turintiems priklausomybę ir lošiantiems nelegaliai, pagalba visai neteikiama.

Kaip išdėstyta Įsakymo[220] veiksmų plane II-ajame skirsnyje, 18 punkte teigiama, jog iš valstybės biudžeto lėšų finansuojamų stacionarinio psichosocialinio gydymo paslaugų mastas labai menkas.

[220] „Įsakymas dėl priklausomybės ligų gydymo ir žalos mažinimo priemonių prieinamumo ir kokybės gerinimo 2021-2024 metų veiksmų plano patvirtinimo, 2021 m. rugpjūčio 13 d. Nr. V-1855“ *supra note:212*.

Informanto manymu, ne tik stacionariai, bet ir ambulatoriškai turėtų būti prieinamas pilnas paketas galimybių gauti reikalingą paramą būtent nuo priklausomybės azartiniams lošimams tiek dideliuose, tiek mažesniuose miestuose.

Priklausomybės ligos sunkiai pagydomos ir tai sudaro dideles išlaidas tiek asmeniui, tiek valstybei. Lietuvos piliečiams ir užsienio šalių piliečiams, turintiems nuolatinį leidimą gyventi ir dirbti Lietuvoje PSDF lėšomis finansuojamos paslaugos yra nemokamos. Norint gauti šias paslaugas, reikalingas pirminės sveikatos priežiūros įstaigos siuntimas. Mokamos paslaugos siūlomos, jei pacientas nori gauti paslaugas anonimiškai arba jei pacientas nori dažniau hospitalizuotis pvz., po nemokamos hospitalizacijos per 6 mėnesius.

Būtent elgesio priklausomybių problemoms dėmesio yra skiriama per mažai. Galima manyti, kad Priklausomybių ligų centras vis dar rūpinasi tik alkoholio, tabako, narkotikų problemomis, o azartinių lošimų problemos lieka nuošalyje. Taip pat sukritikuojama, jog Lietuvoje yra taupoma socialinės reklamos skaičiumi, paskaitų skaičiumi. Informantas įvardija ir finansavimo stoką, komentuodamas jog prevenciniais dalykais rūpinasi tik LPT, o SAM turėtų skirti dėmesio, deja jo nėra.

Neesama bendradarbiavimo tarp LPT ir verslo atstovų. LPT turėtų griežčiau reaguoti į įvykdytus nusižengimus. Vertindami LPT veiklą iš teigiamos pusės, respondentai mano, jog ši įstaiga atlieka didelį darbą teikiant informaciją apie lošimus, jų galimas grėsmes, vykdant prevencines priemones. Taip pat tarnyba atlieka svarbų vaidmenį blokuojant nelegaliai veikiančias lošimų bendroves. Tokiu būdu norima apsaugoti ne tik vartotojų interesus, bet ir sudaryti sąlygas, kad iš lošimų surenkami pinigai pasiektų valstybės biudžetą, o ne nelegalios nuotolinių lošimų veiklos vykdytojus. LPT bendradarbiauja su įvairiomis institucijomis, prisideda prie LR įstatymų, bei kitų teisės aktų, susijusių su lošimų veikla reguliavimo. Institucija bendradarbiauja su užsienio šalių partneriais, dalijasi patirtimi, remiasi kitų šalių praktika.

Atlikus informantų atsakymų analizę, kokios efektyviausios priemonės azartinių lošimų neigiamų pasekmių mažinimui, autorė pastebi, jog dažniausiai informantų įvardijama prevencija - kalbėjimas, švietimas kuo ankstesniame amžiuje, kuo dažnesnis informacijos skleidimas kaip ir kuo azartinių lošimų veikla gali būti grėsminga. Informantai vieningai pritaria, kad pirmiausia turėtų būti atliekami reprezentatyvūs tyrimai, kuriais remiantis būtų galima išmatuoti tikslų problemos mastą. Nors lošimai įteisinti 2001 - aisiais metais, per daugiau nei 20 - imt metų valstybė neturi realiai duomenimis pagrįstos informacijos kiek iš tikrųjų turime patologinių asmenų. Kadangi neturime nei vieno

reprezentatyvaus, pagrįsto atlikto tyrimo, negalime žinoti kokio masto pasekmes ir problemas turime. Nežinant tikslių ir konkrečių problemų, negalime parinkti ir efektyviausių priemonių jų sprendimui.

IŠVADOS

1. Azartiniai lošimai - tai žaidimai, abipusės lažybos pagal nustatytą reglamentą, kai dalyviai savo noru rizikuoja netekti įmokėtos sumos. Azartinių lošimų rūšys: A ir B kategorijos automatai, stalo lošimai, bingas, totalizatorius, lažybos, nuotoliniai lošimai. Veikla priskirtina prie laisvalaikio pramogos, nešančios ekonominę naudą valstybei. Kai kuriems asmenims ši pramoga gali pasireikšti priklausomybe, kuri sukelia asmenines, socialines, ekonomines, teisines pasekmes. Patologinis potraukis azartiniams lošimams - tai asmens impulsų valdymo sutrikimas, TLK sąraše žymimas kodu F63.0. Be to, lošimai ir lažybos priskiriami prie problemų, susijusių su gyvenimo būdu, ir žymimi kodu Z72.6.

2. Priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencija - tai būdai, kuriais siekiama užkirsti kelią galimai žalai kol ji nepasireiškusi, susilpninti lošimų sukeltas komplikacijas, trukmę ir neigiamą poveikį asmeniui bei visuomenei. Priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos politika - tai valstybinės valdžios sprendimai ir veiksmai, siekiant reguliuoti azartinius lošimus ir teikti pagalbą nuo šių lošimų priklausomiems asmenims.

3. Azartinių lošimų padėties analizė rodo, kad kuo didesnis azartinių lošimų paslaugų prieinamumas, tuo didesnis įsitraukimas. Nors azartinių lošimų prevencijos politikai Lietuvoje skiriamas nemažas dėmesys, tačiau LPT teikiamais duomenimis, didėja prašymų neleisti lošti ir dalyvauti nuotoliniuose lošimuose, skaičius.

4. Lietuvoje Azartinių lošimų įstatymas priimtas 2001 m. gegužės 17 d. 2016 metais ALĮ pakeitimu įteisinti nuotoliniai lošimai. Įstatymo analizė rodo, kad azartinių lošimų reguliavimas Lietuvoje yra sukoncentruotas į griežtus bei dažnai nepagrįstus, perteklinius, neefektyvius ribojimus, taip trukdant plėtoti legalų verslą ir sukuriant sąlygas socialiai rizikingiausių nuotolinių neribotų statymų lošimų (tame tarpe ir nelegalių) klestėjimui. Susidaro galimybės pinigų plovimui ir sukčiavimui. Loterijų sektorius Lietuvoje, skirtingai nei kitose šalyse, priklauso ne valstybiniam, o privačiam sektoriui. Loterijos nėra niekaip ribojamos, jos yra prieinamos ir nepilnamečiams.

5. Valstybinę lošimų ir loterijų organizavimo priežiūrą vykdo LPT prie LR finansų ministerijos. LPT įsteigta 2012 m. kovo 1 d. LPT dalyvauja rengiant LR įstatymus bei kitus teisės aktus, susijusius su azartinių lošimų reguliavimu, prižiūri ir kontroliuoja azartinių lošimų rinką, teikia prevencinę pagalbą lošėjams, jų artimiesiems, rūpinasi lošėjų teisių apsauga bei visuomenės švietimu, tvarko asmenų, pateikusių prašymus neleisti lošti duomenis, bendradarbiaudama su kitomis institucijomis,

įgyvendina valstybės politiką lošimų srityje. LPT blokuoja nelegalias lošimų svetaines ir čia pasiekia neblogų rezultatų.

6. Didžioji dalis ambulatorinių konsultacijų, skirtų gydyti patologinį potraukį azartiniams lošimams turinčius asmenis, teikiama RPLC. Priklausomybėmis nuo lošimų sergantys asmenys susiduria su dideliais gydymo paslaugų įkainiais, kurie ne visada finansuojami iš PSDF bei kompleksinės pagalbos trūkumu dėl didelių gydytojų ir kitų specialistų darbo krūvių. Specializuotų stacionarių paslaugų finansavimas bei teikimas ir kitose mažesnių savivaldybių ASPĮ, turinčiose licencijas teikti priklausomybių ligų gydymo paslaugas, užtikrintų šių paslaugų didesnį ir efektyvesnį prieinamumą. Priklausomybės ligoms, susijusioms su patologiniu potraukiu į azartinius lošimus, teikiama nepakankamai dėmesio. Trūksta atitinkamų priklausomybių diagnostikos ir gydymo metodų, taip pat specialistų kompetencijos.

7. Atlikus kokybinį tyrimą paaiškėjo, jog azartinių lošimų rinkoje trūksta valdžios institucijų bendro sutarimo dėl rinkos reglamentavimo. Stebimas nelegalios rinkos augimas. Didelė azartinių lošimų reklamos sklaida viešojoje erdvėje skatina įsitraukimą į lošimų veiklą, formuoja nuostatas lošti. LPT atstovas teigia, jog lošimų organizatoriai tik vykdo prievoles, nerodo jokių iniciatyvų prevencijos klausimais, o verslo atstovai teigia, jog jų prevencinės iniciatyvos gali būti traktuojamos kaip skatinimas lošti ir dėl to kaltina neaiškias įstatymo formuluotes.

8. Efektyviausi būdai, siekiant mažinti azartinių lošimų sukeltas neigiamas pasekmes: plačiau šviesti visuomenę, skleisti informaciją, raginti lošėjus suvokti lošimų pavojų, skatinti verslo organizatorius prisiimti didesnę socialinę atsakomybę, tobulinti psichologų rengimą priklausomų asmenų konsultavimui, teikti prieinamas konsultavimo ir gydymo paslaugas, užtikrinti pakankamą gydymo paslaugų finansavimą, didinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą, griežčiau kontroliuoti nelegalią veiklą, didinti ribojimus leidžiamos reklamos skleidimui, labiau kontroliuoti lošiančiųjų amžių.

9. Informantų manymu, turime susitaikyti su tuo, kad azartiniai lošimai niekada neišnyks. Informantai vieningai teigia, kad realus socialinis lošimų poveikis Lietuvoje dėl informacijos ir periodinių moksliškai pagrįstų tyrimų stokos negali būti objektyviai įvertintas. Vieno informanto nuomone, azartinių lošimų organizavimas dėl jų keliamos socialinės grėsmės turėtų būti valstybės monopoliu.

PASIŪLYMAI

Politikams – tobulinti azartinių lošimų reguliavimą, orientuojant į lošėjų apsaugą, o ne į ekonominę naudą. Siekiant apsaugoti visuomenę, ypač vaikus ir nepilnamečius, dalyvaujančių lošimuose ir loterijose asmenų amžių rekomenduojama didinti. Lošimų reklama turėtų būti skleidžiama atsakingai ir kiek įmanoma būti apribota. Teisės aktais numatyti verslo organizatoriams privalomą nuostatą periodiškai dalyvauti prevencinėse probleminių lošėjų atpažinimo programose.

Lošimų Priežiūros Tarnybai - siekiant sumažinti pažeidžiamiausių visuomenės grupių įtrauktį, griežtinti nelegalių internetinių bendrovių veiklos kontrolę, griežtinti bausmes tiek nelegalios paslaugos vykdytojams, tiek vartotojams. Inicijuoti įstatymo pataisas, suteikiant teisę verslo organizatoriams labiau įsitraukti į prevencines veiklas.

Finansų Ministerijai – bendradarbiauti su verslo organizacijomis, atsižvelgti į jų nuomonę, kuriant prevencines priemones. Skirti papildomą finansavimą pakankamam visuomenės informavimui apie galimas grėsmes nuo priklausomybės lošimams ir prieinamiems pagalbos būdams užtikrinti.

SAM – perimti tvarkyti registro „nenoriu-lošti“ duomenis ar perduoti SAM pavaldžiai institucijai, kad asmenys, turintys priklausomybę, gautų reikalingą ir nenutrūkstamą pagalbą. Sudaryti sąlygas gauti ne tik stacionarią, bet ir ambulatorinę kvalifikuotą pagalbą ir gydymą ne tik didžiuosiuose miestuose, bet ir mažesniuose.

Lošimų verslo organizatoriams – organizuoti veiklą kuo atsakingiau lošėjo atžvilgiu. Didinti socialinę atsakomybę, periodiškai vykdyti priklausomybės atpažinimo mokymus darbuotojams, prisidėti prie prevencinių projektų kūrimo finansiškai.

Mokslininkams, studentams – norint nustatyti tikslų azartinių lošimų poveikio mastą visuomenei, tikslinga periodiškai atlikti reprezentatyvius tyrimus, remiantis pasaulyje pripažinta DSM metodika ar kt.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Moksliniai šaltiniai

1. Alan, Littler, Järvinen-Tassopoulos Johanna „Online Gambling, Regulation, and Risks: A Comparison of Gambling Policies in Finland and the Netherlands“ *Journal of Law and Social Policy* 30, 6 (2018) 99 – 129 https://www.researchgate.net/publication/329208782_Online_Gambling_Regulation_and_Risks_A_Comparison_of_Gambling_Policies_in_Finland_and_the_Netherlands
2. Aleknevičienė, Jolanta, Pocienė Aušra, Šupa Maryja. *Kaip parašyti mokslinį rašto darbą?*. Vilnius: VU, 2020.
3. Alex, Price, Hilbrecht, Billi Margo, Rosa „Charting a path towards a public health approach for gamblingharm prevention“ *Journal of Public Health* 29,1 (2021) https://www.researchgate.net/publication/348306119_Charting_a_path_towards_a_public_health_approach_for_gambling_harm_prevention)
4. Arasimavičius, Mantas „Internetinių azartinių lošimų teisinio reguliavimo problemos” *Socialinių mokslų studijos* 2,2 (2009) 299 – 320 file:///C:/Users/37063/Downloads/%23%23common.file.namingPattern%23%23%20(2).pdf
5. Auer, Michael ir Griffiths Mark D. „Gambling Before and During the COVID-19 Pandemic Among Online Casino Gamblers: An Empirical Study Using Behavioral Tracking Data“ *International Journal of Mental Health and Addiction* 20 (2022): 1722 – 1732 https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs11469-020-00462-2
6. Bitinas, Bronislovas, Rupšienė Liudmila, Žydžiūnaitė Vilma. *Kokybinių tyrimų metodologija*. Vilnius: Socialinių mokslų kolegija, 2008.
7. Brodeura, Magaly, Audette-Chapdelainea Sophie, Savard Annie-Claude ir Kairouzc Sylvia „Gambling and the COVID-19 pandemic: A scoping review“ *Progress in Neuro-Psychopharmacology and Biological Psychiatry* 111, 20 (2021): 1-14 https://doi.org/10.1016/j.pnpbp.2021.110389https://doi.org/10.1016/j.pnpbp.2021.110389
8. Bulotaitė, Laima. *Priklausomybių anatomija*. Vilnius: Tyto Alba, 2009.
9. Bulotaitė, Laima ir Mackevič Olegas. *Azartinių lošimų prevencija*. Vilnius: Nacionalinė švietimo agentūra, 2022.
10. Calado, Filipa, Alexandre Joana, Griffiths Mark D. „Prevalence of Adolescent Problem Gambling: A Systematic Review of Recent Research“ *Journal of Gambling Studies* 33 (2017):397–424
11. Challet-Bouju, Gaëlle, Grall-Bronnec Marie, Anaïs Saillard, Juliette Leboucher, Yann Donnio, Morgane Péré, Julie Caillon „Impact of Wagering Inducements on the Gambling Behaviors, Cognitions, and Emotions of Online Gamblers: A Randomized Controlled Study'' *Psychiatry* 17,11 (2020)3-12 https://doi.org/10.3389/fpsyt.2020.593789
12. Dickson, Cheryl, Jeannot Emilien, Peduzzi Fabio, Jean-Félix Savary, Jean-Michel Costes ir Olivier Simon „A New Swiss Federal Act on Gambling: From Missed Opportunities towards a Public Health Approach” *Int J Environ Res Public Health.* 18,12 (2021):1 1– 18 https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8296484/?fbclid=IwAR1DgeaRBGCacHTnEhhaNBSsZjmSRY1RxjuhzWvUMSxCJ2F414nb9zXpPaE
13. Nakken, Craig. *The Addictive Personality: Understanding the Addictive Process and Compulsive Behavior* (Google Commerce Ltd, Simon and Schuster, Second Edition, 2009)
14. Dumbliauskas, Vytautas „Valstybė, rinka ir viešoji politika“ *Politologija* 3,19 (2000): 114 – 139.
15. Dvareckas, Kęstutis, Kymantienė Justina ir Navickas Andrius. *nePasmerkti: Apie priklausomybę, kopriklausomybę ir sveikimo kelią.* Vilnius: Aštuntoji diena, 2019.

16. Gainsbury, Sally M., Brett L. L. Abarbanel, Kahlil S. Philander ir Jeffrey V. Butler „Strategies to customize responsible gambling messages: a review and focus group study“, *BMC Public Health* 18:1381 (2018) 2 – 11. https://doi.org/10.1186/s12889-018-6281-0
17. Gainsbury, Sally M. ir Blaszczynski Alex „Virtual reality gambling: Implications for regulation andgambling disorders” *Gaming Law Review & Economics*, 21,4 (2017)
18. Gaižauskaitė, Inga, Valavičienė Natalija. *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu.* Vilnius, MRU, 2016.
19. Guillou-Landreat, Morgane, Gallopel-Morvan Karine, Lever Delphine, Le Goff Delphine ir Le Reste Jean-Yves „Gambling Marketing Strategies and the Internet: What Do We Know? A Systematic Review” *SYSTEMATIC REVIEW article, Front. Psychiatry*,12 (2021), 1 – 27, https://doi.org/10.3389/fpsyt.2021.583817
20. Hibai, Lopez-Gonzalez, Ana Estévez ir Mark D. Griffiths „Marketing and Advertising Online Sports Betting: A Problem Gambling Perspective” *Journal of Sport and Social* (2017):1 – 17 10.1177/0193723517705545 journals.sagepub.com/home/jss
21. Grėbliauskas, Artūras, Kacas Samoilas, Petrošius Aidas, Sesickas Linas. *Lošimų reguliavimas: tarpdisciplininė azartinių lošimų studija.* Vilnius: Žara, 2008.
22. Jasiukevičiūtė, Toma Z. „Visuomenės sveikata“ *Higienos instituto Sveikatos tyrimų centras*, 2010/3(50)
23. Kardelis, Kęstutis. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. 2-asis pataisytas ir papildytas leidimas.* Kaunas, 2002.
24. Langham, Erika, Thorne Hannah, Browne Matthew, Donaldson Phillip, Rose Judy, Rockloff Matthew „Understanding gambling related harm: a proposed definition, conceptual framework, and taxonomy of harms” *BMC Public Health:* volume 16, number: 80 (2015)
25. Ledgerood, David M, Petry Nancy M, „Psychological experience of gambling and subtypes of pathological gamblers”, 2006 m. September 30, 144 (1): 17–27
26. Lopez-Gonzalez, Hibai, Jimenez-Murcia Susana, Rius-Buitrago Alicia „Do Online Gambling Products Require Traditional Therapy for Gambling Disorder to Change? Evidence from Focus Group Interviews with Mental Health Professionals Treating Online Gamblers“ *Journal of Gambling Studies* 38 (2021): 681–697 https://link.springer.com/article/10.1007/s10899-021-10064-9
27. Lopez-Gonzalez Hibai, Estévez Ana, Griffiths Mark D. „Can low stigma and positive social perception be a problem in sports betting? A focus group study with Spanish bettors undergoing treatment for gambling disorder. Journal of Gambling Studies, Epub ahead of print“ (Springer Science+Business Media, 2018)
28. Limba, Tadas. *Žalioji knyga.* Vilnius: MRU, 2021.
29. Lischer, Suzanne, Steffen Angela, Schwarz Jürg ir Mathys Jacqueline „The Influence of Lockdown on the Gambling Pattern of Swiss Casinos Players”, *Int J Environ Res Public Health*. 18,4 (2021): 1 – 14 https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7922736/
30. Forrest, David „Gambling policy in the European Union: Too many Losers” *FinanzArchiv/Public Finance Analysis* 64, 4, (2008) 540-569 doi:10.1628/001522108X397714
31. Korskaitė, Diana „Viešasis interesas valstybinio reguliavimo požiūriu: sampratos analizė ir formulavimas“ *Ekonomika* 76 (2006).
32. Meiženis, Egidijus, Sondaitė Jolanta „Įsitraukimas į azartinius lošimus skatinančių ir mažinančių veiksnių kokybinė analizė“ *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai* 16, 2 (2015), žiūrėta 2021 m. gegužės 3 d., http://dx.doi.org/10.7220/2029-5820.16.2.6

33. Navaitis, Gediminas „Priklausomybės nuo azartinių lošimų analizė“ *Taikomoji psichologija* Nr. 1 (2018).
34. Navaitis, Gediminas. *Azartas, lošimai, lažybos ir loterijos.* Vilnius: Studija be pykčio, 2018.
35. Navikas, Petras. *Azartinių lošimų priežiūros kronika: dienoraštis.* Vilnius: Atkula, 2006.
36. Pauliukienė, Jolanta. *Santrauka parengta iš V. Žydžiūnaitės ir S. Sabaliausko vadovėlio „Kokybiniai tyrimai. Principai r metodai“ skyriaus „Kokybinių tyrimų etika“*. Vilnius: Vaga, 2017.
37. Peele, Stanton „The Meaning of Addiction, Compulsive Experience and Its Interpretation The Meaning of Addiction: An Unconventional View (1998 edition)” *San Francisco: Jossey-Bass*, 1998 (originally published, MA: Heath, 1985)
38. Pérez, Levi, Rodríguez Aana R., Shmarev Andrey , „Gambling Outlets Location in Urban Areas: A Case Study of Madrid“ *Journal of Gambling Studies* (2021) https://www.researchgate.net/publication/356873632_Gambling_Outlets_Location_in_Urban_Areas_A_Case_Study_of_Madrid
39. Reynolds, Jennifer, Kairouz Sylvia, Ilacqua Samantha, French Martin. Critical Gambling Studies. „Responsible Gambling: A Scoping Review“ *Department of Sociology and Anthropology, Concordia University*:1,1 (2020).
40. Reynolds, Jennifer, Kairouz Sylvia, Ilacqua Samantha, French Martin „Responsible Gambling: A Scoping Review, Critical Gambling Studies“ *Department of Sociology and Anthropology, Concordia University* 1,1 (2020): 23-39
41. Reilly, Christine, Smith Nathan „National Center for Responsible Gaming, The Evolving Definition of Pathological Gambling in the DSM-5, (1997)“, *National center for responsible gaming*, 2013.
42. Rupšienė, Liudmila, Saveljeva Regina, Šutinienė Irena „ESPAD – 2019 Alkoholio ir kitų psichoaktyvių medžiagų vartojimas Lietuvoje“ *ataskaita,* žiūrėta 2022 m. birželio 21 d., https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/ESPAD%202019%20tyrimo%20ataskaita%20LT.pdf
43. Rupšienė, Liudmila. *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija.* Klaipėdos Universitetas, 2007. https://www.researchgate.net/publication/323497804_Kokybiniu_tyrimu_duomenu_rinkimo_metodologija
44. Rizeanu, Steliana, Cognitive-Behavioral Therapy for Gambling Addiction (2018) http://dx.doi.org/10.5772/intechopen.72671
45. Sadauskaitė, Renata „Azartinių lošimų manija“ *Lietuvos bendrosios praktikos gydytojas KMU Visuomenės sveikatos fakultetas*, 9,11 (2007)
46. Skokauskas, Norbertas, Satkevičiūtė Regina, Burba Benjaminas „Patologinio potraukio azartiniams lošimams susibendrinimas su kitais psichikos sutrikimais” *Medicina*, 39, 9 (2003).
47. Schwartz, David G. „Roll the Bones: The History of Gambling” *Journal of Gambling Issues: Issue* 21 (2008)
48. Sondaitė, Jolanta, Meiženis Egidijus „Kokybinė veiksnių, didinančių ir mažinančių įsitraukimą į azartinius lošimus, analizė” *Socialinis darbas* 16,2 (2015):99 – 117 https://www.researchgate.net/publication/287974889_Qualitative_analysis_of_factors_that_increase_and_reduce_involvement_in_gambling
49. Teichert, Thorsten, Gainsbury M. Sally, Mühlbach Cordelia „Positioning of online gambling and gaming products from a consumer perspective: A blurring of perceived boundaries” *Computers in Human Behavior* 10.101 (2017) https://sydney.academia.edu/SallyGainsbury?swp=tc-au-33839406,

50. Trung, Nguyen „Understand and Overcome Gambling Addiction" https://play.google.com/books/reader?id=kHsUDAAAQBAJ&pg=GBS.PT5_80&hl=lt&printsec=frontcover
51. „Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimai, Azartiniai lošimai ir loterijos" *VILMORUS*, žiūrėta 2022 m. birželio 12 d., https://lpt.lrv.lt/lt/administracine-informacija/tyrimai-ir-apklausos
52. Wardle, Heather, Reith Gerda, Dobbie Fiona, Rintoul Angela ir Jeremy Shiffman 5 „Regulatory Resistance? Narratives and Uses of Evidence around Black Market; Provision of Gambling during the British Gambling Act Review" *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18 (2021): 1 – 20 https://doi.org/10.3390/ijerph182111566
53. Williams, Robert J., Rehm Jürgen, Stevens Rhys M. G. „The Social and Economic Impacts of Gambling", žiūrėta 2022 sausio 4 d., http://hdl.handle.net/10133/1286

Teisės ir kiti normatyviniai aktai

54. „Administracinių nusižengimų bylos" Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, žiūrėta birželio 1 d., https://lpt.lrv.lt/lt/teismu-praktika/administraciniu-nusizengimu-bylos
55. „Dėl Azartinių lošimų licencijavimo taisyklių patvirtinimo" TAR, žiūrėta birželio 8 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.CC8D166228EC/bpMsvquFNO
56. „Dėl lošimų priežiūros tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos darbo reglamento patvirtinimo" TAR, žiūrėta birželio 21 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.7B90EC8913F9
57. „Dėl Lošimų priežiūros tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos nuostatų patvirtinimo" TAR, žiūrėta birželio 21 d., https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.271DDC972A7F
58. „Dėl Loterijų licencijavimo taisyklių patvirtinimo" TAR, žiūrėta birželio 8 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0F1A30F53C6E/XSEFzbjWnE
59. „Dėl Lošimo įrenginio tipo tvirtinimo tvarkos patvirtinimo" TAR, žiūrėta birželio 14 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.700B68FA9C17/TAIS_418503
60. „Dėl Lietuvos lošimo įrenginių registro įsteigimo ir Lietuvos lošimo įrenginių registro nuostatų patvirtinimo" TAR, žiūrėta birželio 7 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.3FFBC17F4577/TAIS_217158
61. „Dėl Priklausomybės ligų gydymo ir žalos mažinimo priemonių prieinamumo ir kokybės gerinimo 2021–2024 metų veiksmų plano patvirtinimo" LRS, žiūrėta liepos 15 d.,https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/885d1ad2fc6d11ebb4af84e751d2e0c9?jfwid=-vsw52c7jj
62. „Dėl žinybinio Apribojusių savo galimybę lošti asmenų registro įsteigimo, jo nuostatų patvirtinimo ir veiklos pradžios nustatymo" TAR, žiūrėta birželio 9 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/415c46f0e20111e68503b67e3b82e8bd
63. „Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas" LRS, žiūrėta birželio 11 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b8d908c0215b11e58a4198cd62929b7a
64. „Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas" TAR, žiūrėta birželio 30 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.133562/nMjKrqchym
65. „Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymo 11 straipsnio pakeitimo įstatymas" LRS, žiūrėta birželio 20 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.434531

66. „Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymo Nr. IX-325 15 straipsnio pakeitimo įstatymas“ LRS, žiūrėta birželio 20 d., https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=3ccd92302af911eabe008ea93139d588
67. „Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymo Nr. IX-325 2, 13, 19 ir 20 straipsnių pakeitimo įstatymas“ LRS, žiūrėta birželio 21 d.,
68. „Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymo Nr. IX-325 2, 3, 4, 8, 10, 12, 14, 16, 17, 19, 21, 22, 23, 24, 28 straipsnių pakeitimo, Įstatymo papildymo 8-1, 10-1, 10-2, 10-3 straipsniais ir antruoju-1 skirsniu įstatymas“ LRS, žiūrėta birželio 18 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/15847900051a11e5a0edd66091ee4d78 https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=ed32aea04ae711e4a8328599cac64d82
69. „Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymo 2, 3, 5, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 19, 21 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas“ TAR, žiūrėta liepos 3 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.171175
70. „Lietuvos Respublikos loterijų įstatymas“ TAR, žiūrėta birželio 14 d.,https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.E90A0DD29952/iJSuHEykSF
71. „Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas“ LRS, žiūrėta birželio 11 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.41300/tYMzAWVqSq
72. „Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas“ TAR, žiūrėta birželio 10 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.817CC58C1A54/qTNechciUg
73. „Lošimų priežiūros tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 2019 metų veiklos ataskaita“, žiūrėta birželio 28 d., https://lpt.lrv.lt/uploads/lpt/documents/files/ataskaitaversija.pdf
74. „Lošimų priežiūros Tarnybos prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos 2020 metų veiklos ataskaita 2021-02-08 Nr. IVL-151”
75. „Lošimų priežiūros tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 2021 metų veiklos ataskaita 2022 – 0202 – 24 Nr. IVL – 307“ žiūrėta birželio 27 d., https://lpt.lrv.lt/uploads/lpt/documents/files/LPT%202021%20METU%20ATASKAITA_2022-02.pdf
76. „Lietuvos Vyriausiojo Administracinio teismo 2013 m. gegužės 2 d. nutartis administracinėje byloje (Nr. A-143-656-13)“ ETEISMAI, žiūrėta 2022 birželio 19 d., https://eteismai.lt/byla/42467501694467/A-143-656-13
77. „Įsakymas dėl priklausomybės ligų gydymo ir žalos mažinimo priemonių prieinamumo ir kokybės gerinimo 2021-2024 metų veiksmų plano patvirtinimo, 2021 m. rugpjūčio 13 d. Nr. V-1855“, žiūrėta 2022 liepos 11 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/885d1ad2fc6d11ebb4af84e751d2e0c9
78. „Probleminio lošimo prevencijos priemonių įgyvenimo planas“ 2019 m. sausio 23 d. pasitarimo sprendimo (protokolo Nr. 4, 3 klausimas) priedas, žiūrėta liepos 12 d.
79. „2022–2030 m. plėtros programos valgytojos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo plėtros programos pagrindimas“ žiūrėta 2022 m. spalio 21 d., file:///C:/Users/37063/Downloads/P_pagrindimas+2022+01+11.pdf

Specialioji literatūra

80. „About 6% of Latvia‘s population have gambling problems“ *Latvian Public Broadcasting,* 2020 m. lakpričio 5 d., https://eng.lsm.lv/article/society/society/about-6-of-latvias-population-have-gambling-problems.a380570/?fbclid=IwAR0sucwn5hLjtJ21wkNuYh6Bw5wWCSN_jhAOceAg33VqYXsSLFCZWPU6CKQ

81. „A Brief History of Gambling“ žiūrėta 2022 vasario 22 d., https://medium.com/edgefund/a-brief-history-of-gambling-a7f46dbf4403
82. „Apribojusių savo galimybę lošti asmenų registras“ *Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*, žiūrėta 2021 m. lapkričio 22 d., https://lpt.lrv.lt/lt/apribojusiu-savo-galimybe-losti-asmenu-registras
83. „Azartiniai lošimai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje” *baltiško tikėjimo ir kultūros forumas*, žiūrėta 2022 gegužės 11 http://baltai.lt/kulturos_forumas/viewtopic.php?f=76&t=767&sid=361b29482c097bb02c832a6ec1469ace
84. „Azartinių lošimų ir didžiųjų loterijų rinka 2022 m. I pusmetį“ *Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*, žiūrėta 2022 m. spalio 12 d., https://lpt.lrv.lt/lt/naujienos/azartiniu-losimu-ir-didziuju-loteriju-rinka-2022-m-i-pusmeti
85. „Dėl parlamentinio tyrimo, kuris įvertintų lošimų ir loterijų rinkos reguliavimo ir priežiūros valstybinių įstaigų veiklą, padariusią esminę žalą valstybės biudžetui ir viešajam interesui“ *Nacionalinė lošimų ir žaidimų verslo asociacija*, žiūrėta liepos 1 d., https://www.losimai.eu/wp-content/uploads/2021/11/NLZVA_Rastas-valdybai-su-priedais_202204.pdf?fbclid=IwAR0FLGyW2H6tUaRQshywGKRop5lx3JXF1a0aOepoHxO6w5P2hlSfTRtnrl4
86. Dynowski, Piotr ir Stelmachowski Andrzej „The Gambling Law Review: Poland“ *Bird & Bird*, žiūrėta 2021 m. gruodžio 29 d., https://thelawreviews.co.uk/title/the-gambling-law-review/poland
87. „History“ , žiūrėta 2022 balandžio 30 d., https://www.britannica.com/topic/gambling/History
88. „Fun and games germanys gambling problem“ žiūrėta 2021 m. gruodžio 29 d., https://www.handelsblatt.com/english/politics/fun-and-games-germanys-gambling-problem/23581590.html?ticket=ST-2677160-76BaXmeR7gXGv6jE2Fua-ap3
89. Gabnys, Andrius „The Gambling Law Review: Latvia“ *Gabnys Law Firm*, žiūrėta 2021 m. birželio 7 https://thelawreviews.co.uk/title/the-gambling-law-review/latvia
90. Gabnys, Andrius „The Gambling Law Review: Estonia“ *Gabnys Law Firm*, žiūrėta 2021 m. gruodžio 27 https://thelawreviews.co.uk/title/the-gambling-law-review/estonia
91. „Gambling Disorder“ *American psichiatric assosiation*, žiūrėta 2022 m. birželio 14 d., https://www.psychiatry.org/patients-families/gambling-disorder
92. „Gaming disorder: Its delineation as an important condition for diagnosis, management, and prevention“ žiūrėta 2021 m. rugsėjo 14, https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/28816494/
93. „Gambling Addiction: Stats, Symptoms, and Treatment Options“ *PSYCOM*, žiūrėta 2021 m. liepos 26 d., https://www.psycom.net/drug-alcohol-addiction-treatment/gambling-addiction
94. „Gambling laws and regulations Switzerland“ *ICLG*, žiūrėta 2022 m. vasario 17 d., https://iclg.com/practice-areas/gambling-laws-and-regulations/switzerland
95. Harrison, Robin „Austria to establish new gambling authority in regulatory overhaul“ *iGB* 2021 vasario 24 d., https://igamingbusiness.com/austria-to-establish-new-gambling-authority-in-regulatory-shake-up/
96. Hofmann, Joerg, Spitz Matthias, Herpich Roman ir Straimer Nikolai „The Gambling Law Review: Germany“ *Melchers Rechtsanwälte*, žiūrėta 2021 m. gruodžio 29 d., https://thelawreviews.co.uk/title/the-gambling-law-review/germany?fbclid=IwAR0emBFUkyrnX_YqI4MKPUFGkM4LIsXve46lxxcA2VPwMXxgevqPBgAwBsc
97. „Informacinės sistemos modelis – saugesnei elektroninei erdvei ir nelegalioms lošimų svetainėms blokuoti” *Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*, žiūrėta 2022

m. vasario 12 d., https://lpt.lrv.lt/lt/naujienos/informacines-sistemos-modelis-saugesnei-elektroninei-erdvei-ir-nelegalioms-losimu-svetainems-blokuoti
98. „In review: licensing and taxation of gambling activities in Estonia“ *Lexology*, žiūrėta 2021 m. gruodžio 11 https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=0f2343ec-d994-42cd-b2e3-db5965c06ab8
99. „Kas yra liga?“, žiūrėta 2022 birželio 2 http://www.e-vaistine.lt/negalavimai
100. „Kas yra priklausomybė nuo lošimo?“ *Vadybos ir psichologijos institutas*, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 24 d., http://www.vipinstitutas.lt/concrete/index.php/veiklos/psichologinis-konsultavimas/kas-yra-priklausomyb-nuo-lo-imo/?fbclid=IwAR0prChUp5aVS0ff_BNwHQ0T9OOOEzRrjm-wJqLLTSUD2S9tJoKs8ihjTqw
101. „Kas yra priklausomybė?“ *Krikščioniškas žurnalas apie Dievą ir jo pasaulį*, žiūrėta 2022 m. birželio 21 https://www.prizme.lt/zurnalas/?p=1159
102. „Kaip nepralošti gyvenimo“, žiūrėta 2021 rugsėjo 18 d., https://lsveikata.lt/komentarai/kaip-nepralosti-gyvenimo-11356
103. „Kaip pasikeitė lietuvių požiūris į lošimus ir loterijas?“ *Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*, žiūrėta 2022 kovo 1 d., https://lpt.lrv.lt/lt/naujienos/kaip-pasikeite-lietuviu-poziuris-i-losimus-ir-loterijas žiūrėta
104. „Kazino salonai Lietuvoje“ žiūrėta 2022 m. liepos 3 d., https://casinolithuania.net/kazino-salonai-lietuvoje/
105. „Kompleksiškos europinės internetinių lošimų sistemos kūrimas” *Europos Komisijos Komunikatas*, žiūrėta 2022 m. birželio 19 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012DC0596&from
106. „Kontaktai“ *Respublikinis priklausomybių ligų centras*, žiūrėta spalio 12 d., https://www.rplc.lt/en/kontaktai/
107. „Leidimų žurnalas“ *Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*, žiūrėta 2022 liepos 13 d., https://lpt.lrv.lt/lt/losimu-organizatoriai/leidimu-zurnalas
108. „Lietuvio lošėjo portretas: jaunas, azartiškas ir linkęs nutylėti pasekmės“ *Nebenoriu lošti,* žiūrėta 2021 m. spalio 19 d., https://nebenoriu-losti.lt/2019/10/22/lietuvio-losejo-portretas-jaunas-azartiskas-ir-linkes-nutyleti-pasekmes/
109. „Lietuvoje vis dar nežinome, ar lošimai yra auganti problema“ *Lietuvos Respublikos Seimas,* žiūrėta 2022 m. spalio 12 d., https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35403&p_k=1&p_t=274943&fbclid=IwAR0I4Xoi7a37JUFjJtywhWrTP61KEw-3WtCuYI75ie4VmFE6R2vnUJ2V7n4
110. „Lošimų priežiūra Lietuvoje – kiek užaugome per 20 metų? I dalis” *Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*, žiūrėta birželio 19 d., https://lpt.lrv.lt/lt/naujienos/losimu-prieziura-lietuvoje-kiek-uzaugome-per-20-metu-i-dalis
111. „Lošimų ir loterijų rinka Lietuvoje 2021 metais augo“ *Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos,* žiūrėta 2022 m. balandžio 16 d., https://lpt.lrv.lt/lt/naujienos/losimu-ir-loteriju-rinka-lietuvoje-2021-metais-augo
112. „Lošimų priežiūros tarnybos atstovai Seimo priklausomybių prevencijos komisijos posėdyje“ *Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*, žiūrėta birželio 29 d., https://lpt.lrv.lt/lt/naujienos/losimu-prieziuros-tarnybos-atstovai-seimo-priklausomybiu-prevencijos-komisijos-posedyje
113. „Lošimų rinkos Lietuvoje apžvalga: „Žalioji knyga 2021““ *Nacionalinė lošimų ir žaidimų verslo asociacija* (2021) 1 – 55.

114. Melanie, Porter „Estonia to Tackle Gambling Addiction among Populace“ *Gambling News*, 2020 m. gruodžio 6, https://www.gamblingnews.com/news/estonia-to-tackle-gambling-addiction-among-populace/?fbclid=IwAR31inCJQI6hVwGzQQM5J6t8qTWlgoOg7To46aPteJziygVo_d69sOnMHZw
115. „Memorandumas dėl lošimų ir loterijų rinkos tendencijų ir reguliavimo“ *lošimai.eu*, žiūrėta 2022 balandžio 15 d., https://www.losimai.eu/memorandumas-del-losimu-ir-loteriju-rinkos-tendenciju-ir-reguliavimo/
116. Nicolina, Jeric „8 Gambling Statistics & Facts You Can Bet On“ *Lifestyle, Health & Fitness Magazine*, žiūrėta 2022 m. birželio 23 d., https://moderngentlemen.net/gambling-statistics/?fbclid=IwAR30FkpouuE-iKQLJF9VFb9hV3dFtsaNHaFHmdbYLTOuy3b03kohN0JTg4U
117. „Nuotoliniai lošimai” *Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos,* žiūrėta 2021 m. gruodžio 23 d., https://lpt.lrv.lt/lt/losimu-organizatoriai/leidimu-zurnalas/nuotoliniai-losimai
118. „National Violence Against Women Prevention Research Center“, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 29 d., https://mainweb-v.musc.edu/vawprevention/policy/definition.shtml
119. „Online gambling in the EU“ *Europos Komisija*, žiūrėta 2021 m. spalio 11 https://ec.europa.eu/growth/sectors/online-gambling_lt?fbclid=IwAR1WOW0I83tJpSOcpCtw3R-IMOVLRknzLgBh3y2_rRdTe74ISgZjKJka7M0
120. „Patologinis potraukis azartiniams lošimams“ *Neuromeda*, žiūrėta 2021 rugsėjo 18 d., https://www.neuromedicina.lt/patologinis-potraukis-azartiniams-losimams/
121. González, de Castejón Paula ir Lobato Alberto „The Gambling Law Review: Spain” *DLA Piper*, žiūrėta 2021 m. gruodžio 27 https://thelawreviews.co.uk/title/the-gambling-law-review/spain
122. Dynowski Piotr, Bird Partner ir Bird „Poland: overview of key changes to gambling law“ *Gamespectrum*, 2011 m. birželio 28 d., https://www.gamespectrum.bg/?page=home&cat=gaming-tourism&id=172
123. Harrisonas, Robinas „Survey estimates 670,000 problem gamblers in Spain“ *iGB*, 2020 gruodžio 15 d., https://igamingbusiness.com/survey-estimates-670000-problem-gamblers-in-spain/
124. „Poland Gambling Laws“ *GamblingSites*, žiūrėta 2022 m. vasario 1 d., https://www.gamblingsites.org/laws/poland/
125. Vlaemminck, Philippe, Verbeke Robbe „The Gambling Law Review: Gambling and European Law“ *LowReviews*, žiūrėta 2021 m. sausio 21, https://thelawreviews.co.uk/title/the-gambling-law-review/gambling-and-european-law?fbclid=IwAR1MKgNLB7GfVjeNifuMamG9GIDIbgLSXhuRmAFb2PzmRJLjvxnhxEKCgFw
126. „Priklausomybė nuo lošimo“ žiūrėta birželio 25 d., https://pagalbasau.lt/priklausomybes/priklausomybe-nuo-losimo/
127. „Prevencinės programos, jų vieta mokyklos gyvenime“ *Švietimo ir mokslo ministerija*, Švietimo aprūpinimo centras 11, 9 (133) (2015) 3.
128. Rapani C., Kotanko J „The Gambling Law Review: Austria” *Rapani*, žiūrėta 2021 m. gruodžio 30 d., https://thelawreviews.co.uk/title/the-gambling-law-review/austria
129. „Reglamentai“ *Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos,* žiūrėta 2022 m. balandžio 3 d., https://lpt.lrv.lt/lt/losimu-

organizatoriai/reglamentai?fbclid=IwAR0S0b2a_I80bq8Vpd0uaqKzUi-q-umg-R_uyMwb-fnbUSmPFgBqus1M6oY
130. „Regulation of Games of Chance“ *Federal Ministry Respublic of Austria*, žiūrėta 2021 m. gruodžio 30 d., https://www.bmf.gv.at/en/topics/taxation/regulation-of-games-of-chance.html
131. „Situacija Lietuvos lošimų ir loterijų rinkoje 2021 rugsėjo 1 dienai“ Lošimai.eu, žiūrėta 2022 m. liepos 13 d., https://www.losimai.eu/wp-content/uploads/2021/11/situacija-losimu-rinkoje-2021-09-01.pdf
132. Sruoga, Valius „Priklausomybė – labai sunki liga“ *8 diena*, žiūrėta 2021 m. rugojūčio 2 d., https://8diena.lt/2016/07/01/valius-sruoga-priklausomybe-labai-sunki-liga/
133. Stern, Avi „ Gambling regulations in Europe“ *Jerusalem Post*, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 13, https://www.jpost.com/special-content/gambling-regulations-in-europe-679330
134. „Struktūra“ *Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos,* žiūrėta birželio 27 d., https://lpt.lrv.lt/lt/struktura-ir-kontaktai/struktura
135. „Svaigalai ir azartiniai žaidimai“ , žiūrėta 2021 m. vasario 12 d., http://www.nitaigauracandra.lt/lt,svaigalai-ir-azartiniai-zaidimai
136. „UK gambling addiction much worse than thought, says survey“ *Guardian*, žiūrėta 2022 m. birželio 25 d., https://www.theguardian.com/uk-news/2020/may/19/uk-gambling-addiction-yougov-research?fbclid=IwAR0DtAScoC2n2APbS_tZ8vP9UJP-rvkt7NM-3h5i57UvCZUCdDKk74fjRzY
137. „The Gaming Commission protects the players“ *Gaming Commission*, žiūrėta 2022 m. balandžio 27 d., https://www.gamingcommission.be/en/protection-of-players
138. „Психология игровой зависимости“, *Козлов Владимир Васильевич*, žiūrėta 2022 vasario 2 d., https://www.labirint.ru/books/263929/
139. „TLK Kodai“ *Ligų kodai pagal TLK-10*, žiūrėta 2022 m. gegužės 14 d., https://tlk-kodai.lt/F63.0.html
140. Virginijus, Daukšys „Azartinių lošimų teisinis reguliavimas Lietuvoje ir Europos Sąjungoje“, *Lietuvos Respublikos Seimas*, žiūrėta 2022 m. birželio 11, https://www.lrs.lt/sip/getFile3?p_fid=4118
141. Wardle, Heather, Reith Gerda, Langham Erika, Rogers Robert D. „Gambling and public health: we need policy action to prevent harm“, žiūrėta 2022 m. sausio 19 d., https://www.bmj.com/content/365/bmj.l1807
142. „5 – eri metai – tiek sukako apribojusių savo galimybę lošti registrui“, žiūrėta 2022 m. birželio 12 d., https://nebenoriu-losti.lt/2022/05/02/5-eri-metai-tiek-sukako-apribojusiu-savo-galimybe-losti-registrui/

Skačkauskienė, D. „*Priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos politika*“. Sveikatos politikos ir vadybos magistro baigiamasis darbas. Darbo vadovas – Doc. dr. Vytautas Dumbliauskas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Viešojo valdymo ir verslo fakultetas, 2022. 107 psl.

ANOTACIJA

Darbą sudaro keturios dalys. Pirmoje dalyje aptariama azartinių lošimų, priklausomybės, prevencijos, prevencijos politikos samprata, trumpai apžvelgiama azartinių lošimų situacija kai kuriose užsienio šalyse. Antroje dalyje apžvelgiama azartinių lošimų situacija Lietuvoje. Aptariamas lošėjų, verslo organizatorių ir priklausomybės nuo azartinių lošimų mastas. Trečioje dalyje apžvelgiama lošimų įstatymo raida, teisinis reglamentavimas, aptariamos pagrindinės įstatymo nuostatos, priklausomybės nuo lošimų prevencijos politikos srityje, nuotolinių lošimų teisinis reglamentavimas, Lošimų priežiūros tarnybos veikla, aptariami priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos ir pagalbos būdai. Ketvirtoje dalyje aprašomas priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos politikos kokybinis Lietuvoje tyrimas. Pateikiami gauti rezultatai, išvados ir rekomendacijos, naudotos literatūros sąrašas.

Reikšminiai žodžiai: *azartiniai lošimai, kompulsyvus lošimas, priklausomybė nuo azartinių lošimų, prevencija, socialinė atsakomybė, prevencijos politika, Lošimų priežiūros tarnyba, nuotoliniai lošimai, reguliavimas.*

Skačkauskienė, D. „*Gambling addiction prevention policy”*. Master's thesis in Health Policy and Management. The research supervisor - Doc. dr. Vytautas Dumbliauskas Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Public Administration and Business, 2022. 107 pages.

ABSTRACT

The work consists: the thesis consists of four parts. The first part discusses the concept of gambling, addiction, prevention, prevention policy, and briefly reviews the gambling situation in some foreign countries. The second part reviews the gambling situation in Lithuania. Gamblers, business operators and the extent of gambling addiction are discussed. The third part reviews the development of the gambling law, legal regulation, discusses the main provisions of the law, in the field of gambling addiction prevention policy, legal regulation of remote gambling, the activities of the Gambling Supervision Service, and discusses ways of preventing and helping gambling addiction. The fourth part evaluates the study of gambling addiction prevention policy in Lithuania. The obtained results, conclusions and recommendations, a list of used literature are presented.

Key words: *gambling, gambling law, pathological gambler, compulsive gambling, gambling addiction,prevention, social responsibility, prevention policy, Gambling Control office, remote gambling, regulation.*

Skačkauskienė, D. „*Priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos politika“*. Sveikatos politikos ir vadybos magistro baigiamasis darbas. Darbo vadovas – Doc. dr. Vytautas Dumbliauskas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Viešojo valdymo ir verslo fakultetas, 2022. 107 psl.

SANTRAUKA

Augant azartinių lošimų rinkai, sparčiai plėtojantis virtualioms technologijoms, probleminių lošimų neigiamų pasėkmių patirties skatinamos, reguliavimo institucijos turi skirti didesnį dėmesį prevencinėms priemonėms, apsaugos priemonių taikymo būdams, kad apsaugotų lošėjus, kontroliuotų nepilnamečius. **Tyrimo objektas:** Priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos politika. **Tyrimo problema:** Nors priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos politikai Lietuvoje skiriamas nemažas dėmesys, tačiau statistika teigia, kad didėja prašančių neleisti lošti asmenų skaičius: 2021m. gruodžio 31 d. duomenimis apribojusių savo galimybę lošti asmenų registre įregistruoti 24 833 prašymai neleisti lošti ir dalyvauti nuotoliniuose lošimuose, o 2022 m. spalio 31 d. duomenimis, gautų prašymų skaičius pasiekė 34 195. **Darbo tikslas:** Ištirti priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos politiką Lietuvoje. **Tyrimo uždaviniai:** 1. Apibrėžti azartinių lošimų, priklausomybės nuo lošimų, ir šios priklausomybės prevencijos politikos sampratą. 2. Apibūdinti azartinių lošimų situaciją Lietuvoje, jos dinamiką. 3. Atlikti teisinio reglamentavimo ir reguliavimo priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos srityje analizę. 4. Atlikti priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos politikos kokybinį Lietuvoje tyrimą. **Tyrimo metodai:** Mokslinės literatūros, teisės aktų ir kitų dokumentų analizė. Kokybinis tyrimas. **Magistrinio darbo projekto dalys:** pirmoje dalyje aptariama azartinių lošimų, priklausomybės, prevencijos, prevencijos politikos samprata, trumpai apžvelgiama azartinių lošimų situacija kai kuriose užsienio šalyse. Antroje dalyje apžvelgiama azartinių lošimų situacija Lietuvoje, aptariamas lošėjų, verslo organizatorių ir priklausomybės nuo azartinių lošimų mastas. Trečioje dalyje apžvelgiama lošimų įstatymo raida, teisinis reglamentavimas, aptariamos pagrindinės įstatymo nuostatos, priklausomybės nuo lošimų prevencijos politikos srityje, nuotolinių lošimų teisinis reglamentavimas, Lošimų priežiūros tarnybos veikla, aptariami priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos ir pagalbos būdai. Ketvirtoje dalyje vertinamas priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos politikos Lietuvoje tyrimas. **Pagrindinės išvados:** azartiniai lošimai pramoga, galinti sukelti priklausomybę. Priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos politika - tai valstybinės valdžios sprendimai ir veiksmai, siekiant reguliuoti azartinius lošimus ir teikti pagalbą nuo šių lošimų priklausomiems asmenims. Lošimų reguliavime stebimi griežti, neefektyvūs ribojimai. Klesti nuotoliniai lošimai, tame tarpe ir nelegalūs. Priklausomybe nuo lošimų sergantys asmenys susiduria su informacijos apie prevenciją stoka, su dideliais gydymo įkainiais. Siekiant mažinti azartinių lošimų sukeltas neigiamas pasekmes: plačiau šviesti visuomenę, skleisti informaciją, raginti lošėjus suvokti lošimų pavojų, skatinti verslo organizatorius prisiimti didesnę socialinę atsakomybę, tobulinti psichologų rengimą priklausomų asmenų konsultavimui, teikti prieinamas konsultavimo ir gydymo paslaugas, užtikrinti pakankamą gydymo paslaugų finansavimą, didinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą, griežčiau kontroliuoti nelegalią veiklą, didinti ribojimus leidžiamos reklamos skleidimui, labiau kontroliuoti lošiančiųjų amžių. Reikalinga atlikti periodinius moksliškai pagrįstus tyrimus realiam problemos mastui nustatyti.

Reikšminiai žodžiai: *azartiniai lošimai, kompulsyvus lošimas, patologinis lošimas, priklausomybė nuo azartinių lošimų, prevencija, socialinė atsakomybė, prevencijos politika, Lošimų priežiūros tarnyba, nuotoliniai lošimai, reguliavimas.*

Skačkauskienė, D. „*Gambling addiction prevention policy"*. Master's thesis in Health Policy and Management. The research supervisor - Doc. dr. Vytautas Dumbliauskas Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Public Administration and Business, 2022. 107 pages.

SUMMARY

With the growth of the gambling market, the rapid development of virtual technologies, the experiences of the negative consequences of problematic gambling are being read, regulatory authorities must pay more attention to preventive measures, methods of applying protective measures to protect gamblers and control minors. **Research object:** Gambling addiction prevention policy. **Research problem:** Although considerable attention is paid to the policy of prevention of gambling addiction in Lithuania, statistics show that the number of people requesting to be banned from gambling is increasing: in 2021. December 31 according to the data, 24,833 requests to prevent gambling and participation in remote gambling were registered in the register of persons who restricted their ability to gamble, and in 2022 October 31 according to the data, the number of applications received reached 34,195. **The purpose of the work:** To investigate the policy of prevention of gambling addiction in Lithuania. **Research objectives:** 1. To define the concept of gambling, gambling addiction, and the policy of prevention of this addiction. 2. To describe the gambling situation in Lithuania, its dynamics. 3. Carry out an analysis of legal regulation and regulation in the field of gambling addiction prevention. 4. To conduct a study of gambling addiction prevention policy in Lithuania. **Research methods:** Analysis of scientific literature, legal acts and other documents. **Parts of master thesis projects:** the first part discusses the concept of gambling, addiction, prevention, prevention policy, and briefly reviews the gambling situation in some foreign countries. The second part reviews the gambling situation in Lithuania. Gamblers, business operators and the extent of gambling addiction are discussed. The third part reviews the development of the gambling law, legal regulation, discusses the main provisions of the law, in the field of gambling addiction prevention policy, legal regulation of remote gambling, the activities of the Gambling Supervision Service, and discusses ways of preventing and helping gambling addiction. The fourth part evaluates the study of gambling addiction prevention policy in Lithuania. **Key Findings:** gambling is a form of entertainment that can be addictive. Gambling addiction prevention policy is the decisions and actions of the state government in order to regulate gambling and provide assistance to persons addicted to gambling. Strict, inefficient restrictions are observed in gambling regulation. Remote gambling, including illegal gambling, is flourishing. Gambling addicts face a lack of prevention information and high treatment costs. In order to reduce the negative consequences caused by gambling: educate the public more widely, disseminate information, encourage gamblers to understand the dangers of gambling, encourage business organizers to assume greater social responsibility, improve the training of psychologists for counseling of addicted persons, provide accessible counseling and treatment services, ensure sufficient financing of treatment services, increase inter-institutional cooperation, stricter control of illegal activities, increasing restrictions on the distribution of permitted advertising, more control over the age of gamblers. Periodic scientifically based studies are needed to determine the real extent of the problem.

Key words: *gambling, gambling law, pathological gambler, compulsive gambling, pathological gambling, gambling addiction, prevention, social responsibility, prevention policy, Gambling Control office, remote gambling, regulation.*

1 PRIEDAS

INTERVIU KLAUSIMAI

SRITIS	**KLAUSIMAI**
Azartinių lošimų situacija ir jų daroma įtaka.	➢ Apibūdinkite dabartinę azartinių lošimų situaciją Lietuvoje. ➢ Nusakykite azartinių lošimų teigiamą ir neigiama įtaką.
Visuomenės socialinė apsauga nuo priklausomybės lošimams.	➢ Ar pakanka informacijos apie lošimų keliamas grėsmes ir egzistuojančius pagalbos būdus? ➢ Kaip vertinate lošimų prevencijos politiką Lietuvoje? ➢ Kaip vertinate Lošimų Priežiūros Tarnybos veiklą? ➢ Ar sėkmingai derinami lošimų organizatorių, lošėjų, lošimų prevencijos politikos įgyvendintojų interesai? ➢ Kokia turėtų būti lošimų verslo organizatorių socialinė atsakomybė?
Azartinių lošimų reglamentavimas, taikomi apribojimai.	➢ Kaip vertinate galiojančius azartinių lošimų organizavimo apribojimus? ➢ Kaip vertinate visą parą prieinamas lošimų paslaugas? ➢ Kurios lošimų rūšys turėtų būti griežčiau reglamentuojamos?
Galimybės mažinti socialinius neigiamus padarinius nuo priklausomybės azartiniams lošimams.	➢ Kokios priemonės būtų efektyviausios, siekiant sumažinti azartinių lošimų neigiamas pasėkmes? ➢ Kokią matote azartinių lošimų verslo ateitį Lietuvoje?